ګوتم بدهـ، او د مت ارتقائي سفر ته يوه لنډه کتنه

کله چې مونږ مذاهبو ته ګورو نو دا پر دوو قسمو تقسيمېدلای شي، يو هغه چې پوهان ورته د سامي (اسماني) مذاهبو نوم ورکوي لکه يهوديت، نصرانيت (مسيحيت) او دينِ اسلام. او دويم هغه مذاهب کوم ته چې غير سامي، يعني هغه مذاهب لکه هندومت، جين مت، دراوړي مت، کنفيوشس، شيو مت، مظاهر پرست، لمر پرست، ځناور پرست، آتش پرست، سپوږمۍ پرست، او ستوري پرست.

مولانا سيد ابو الاعلی مودوديؒ په دې هکله د مذهب تعريف داسې کوي. "په نړۍ کې چې څومره مذاهب دي هغه خو يا د يو کس په نامه يا د هغه قوم په نامه نومول شوي دي په کوم قوم کې چې هغه مذهب زېږېدلی دی. لکه عيسائيت، چې نسبت يې د عيسیؑ سره تړل کېږي، بدهـ مذهب ته په دې بدهـ مذهب ويل کېږي ولې چې د هغه بنسټ اېښوونکی مهاتما بدهـ دی، د زردشتي مذهب نوم په دې دی چې د هغه تعلق د زردشت سره ؤ، يهودي مذهب په يوه مخصوصه قبيله کې وزېږېدی چې نوم يې يهودا ؤ، خو ماسوای د اسلام."

د عدم تشدد د فلسفې او د دې بودهي مذهب بنسټ اېښوونکی چې څېړونکي ورته د ختيځ درويش هم وائي "ګوتم" نومي ځوان چې د شمالي (قطبي) هندوستان رياست، کپل وستو کې غالباً ۵۶۳ ق،م يا ۵۶۸ ق،م کې په لمبيني نومي ځنګله کې زېږېدلی، د راجا سدهودهن (شدودهن) زوی، د [illegible] نوم يې مايا او [illegible] نوم [illegible] کيه) ؤ، د دهٔ [illegible] د دهٔ د زوکړي

(c) ketabton.com: The Digital Library

پـر اوومـه مـړۀ شـوه. د دۀ یونـوم چـي د خانـدان لـه خـوا ورکړل شـوی دی، ګـوتم دی. زیـاتره مـؤرخین چـي پـه کـوم نامـه ددۀ یادونـه کـوي هغـه "سدهارتهـ" دی. سدهارتهـ یعنـي کامیـاب او کـامران. انګرېـز مـؤرخ مائیکـل هـارټ پـه خپـل کتـاب "سـو عظـیم انسـان" کـي د ګـوتم بدهـ نـوم "سدهارتهـ" کـاږي او "ګـوتم" د دۀ د ذات نـوم ښـيي. لاکـن د اوسني تحقیـق نـه دا ثـابتېږي چـي د دۀ اصـل نـوم ګـوتم ؤ. نـور صـفاتي نومونـه لکـه، جودهـ، یعنـي روښـانه ضـمیر لرونکـی، سـکیا مـوني (د سـکیا خانـدان راهـب، عابـد) سـکیا سـمها (د سـکیا خاندان شیر) او نور نومونه هم لري.

دۀ پـه ځـوانۍ کـي ډېـر علـوم زده کـړي وو، لکـه پـه سنسـکرت کـي یـې ډېـر مهـارت درلـود، ویدونـه یـې ټـول پـه یـاد زده وو. کلـه چـي د ۱۸ یـا ۱۹ کـالو شـو نـو یـې د یشودهرا (یسـودهرا) نـومي جینـۍ سـره واده وکـړ. بیـا لـس کالـه وروسـته د دۀ یـو زوی وزوکېدی چي نوم یې "راهل" ؤ.

کله چي دۀ خپـل پـدري مـذهب یعنـي هنـدومت تـه وکتـل نـو یـې لـه دې مـذهب سره شدید اختلاف پیدا شو. پـه هنـدومت کـي بت پرسـتي، غـلام بـادار، او داسـي نـوري خامیـاني وې چـي دۀ ورسـره اخـتلاف درلـودی. بیـا د ډېـر غـور او فکـر وروسـته دۀ د یـو جـلا مـذهب یعنـي د برهمنـي مـذهب اصـلاح شـوي مـذهب بنسـټ کښېښـودی. حـالانکې دی د یـو لـوی مځکـه وال زوی ؤ، د شـهزادګانو غونـدي اوسېدی، خـو بیـا هـم د مـذهب سره تـړاؤ دی دې تـه وهڅـوی چـي د عـامو خلګـو یعنـي د ذات پـات، غـلام بـادار پرتـه یـو داسـي فکـر مـنځ تـه راوړي چـي د دې ټولـو ګنجـائش نـۀ وي پکښي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مولانا سید ابو الاعلی مودودي د بدهـ مذهب په هکله وايي چي "له ننه څخه دوه نيم زره کاله مخ کي انساني فکر تر دي حده ترقي کړې وه چي هغه خپله يو مشترکه مذهب غوښتو. بدهـ مت اګرچي يو پوره مذهب نهٔ ؤ او صرف يو څه اخلاقي اصول يې درلودل، لاکن دا مذهب د هندوستان نه را ووتی او يوې خوا ته جاپان او منګوليا او بلې خوا ته افغانستان او تر بخاره خور شو. د دې مذهب خورونکو دا مذهب تر لېري لېري هېوادونو پوري ورساوه."

مذهب که سامي وي که غير سامي، خو په پيل کي ورته ډېري ستونزي پيښېږي. دهٔ راج محل، د شهزادګانو غوندي ژوند، خپل لس کلن ازدواجي ژوند او زوی يې پر خپل غير سامي مذهب قربان کړل او په ځنګله کي يې د پيپل (بړ)[1] د ونې لاندي مراقبه پيل کړه.

مؤرخين ليکي چي دهٔ په لومړي سر کي د څو ملګرو سره شپږ کاله د ګيا په ځنګله کي وجود ازاري (جسماني رياضت) پيل کړه، د وخت په تېرېدو سره د ګوتم وجود د نهٔ خوراک او د ډېري کمزورۍ له کبله وچ ډنډ شو او پر دهٔ به بې هوشي راتله. بيا دهٔ دا لاره ترک کړه او مراقبه يې پيل کړه. په لومړي ځل دهٔ په ځنګله کي اووه ورځي د پيپل (بړ) د ونې لاندي مراقبه پيل کړه. پر اوومه ورځ دې نتيجې ته ورسېدی چي انسان په درو څيزونو سره تل غمزده وي او دا غم دی د ژوند په خوند نهٔ پوهـوي. لکه د سپين

---

[1] حامد عبدالقادر د انځر ونه یادوي

(c) ketabton.com: The Digital Library

ړيـري تـوب غـم، د نـاروغۍ غـم او د مـرګ غـم. کـه انسـان لـه دې درو غمو ځان خلاص کړي نو به د ژوند په خوند پوه شي.

هـم دې درو نقطـو دی د ځنګلـه و خـوا تـه وشـړی، چـې د دې درو نقطـو د درملنـې اسـباب ومـومي. وروسـته دهٔ پلويـان (بهکشـوان) پيدا کـړل چې د دهٔ سره د دهٔ پـه فکـر کـې ملګـري شـول. دې پلويـانو دهٔ تـه د (بدهـ) نـوم ورکـړی چـې معنـا يـې د هغـه چـا ده چې روحـاني علـوم يا پټ علـوم يې تـر لاسه کـړي وي.د سنسـکرت لـه اړخـه د بدهـ معنـا "پـر نُـور يـا منيـر" ده. خـو نـور مـورخين د بدهـ معنـا د بيدار، روښانه ضمير لرونکي يا د عارف سره کوي.

پـه هنـدومت مـذهب کـې ذات پـات، د ډېـرو خـدايانو تصـور، بـت پرسـتي او داسـې ډېـر څـه وو چـې ګـوتم يـې مخالفـت کـاوه. پـه بدهـ مـذهب کـې د خدای تصـور، روح او د فرښـتو هـيڅ يـوه خبره يـا فکـر نشـته، هـم پـه دې وجـه د هنـدومت مـذهب ځيلـو خلګـو د دهٔ و مـذهب تـه هرکلـی وکـړ، او پـه کـې شـامېدل يـې پيـل کـړل. بدهـ مـذهب دومـره تېـز پـه شـمالي (قطبـي) هندوسـتان کـې خـور شـو چـې هـيڅ عقـل يـې نـهٔ تسـيلموي. د مـذاهبو پـه تـاريخ کـې دا غيـر سـامي بـودهي مـذهب، واحـد مـذهب دی چـې ډېـر ژر يـې وده وکـړه، او د شمالي هندوستان نه دباندې و نورو هېوادونو ته منتقل شو.

کـه مـوږ وګـورو نـو پـر دې مـذهب د هنـدومت شـديده غلبـه ده. پـه دې کـې تـر مـذهب زيـات پـر فلسـفه بانـدې زور اچـول شـوی دی. پـه دې مـذهب کـې چـې کـوم احکـام ډېـر سـخت وو او برهمنـو هغـو تـه ګوتـه نيولـه هغـه د تزکيـه نفـس، مطالعـه، غـور و فکـر او مراقبـه وه. پـه دې مـذهب کـې يـوه خـامي د برهمنـو لـه خـوا دا هـم وه

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې دهٔ ټول خدايان رټلي وو، لاکن هغهٔ يې مسلوب الاختيار ضرور ګڼلي وو.

دهٔ د هندوانو آواګون[2] عقيده د لږ تبديلۍ وروسته خپله کړه. چې تعليمات يې د هندومت په خوا ورته شو. دهٔ د هندومت مذهب ويدونه چې برهمنو به ورته سامي ويلو، څخه بالکل انکار وکړو. حالانکې دا ويدونه دهٔ په ياد زده کړي وو. دهٔ به ويل چې دا ويدونه سامي نهٔ دي، دهٔ په څلور سره ويدونو کې د سام ويد، رېګ ويد او يجر (ايجر) ويد ذکر کړی دی. د څلورم ويد، اتهر ويد ذکر يې بالکل نهٔ دی کړی.

پر دهٔ چې کوم الزام د خدای د نهٔ منلو ؤ، د هغه په دفاع کې د هندوستان يو ازنی ليکوال محمد اساعيل هاتف بهوپالي په بېل انداز په خپله مقاله کې چې دهٔ په ۱۹۲۳ کې ليکلې وه داسې بيان کړی دی.

"دهٔ د ګيا په ځنګله کې تر شپږو کالو پورې رياضت کولو، يو ورځ دی د انځر د ونې لاندې له سهاره په خپلو خيالاتو کې ډوب ناست ؤ چې مابنام ناڅاپه يو وجداني کېفيت پيدا شو، او هغه ته د بدهـ درجه تر لاسه شوه، هغه بې واکه په عالم بې خودي کې راولاړ شو او دا يې وويل، اې کالبند خاکي (ځان، يعنې ګوتم) جوړولو والا! تر څو چې ما تهٔ نهٔ وې پيدا کړی نو زهٔ د ژوند د کشمکش نه تېر بد مه. هغه ټول په دړد لړلي حالات وو. لاکن اوس ما تهٔ وليدلې، زهٔ اميدوار يم چې تهٔ به بيا دا کالبد خاکي نهٔ

---

[2] آواګون: د يو صورت نه بل صورت اختيارول

(c) ketabton.com: The Digital Library

جـوړوي. ولـي چا چې د نـروان (فنـا) دولـت تـر لاسـه کـړو د هغـه ټـول خواهشات پوره شو."

پـه دې جملـو کـې چې د ګـوتم د خُلـې څـه بـې اختيـاره وتلـي دي پـه هغـه کـې د خـدای د منلـو اعتـراف دی. لاکـن وروسـته يـا کلـه هـم د دهٔ پـه خُلـه د خـدای نـوم نـهٔ راغلـو، او د خـدای د ذات او صـفاتو په هکله يې کله هم خپل پلويانو ته څه ونهٔ ويل.

بهوپـالي صـاحب دا ثـابتول غوښـتل چـې ګـوتم پخپلـه د خـدای منـونکی ؤ، لاکـن د دهٔ د ژونـد يـا تعليمـاتو پـه هغـهٔ دور کـې نـهٔ ليکـل کېـدل دا سـوال مختـه راوړي چـې کېـدای شـي ګـوتم د خـدای پـه هکلـه ډېـر څـه ويلـي وي خـو د تعليمـاتو د نـهٔ ليکـل کېدو پـه وجـه تـر اوسـه نـهٔ دي څرګند شـوي. او يـا ټـول مـؤرخين پـه دې متفـق هـم دي چـې ګـوتم د خـدای د تصـور او د روح منـونکی نـهٔ ؤ او نـهٔ د دهٔ پـه ژونـد کـې د دهٔ افکـار ليکـل شـوي وو. د دهٔ د مـرګ نـه وروسـته د دهٔ د پلويـانو تـر مـنځ پـر بعضـو مسـئلو بانـدې جګـړې پيـل شـوې، يـا دوی يـو ځـای چـې نـوم يـې "راجاګـاه" ؤ ټـول جمـع شـول، دا راجـا ګـاه "مګدهـ" تـه نـزدې ده. د دهٔ پلويـانو بـودهي تعليمـات بيـان کـړل، پـه هغـو کـې د دهٔ يـو شـاګرد چـې نـوم يـې کسـاياپا kasayapa يـا غـالباً کسـاپا ؤ د بودهـا فلسـفيانه اقـوال بيـان کـړل. يـا چـې کـوم د ابـي دهرم پټيکا abhidharma په نامه مشهور شو.

د دهٔ دويـم شـاګرد او پـالي upali د نظـم ضـبط اصـول او قـوانين بيـان کـړل، دا يـا وروسـته ونايا پټيکـا vinaya پـه نامـه مشـهور شـو. د ګـوتم مشـهور شـاګرد انند هغـهٔ وېنـاوې خلګـو تـه وکـړې چـې ګـوتم وخـت پـر وخـت کـړې وې. وروسـتو دا د سُـتا sutta په نامه مشهور شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لاکن دا ټول مجلس هغهٔ وخت هم نهٔ ولیکل شو، بیا د اشوک ۲۴۲ ق،م په زمانه کي دا حکم منځ ته راځي چي دا مقدس قوانین دي ولیکل شي. په پیل کي صرف دوه قوانینه ولیکل شول، یعني وِنا پټیکا (vina patika) او سُتا پټیکا (sutta patika).

په وِنا پټیکا کي د راهبانه ژوند اصولونه بیان شوي دي چي معنا یې د "هدایت ټوکرۍ" ده. او په دویم قانون کي د ګوتم وینا وي ولیکل شوې. وروسته د هغې د دریمي حصې اضافه هم وشوه، یعني د ابي دهرم پټیکا. دا درې سره حصې یې یو ځای کړې او نوم یې د "تري پټیکا" کښېښودی.

د ګوتم کتابونه په پالي ژبه کي وو. هغه په دې چي دا ژبه هغهٔ وخت عوامي ژبه وه، او د برهمنو د اعلی طبقې د ژبي سنسکرت پر ځای یې په پالي ژبه کي خپل تعلیمات خواره کړل. د هغې نه وروسته دا کتابونه د هندوستان په بېلا بیلو ژبو کي وژباړل شول چي د هغې په وجه ډېر بدلون مخې ته راغی. دا کتابونه نن هم شته خو اختلاف پکښي ډېر دی.

یو بل کتاب چي د هم پد dhammapadas نومېدی د عامو خلګو د پاره دی، چي د پورته ذکر شوو کتابونو خاص خاص نکات په کي رانقل شوي دي. په دې دهم پد کي ۳۷۷ ق،م د راجاګاه د کونسل (غونډې) ذکر شته خو د اشوک د دورې د کونسل ذکر نشته.

د تري پټیکا نه علاوه د ګوتم په ژوند نور کتابونه هم لیکل شوي دي، لکه جهیکا jatkas . د دې نه علاوه للت ستانه

(c) ketabton.com: The Digital Library

lalitvistanaهم يو كتاب دی چي په دې كي د ګوتم د لوبو مفصل ذكر موجود دی.

مؤرخين او د مذهب عالمان دا ليكي چي د ګوتم مقدس كتاب تري پټيكا د مذهب د طالب علمانو د پاره ډېر سخت دی. هغه په دې چي په دې كتاب كي دا نهٔ معلومېږي چي كوم اقوال د ګوتم خپل دي او كوم بيا وروسته اضافه شوي دي.

زما په خيال د دې مذهب په خورېدو كي د دې مذهب خوش بختي دا وه چي دا مذهب اشوك باچا ۲۷۳ ق، م څخه تر ۲۳۳ ق، م خپل كړو. كله چي اشوك د خپل سلطنت د ودې د پاره پر كالنګه نومي سيمي چي د هندوستان ختيځ سمندري ساحلي علاقې مهاندي ګوداوري او د كرشاند يو په منځ كي وه، حمله وكړه نو په دې جنګ كي يو نيم لكهـ انسانان قيد، يو لكهـ مړهٔ او تر دې زيات له غمه په خپل مرګ مړهٔ شول. د دې جنګ خوني اثراتو پر اشوك باندي ډېره لويه اغېزه وكړه. د دهٔ رجحان د مذهب پر خوا شو، د مرګونو نه يې كركه پيدا شوه او بيا د جنګ نهٔ كولو لوظ يې وكړو. سم د لاسه يې بدهـ مذهب خپل كړ، دهٔ دا مذهب سركاري مذهب وګرځاوه او د بودهي مذهب تعليمات يې په ټول هند كي خواره كړل، پر ډبرو يې كتبې وليكلې. د دې ډبرليكونو څخه دا ظاهرېږي چي هغه وخت بدهـ مت ډېر ساده ؤ. اشوك د دهٔ د زوكړي ځای ته ورغی او هلته يې د دهٔ په هكله يو يادګار تعمير كړ.

د اشوك په دور كي ډېر برهمن دې مذهب ته داخل شول. اشوك درېيم كونسل په ۲۵۰ ق م كي راوغوښت، او د بودها په مذهب كي يې څهٔ نا څهٔ بدلون راوست. اشوك د هند دباندي ډېر مبلغين د بدهـ مت مذهب د خورولو د پاره ولېږل چي په هغو كي د

(c) ketabton.com: The Digital Library

دهٔ خپل زوی انند، ورور میندر او سکه خور سنګهامترشامل وو. د اشوک په زمانه کې بدهـ مذهب تر سهېلي هند، لنکا پورې، بیا تر منځنۍ آسیا او ختیځ آسیا تر هېوادونو پورې خور شو.

د اشوک نه وروسته کنشکا باچا (kanshaka) دې مذهب ته نوره ودهٔ ورکړه. دهٔ د بودهیانو څلورم کونسل راوغوښت، په کوم کې چې د بودهي مذهب په حواله تشریحي او تفسیري کتابونه ولیکل شول. د اتمې صدۍ عیسوي پورې بودهي مذهب د هند په زیاته برخه کې خور شو. تر دې له مخه په پنځمه صدۍ عیسوي کې چیني سیاح فاهیان هند ته راغی. هغه لیکلي دي چې د هندي او بودهي عالمانو تر منځ ډېر فرق دی، خو د دواړو عبادت خانې یو بل ته ډېرې نزدې دي.

سلاویه siladis نومي دقنوج راجا یو کونسل راوغوښت کوم چې په ۶۳۴ عیسوي کې جوړ کړل شو. او راجا د ګیاه سره نزدې یوه خانقاه جوړه کړه، په کوم کې چې به د بدهـ مذهب عالمان او طالبعلمان په درس او تدریس کې مشغوله وو. کله چې په اوومه صدۍ عیسوي کې چیني سیاح هیون تسنګ د هند دوره وکړه نو په هغه دوره کې د برهمنو څهٔ نا څهٔ زور زیات وو، خو په سهېلي هند کې بدهـمت غالب ؤ.

د وخت په تېرېدو سره د هندومت، جین مت او بدهـمت تر منځ تعلقات خرابېدل پیل شول. بدهـمت ته تر ټولو زیات تاوان رسونکی شخص کماریلا بهټ kumarila bhutta ؤ. بیا په اتمې صدۍ عیسوي کې شنکر آچاریه ۷۸۸ عیسوي څخه تر ۸۲۰ عیسوي پورې په ډېره منظمه توګه د دې مذهب مخالفت وکړ. د دې مذهب پر منونکو باندې یې ظلمونه پیل کړل، هم په دې

(c) ketabton.com: The Digital Library

وجـه د دې مـذهب منونکـو پـه نـورو بهرنـي هېوادونـو کـې پنـاه اخسـتلو تـه مجبـوره شـول. او ډېر خلـک د ځـان د بـچ کېدو پـه خـاطر پـه جـین مـذهب ور ګـډ شـول. تـر یوولسـمي صـدۍ عیسـوي پـوري بدهـ مـت تـر اړیسـه او کشـمیر پـوري محـدود شـو. او بیـا یـې پـه ۱۱۰۲ عیسـوي کـې پـه کشـمیر کـې هـم خاتمـه وشـوه. پـه مګدهـ (بهـار) کـې د اسـلام تـر راتـګ پـوري لاۀ خـو بیـا تقریبـاً دا مـذهب د هندوسـتان د کرامتي خاوري نه کډه وکړه.

آیا ګوتم ذوالکفل دی؟

مـا د ګـوتم د زوکـړي، خانـدان، مـورو پـلار، ښـځي، زوی او د مـت پـه هکلـه، لنډ جـاج واخسـتو، اوس بـه راشـو هغـه خبـري تـه چـې د دۀ سـره پـه اسـلامي تـاریخ کـې تړلـې ده، یعنـي د "ذوالکفـل" ټکـی، چـې ډېـرو علمـاؤ کـارولی دی. د شـلمي صـدۍ لیکـوال حامدعبدالقادر پـه خپـل کتـاب "بدهـ فلسـفي، حیـات و فلسـفه" کـې دا خیـال ظـاهروي چـې پـه قـرآن مجیـد کـې دوه ځلـه (سـورة ص او سـورة انبیـا) کـې چـې د ذوالکفـل یعنـي "کفالـت کولـو والا سـړی" نـوم راغلـی دی، کـوم څـوک چـې د صـالحین او صـابرین پـه نامـه هـم یـاد شـوی دی، دا پـه اصـل کـې د ګـوتم بدهـ و خواتـه اشـاره ده. ځینـي علمـاء بیـا ذوالکفـل د بنـي اسـرائیل د قبیلـې حزقیـل یـادوي، لاکـن حامـد عبـدالقادر د دې وضـاحت داسـي کـړی دی چـې کفـل د کـپلا معـرب[3] شـکل دی کـوم چـې د کپـیلا وسـتو مخفـف دی. عبـدالقادر دا هـم لیکـي چـې پـه قـران مجیـد کـې چـې کـوم د انجیـر (انځـر) ذکـر دی (والتـین،۵-۹۵:۱) هغـه هـم د بدهـ د فلسـفې حوالـه ده. ځکـه چـې

[3] معرب: د بلې ژبې هغه ټکی چې د عربي ټکي په ځیني جوړ کړی وي

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګوتم ته "روښان ضميري" د انځر ترونې لاندې تر لاسه شوه. د ډېرو علماؤ له دې دليل سره اتفاق دی او هغو دا دليل هم وړاندې کړو چې په اوومه صدی عيسوي کې نامتو مسلمان مؤرخ البيروني بدهـ فلسفي ته نبي ويلي دی. لاکن نور اهل فکر بيا دا دليل نه مني او هغه وايي چې، البيروني محض دا خبره کړې وه چې په هندوستان کې خلک و بدهـ فلسفي ته نبي وايي.

د نوموړي محقق سعدالله جان برق صاحب سره په يوه مرکه کې د ګوتم په هکله دا سې خبره منځ ته راغله چې ذکر يې ضروري ګڼم. د برق صاحب د وينا مطابق چې ګوتم په اصل کې په سوات کې زېږېدلی دی نه چې په نيپال کې. کپل ټکی په اصل کې "کبل" دی چې د سوات يوه علاقه ده چې اوس هم شته. وستو هم هغه د سنسکرت "سواستو" ټکی دی چې په رېګ وېد کې د سوات د پاره کارولی شوی دی. دی مخ ته زياتوي چې تشدد په دې پښتني غرۀ ايزه سيمه کې زيات وو چې ګوتم يې مخالفت د عدم تشدد په ناره پيل کړو. (والله العالم)

د ځينو علماؤ بيا دا خيال دی چې بدهيان چې د کوم بدها "متريه بدهـ" (رؤف او رحيم) شخصيت د راتلو ذکر کړی دی هغۀ حضرت محمدؐ دی، ولې چې حضرت محمدؐ ته الله پاک په قرآن کريم کې، د سورة توبه په آيت ۱۲۸ کې رؤف او رحيم ويلي دي.

آيت: لَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِنْ أَنْفُسِكُمْ عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ حَرِيصٌ عَلَيْكُمْ بِالْمُؤْمِنِينَ رَءُوفٌ رَحِيمٌ (۱۲۸) سورة توبه

ژباړه: خلکوَ! تاسَو له، له تاسو څخه د الله رسول راغلی دی په کوم چا چې ستاسو تکليف ډېر سخت تېرېږي، څوک چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ستاسو د ښېګړي غوښتونکی دی، څوک چي پر مسلمانانو ډېر شفیق او مهربان(رؤف او رحیم) دی.

اوس د هغه آیات مبارک مفهوم را اخلو د کوم چي حامد عبد القادر حواله ورکړې وه. په تفسیر ابن کثیر د سورة انبیاء د آیت ۸۵ او ۸۶ په هکله په تفسیر کي امام حافظ عماد الدین ابو الفدا ابن کثیر دا سې فرمایلي دي:

آیت: وإسماعيل وإدريس وذا الكفل كُلٌّ من الصَّابرين(۸۵) وأدخلناهم في رحمتنا إنَّهم من الصَّالحين.(۸۶) سورة انبیاء

ژباړه: -" او اسماعیل او ادریس او ذوالکفل دا ټول صابرین خلک وو. موږ دوی په خپل رحمت کي داخل کړل، دا خلک ټول نېکان وو.

زهٔ د دې دواړو آیاتونو تفسیر د ابن کثیر نه بشپړه را اخلم چي دا ټولي خبري سمي واضح شي.

تفسیر، ژباړه: -" ذوالکفل نبي نهٔ بلکې بزرګ ؤ ،حضرت اسماعیلؑ د حضرت ابراهیمؑ زوی ؤ. په سورة مریم کي د دوی واقعه بیان شوې ده. د حضرت ادریس علیه السلام ذکر هم تېر شوی دی. ذوالکفل خو بظاهر نبي معلومېږي، ولي چي د نبیانو په ذکر کي یې نوم راغلی دی. او خلک دا وایي چي دی نبي نهٔ ؤ بلکي یو صالح سړی ؤ او د خپلي زماني باچا ؤ. ډېر عادل او با مروت ؤ. امام ابن جریرؒ په دې کي توقف کوي. فالله عالم. مجاهدؒ فرمایي چي دا یو نېک بزرګ ؤ، او د خپلي زماني د نبي سره یې عهد پیمان (لوظ)کړی ؤ او پر هغه قائم ولاړ ؤ. په قوم کي

(c) ketabton.com: The Digital Library

بـه يـې عـدل او انصـاف کـولـو. مـروي دی چـي کلـه حضـرت يسـع عليـه السـلام ډېـر سـپين ږيـری شـو نـو يـې اراده وکـړه چـي پـه خپـل ژونـد کـي يـې خليفـه کـړم، او وګـورم چـي هغـه څنګـه عمـل پـرې کـوي. خلـګ يـې راجمـع کـړل او ورتـه يـې وويـل؛ درې خبـري چـي کـوم سـړی ومنـي زه بـه هغـه تـه خلافت سپارم.

ټولـه ورځ دي روژې نيسـي، ټولـه شـپه دي پـه ولاړه (قيـام) تېـروي او کلـه دي هـم غصـه نـه کـوي. هيڅـوک نـه ودرېـدو، يـو سـړی چـي خلګـو پـر هغـه بانـدي د کمـزوره ګمـان کـوو ودرېـدو او وې ويـل چـي زه دا پـوره کـوم. يسـع عليـه السـلام پوښـتنه ځيني وکـړه چـي تـه بـه د ورځـي روژې نيسـې، د شـپې بـه تهجـد کـوې او غصـه بـه نـه کـوې؟ ده ورتـه وويـل "هـو". يسـع عليـه السـلام ورتـه وويـل چـي ښـه سبا تـه بـه ګورو.

دويمـه ورځ يـې هـم داسـي د خلګـو پـه مجموعـه کـي هغـه سـوال وکـړو او هغـه سـړی ودرېـدو. بيـا ورتـه د سـبا وويـل شـو. دريمـه ورځ هـم د خلګـو پـه مجموعـه کـي د غسـي سـوال وشـو. بيـا هغـه سـړی ودرېـدو. نـو دی يـې خليفـه جـوړ کـړو. اوس نـو شـيطان واړه واړه شـيطانان د دې بـزرګ د غولولـو د پـاره راليـږل پيـل کـړو. لاکـن د هيچـا هـيڅ اثـر پـرې ونـه شـو. ابلـيس خپلـه راغی، غرمـه دا بـزرګ د قيلـولې (د لـږ سـات خـوب) د پـاره پرېـوتی لا نـه ؤ چـي د دې خبيـث د دروازې چـټخ (کنـډی) وهـل پيـل کـړو. د دې بـزرګ پوښـتنه ځيني وکـړه چـي څوک يې؟ شيطان پـه ځواب کـي ورتـه وويـل چـي زه مظلـوم يـم، فريـادي يـم، زمـا د قـوم خلـګ مـاتنګوي، لـه ماسره يـې دا وکـړو، هغـه يـې وکـړو. يـوه اوږده قصـه يـې پيـل کـړه چـي د ختمېـدو وتـې وه. پـه دغـه کـي د آرام وخـت تېرشـو. حضـرت ذوالکفـل پـه شـپه

(c) ketabton.com: The Digital Library

او ورځ کـي صـرف دا وخـت بـه لـږ سـات د پـاره پـه آرام ویدېـدلو. دۀ ورتـه وویـل چـي مـازدیګر راشـه، زۀ بـه سـتا انصـاف وکـړم. اوس چـي مـازدیګر د فیصـلې وخـت راغـی نـو چـي ګـوري د هغـه درک هـم نشـته، تـردې چـي خپلـه پسـې هلتـه دلتـه وګرځېدی، خـو یـو ځـای یـې هـم نـۀ کـړو پیـدا. پـر دویـم سـهار هـم نـۀ راغـی. کلـه چـي د غرمـې پـه وخـت کـي د حضـرت د آرام وخـت راغـی نـو دا خبیـث بیـا رابـښکاره شـو او دروازه ټکـول یـې پیـل کـړو. دۀ دروازه خلاصـه کـړه او ورتـه یـې وویـل چـي مـا خـو تاتـه د پـرون مـازدیګر ویلـي ؤ، زۀ سـتا پـه انتظـار وم، تـۀ رانغلـې. دۀ ورتـه وویـل چـي حضـرت څـه درتـه ووایـم، کلـه چـي پـرون غرمـه زۀ سـتا خـوا تـه را روانېـدم نـو هغـوی راتـه وویـل چـي مـۀ ځـه. مـوږ سـتا حـق درکـوو. زۀ پاتـه شـوم او هغـوی اوس انکـار کـړی. نـوري یـې هـم اوږدې قصـې پیـل کـړې او د نـن خـوب هـم ولاړی. مـازدیګر یـې بیـا انتظـار وکـړو. لاکـن هغـه بیـا نـۀ راغـی. دریمـه ورځ حضـرت یـو سـړی پـه دروازه کـي ودروی چـي ګـوره یـو سـړی هـم درنـه رانـۀ شـي. د نـاخوبۍ پـه وجـه زمـا حالـت وارپـه وار خرابېـږي. حضـرت بـه اوس ویدېـدو چـي هغـه مـردود بیـا راغـی او چوکیـدار هغـه راوګرځـوو خـو دی د کړکـۍ نـه دننـه راغـی او د دننـه نـه یـې دروازه ډبـول پیـل کـړه. حضـرت ولاړ شـو او چوکیـدار تـه یـې وویـل چـي ماتاتـه ویلـي وو چـي یـو څـوک هـم مـۀ راپرېږده بیـا هـم تـا د دروازې نـه څـوک دننـه را پرېښـي دي. چوکیـدار ورتـه وویـل چـي زمالـه خـوا خـو هیڅـوک نـۀ دی درغلـی. نـو چـي کلـه حضـرت پـه غـور سـره وکتـو نـو یـې دروازه د دننـي خـوا نـه بنـده ولیدلـه. حضـرت وپېژنـدو چـي دا شـیطان دی. هغـه وخـت شـیطان ورتـه وویـل چـي: اې ولـي الله! مـا لـه

(c) ketabton.com: The Digital Library

تاڅخه وبائله. نهٔ تا د شپې قیام پرېښودو او نهٔ په دې چوکیدار په داسې موقع غصه شوې.

وروسته له دې الله پاک د دهٔ نوم ذوالکفل کېښودو. هغه په دې چې د کومو خبرو دهٔ کفالت اخستی ؤ هغهٔ دهٔ په ځای کړې. (ابن ابي حاتم)

د ابن عباسؓ نه هم لږ په داشان په تفصیل سره دا قصه مروي ده. په هغه کې ده چې د بني اسرائیلو یو قاضي د مرګ پر وخت وویل چې له ما وروسته به زما منصب (سرداري) څوک سنبال کړي؟ دهٔ ورته وویل چې ،زهٔ. هم له دې کبله د دهٔ نوم ذوالکفل شو.

په دې قصه کې دی چې کله به حضرت آرام کوو نو به شیطان راغی. چوکیدارانو به راوګرځوو خو بیا به هم دهٔ شور کاوه. د دې په وجه به حضرت له خوبه راویښ شو. داسې دویمه ورځ ، درېیمه ورځ یې هم وکړو. اوس نو حضرت له دهٔ سره تللو ته آماده شو چې زهٔ له تاسره ځم او ستا حق تاته دراخلم. نو په لاره کې شیطان د حضرت نه لاس خلاص کړو او ځینې منډه یې کړه.

حضرت اشعريؓ پر منبر وفرمایل چې ذوالکفل نبي نهٔ ؤ. هغه د بني اسرائیل صالح سړی ؤ. کوم چې به هره ورځ سل لمونځونه کول. د هغې نه وروسته هغهٔ د داسې عباداتو ذمه واخسته. په دې هغه ته ذوالکفل وویل شو. په یوه منقطع روایت کې د ابو موسی اشعريؓ نه هم دا رانقل شوې ده. په یوه ضعیف حدیث مسند امام بن حنبل کې دی چې په هغه کې د کفل واقعه بیان شوې ده. ذوالکفل نهٔ دي ویل شوي. ډېره ممکنه ده چې دا یو بل څوک وي. په هغه حدیث کې واقعه داسې ده چې کفل نومي سړی ؤ چې د یوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګناه نه یې هم مخ نهٔ اړوو. یو وار دهٔ یوې ښځي ته شپېته دیناره ورکړو او هغه یې پر بدکارۍ (زنا) باندي راضي کړه. کله چي دهٔ خپله اراده پوره کولو ته تیاري ونیوله نو ښځه په کپ او په ژړا شوه. دهٔ ورته وویل چي ماخو به پر تا څه زور زبردستي نهٔ وي کړي نو بیا د دې ژړا څهٔ معنا ؟ هغې ورته وویل چي ما تر ننه د الله یوه داسي نافرماني نهٔ دې کړې، هغه وخت ماته زما محتاجي دا ورځ را ښکاره کړه. کفل ورته وویل چي تهٔ پر یوه ګناه دومره پرېشانه یې؟ حالانکې د دې له مخه تا داسي هیڅ نهٔ دي کړي. په هغه وخت یې هغهٔ ښځه پرېښوده او ځیني جلا شو. او ورته یې وویل چې؛ ورشه دا دینار ماتاته بخښلي دي. قسم مي دي په الله وي چي زهٔ به د نن نه وروسته د الله یوه نافرماني هم ونهٔ وکړم. د الله شان ته ګوره چي په هغه شپه هغهٔ مړ شي. سهار چي خلک ګوري نو د دهٔ د کور پر دروازه په قدرتي توګه دا ټکي لیکلي شوي وي چي؛ الله کفل وبخښلو. "

دویم ځل د قرآن کریم په سورة ص ۴۸م آیت کي د ذوالکفل ذکر راغلی دی. الله تعالی په دې آیت مبارک کي فرمایي :

آیت: وَاذْكُرْ إِسْمَاعِيلَ وَالْيَسَعَ وَذَا الْكِفْلِ وَكُلٌّ مِنَ الْأَخيار(۴۸)سورة ص

ژباړه:- د اسماعیل، یسع او د ذوالکفل ذکر وکړئ، دا ټول بهترینه خلک وو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تفسیر، ژباړه: - په ابن کثیر کي د دې آیت تفسیر صرف دومره راغلی دی چي "اسماعیل، یسع او ذوالکفل صلوة سلامه علیهم اجمعین د الله تعالی خوښ او په خاصو بندګانو کي وو".

د قرآن کریم د دې دواړو آیاتو نه دا څرګندیږي چي ذوالکفل د الله یو صالح او تقوی داره بنده ؤ. په یو آیت کي یې ذکر د اسماعیل او ادریس علیه السلام سره راغلی او په یو بل آیت کي یې بیا د اسماعیل علیه السلام سره خو دویم ځل ورسره د یسع علیه السلام ذکر راغلی دی. هیڅ یوه داسي اشاره چي ځیني ثابته شي چي ګوتم ذوالکفل دی نهٔ څرګندیږي. دلته د قصص الانبیاء(ابن کثیر) یوه حواله هم را اخلم چي خبره بنه واضح شي.

د قصص الانبیاء په یو روایت کي راځي چي ذوالکفل د لیا (لیه) علیه السلامي زوی ؤ. هغهٔ د یعقوب علیه السلام لور، د یوسف علیه السلام خور او د ایوب علیه السلام کوروданه وه. یعني ذوالکفل د ایوب علیه السلام زوی ؤ.

د قرآن د مبارک آیاتونو د تفسیرونو او د قصص الانبیاء د یوې واقعې نه دا څرګندیږي چي ذوالکفل د الله یو نېک صالح او تقوی داره بنده ؤ چي د بني اسرائیلو څخه ؤ. یوائې د هندوستان بهوپالي صاحب چي ګوتم خدای منونکی مني، نور ټول مؤرخین یې د خدای او د روح نهٔ منونکی او د تخلیق کائنات په هکله یې چُپ ګڼي. د دې پورته ذکر شوو خبرو او اسنادو څخه څرګندیږي چي ګوتم بدهـ ذوالکفل نهٔ شي کېدای. هان دا کېدای شي چي د هند خلکو ګوتم بدهـ ته نبي ویلي وي. (والله العالم)

(c) ketabton.com: The Digital Library

تـر دې لـه مخـه چـې د ګـوتم بدهـ پـه اړه خپلـې خبـرې پـای تـه ورسـوم، د بـودهي مـذهب پـه هکلـه پـه افغانسـتان کـې د مونـدل شـوو مجسـمو او پـه دې خـاوره کـې د بـودهي مـذهب د خورېـدو پـه هکلـه د پوهنـوال محمـد رسـول بـاوري پـه زړه پـورې معلومـات لـه تاسـو سـره شـریکوم، هغـه پـه خپـل کتـاب "زمـوږ لرغونپوهنـه" کـې لیکـي چـې مشـهور چینـي سیاح هیـون تسـنګ د بودهـا د حقیقـي آثـارو پـه لټـون دافغانسـتان تـر ننګرهـار ولایـت جـلال آبـاد (هـډه) پـورې راغلـی ؤ. دهٔ د دې د پـاره پـه هنـد کـې څـو میاشـتې تېـرې کـړې وې. بیـا پـه ۶۳۰م کـال پـه کندز کـې د څـه وخت تېرولـو وروسته د بلخ، بامیـان، کاپیسـا او لغمـان ولایتونـو تـه هـم راغلـی. پـه جـلال آبـاد کـې یـې ډېـر وخـت تېـر کـړی، او هـم د ګندهارا له لارې هند ته رسېدلی دی. دی وایي:

"هیـون تسـنګ چـې پـه خپلـو لیکنـو کـې یادونـه کـړې ده، وروسـته بیـا بـل چینـي سـیلاني پـه شـپږمه پېـړۍ عیسـوي کـې د زیبـا[4] نـومي ځـای یادونـه کـړې ده، چـې و دروټـې تـه نـږدې د سیاه کـوه (تـورغـر) رود پـه غـاړه واقـع دی. (د دروټـې د برېښـنا بند سـهېل لـور تـه پـه دوه کلـومیټره کـې واقـع دی) هیـون تسـنګ یادونـه کـوي چـې سـهېل لوېدیځ خـوا تـه (۱۲۰) پـه شـاو خـوا کـې د ناګـاګو پالـه پـه نـوم سـمڅې موجـودې وې چـې بودهـا د خپلـو لارویـانو د پـاره پرېښـې وې. فاهیان هم د دغو سمڅو یادونه کړې ده."

د لرغونپوهـانو د پـاره چـې کـوم څیـز زړهٔ راښـکون پیـدا کـوي هغـه د بودهـا شـکل دی. د بودهـا د لـومړي شـکل پـه هکلـه د پوهـانو تـر مـنځ چـې کـوم شـهادتونه را مـخ تـه شـوي چـې د ګریـک بودیـک لـومړۍ مجسـمه یـې بـولي چـې" دا پـه ۱۸۳۴م کـال کـې د

[4] په دې نامه په بدخشان کې یوه سیمه او دره شته "زیباک دره"

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژرار د gacrad لخوا د کابل په شاوخوا کې تر لاسه شوې ده. او د هغه نه وروسته د ګندهارا په ټولو برخو کې د کیندنو په ترڅ کې دا مجسمې یا په دا شکل د بودها انځورونه لاس ته راغلي دي."

پر مخ لیکي چي "هغه څه چي په هند کي روښانه دی د ګریک بودیک د هنر نه مخ کې د بودها مجسمه د انسان په شکل نه ده جوړه شوې، او هر وخت د لیتوس (د لمر ګل په شان یو ګل) د ګل په شکل چي د خپلي غوړېدو ځالي حالت ته د رسېدو په حالت کي لیدل کېږي. او یا د دې په ځېر د یوې بلي ونې په واسطه سره یې تېرې پاڼې درلودې (اشجار سوزني برګ) سره ښودل کېده. او د بودها مرګ یې د یوې عبادت خانې (معبد) کي ښودلی دی. او ځیني وختونه یې د دې پاره چي بودها په یو صحنه[5] کي موجود وښايي د هغه یې یو اویا دواړه پښې جوړې کړې. د بودها د غه شکل نه یواځې د ګندهارا بلکې د متورا په حوضه کي هم لیدل شوی دی. د بودهایي هنر او مذهب ځیني څېړونکي په دې عقیده دي چي په ګندهارا او په متورا کي هندي هنر دغه ستونزه تر ډېره بریده هواره کړې او دغه مسئله د ځانګړي علامو لاندي روښانه کړې. دغه دواړو مکتبونو د لومړي ځل د پاره د بودها شکل په رښتني انساني بڼه رسم کړ. خو د یو شي یادونه ضروري ده چي په متورا سبک کي د بودها په مجسمه کي کومي علامې او جزیات لیدل کېږي، په هندي سبک کي ښودنه کوي. هغه چي د هندي سبک د هنرمندانو ځانګړتیا وه."

در دی فیاویدانه حکایت کوي چي "شهزاده بمبسار غوښت چي د شاه را روکا (قطب لوېدیځ هند باچا) د پاره د بودها

[5] هغه ځای چي بازاري هنرمندان نڅېږي او یا کومه ننداره ښیي، سېل، تماشه، ستېج

(c) ketabton.com: The Digital Library

یو انځور ولېږي، او د دې د پاره یې څو تنه هنرمندان (سنګ تراش، یا انځور ګر) وګومارل چې د بودها یو ښکلې مجسمه جوړه کړي. د غو هنرمندانو چې هر څومره وس وکړ خو مقصد ته نهٔ رسېدل، تر څو بودها خپله د هغو په وړاندې (مخ کښې) نهٔ ودرېدی. او وروسته یې دا تشریح ورته وکړه چې لید د رسم وړ نهٔ دی، نو خپل سوری یې په یو تکیه شوي تخته واچوو. د هغهٔ وروسته یې هنرمندانو ته لارښوونه وکړه چې رنګ یې کړئ. او د دې رسم لاندې دا درې اساسي مطالب د (بودها افکار) ولیکل چې عبارت یې دا ؤ، (بودها، قانون او جماعت) ".

یوه بله واقعه هیون تسنګ د دې موضوع سره تړلې داسې بیانوي چې " په ننګرهار کې بودها په یوه غار کې په یوه تیږه باندې خپل سوری واچوو چې وروسته د هغه منونکو د دې سوري څخه یو شکل جوړ کړو او د هغې نه یې وروسته د مجسمې په شکل کې رامنځ ته کړو "[6].

د افغانستان په لوګر ولایت کې د چینایانو له خوا د مِس عینک د کان د کیندنې په ترځ کې د بودهي دور یو ښار مخې ته راغی چې پکښې بودهي مجسمې، لوښي، د بودها رنګین عکسونه تر لاسه شول. چې له دې دا ثرګندېږي چې بودهي مذهب په لوګر ولایت کې څومره خور ؤ. د ډېره اسماعیل خان او بنو پر لویه لاره په رحمان ډېری کې هم بودهي اثار موندل شوي دي. د سوات په جان آباد سیمه کې د غرهٔ په یوه لویه پرشه ۲۰ فټه لویه بودهي مجسمه کنده ده. د ضلع مردان په بیلو بیلو سیمو کې یې ډېر

[6] د جلال آباد اوسنۍ هډې سیمه د هغه مهال " هیلو " د دوی تر ټولو مقدس ښار ګڼل کېدی نو ځکه " فاهیان " او " هیوان تسنګ " دلته راغلي وو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اثار اوس هم لیدل کېږي خو له بده مرغه هغهٔ لرغوني مجسمې او نورد کار ځیزونه خلګو ترې وړي دي او تشې کنډوالې پاتې دي. دغسې په ټېکسلا کې هم ګڼ شمېر بودهي اثار موندل شوي دي.

په دې توګه ډېر بودهي اثار په پېښور ښار کې هم موندل شوي دي چې په هغه کې د شاه جي ډهیرۍ ډېره د اهمیت وړ ده. د دې شاه جي ډهیرۍ په هکله په ۵م فروري ۲۰۱۷ "آج" ورځپاڼې "سنډې میګزین" کې همایون خان اخوند ډېر په زړهٔ پوري راپور خپور کړی ؤ. اخوند صاحب د ډاکټر سید امجد حسین په هکله لیکي چې "په شاه جي ډهیرۍ کې چې کومه ستوپه موندل شوې وه په هغه کې د مهاتمه ګوتم بدهـ د وجود هډونو ایرې (سکاره) موجودې وې کوم چې په دویمه صدۍ عیسوي کې کنشکا باچا تعمیر کړې وه. د دې ستوپې په هکله درو چینائي سیلانیانو فاهیان ۳۹۹ عیسوي څخه تر ۴۱۲ عیسوي پوري، سنګ یوان ۵۱۸ عیسوي او هیوان تسنګ ۶۳۰ عیسوي په خپلو لیکنو کې د دې په هکله لیکلي دي. د هیوان تسنګ مطابق چې دا ستوپه ۴۰۰ فټه جګ والی درلود کومه چې د مهاتمه بدهـ د هډونو د ایرو د ښخولو د پاره جوړه شوې وه. کوم د مسو (تانبې) ډبلی چې د دې ستوپه نه تر لاسه شوی دی دا د هغه وخت حکومت یعنې په ۱۹۰۸ کال کې د برما و حکومت ته ورکړی. څه موده دا ډبلی په شِمله (هندوستان) کې پروت ؤ. اوس د دې ډبلي یو نقل (Copy) په عجائب ګهر کې پروت دی. د برما حکومت په "ماماندلې" کې یوه نوې ستوپه جوړه کړه او دا ایرې یې پکښې خوندي کړې. په ۱۹۳۹ دویم نړیوال جنګ کې لا دا ډبلی هلته پروت ؤ."

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې ستوپه څخه تر لاسه شوې ډبلې يوه عجيبه واقعه ده، چې کله په کال ۱۹۰۸ عيسوي کې ډاکټر سپونر د شاه جي ډهيرۍ کيندنه پيل کړه نو دهٔ ته د کيندنې په ترڅ کې يو بلورې د مسو ډبلې چې پکښې د ګوتم بدهـ باقيات (سېځلي هډونه) وو تر لاسه شوه. دهٔ د هغه وخت سرکار ته د دې ډبلې په هکله څه داسې وليکل.

" جناب!

مطابق قوانین دقیقہ ۱۸۷۸ عیسوی پیراگراف (دفعہ) نمبر ۴ کے تحت (سال ۱۸۷۸) میں جناب کی خدمت میں ایک کیس کٹ (ڈبہ) جس کے اندر ایک صندوقچہ ہے تبرکات ملا ہے۔ جس کے اندر آثار قدیمہ ہے۔ میں نے بحیثیت سرمینڈیٹ آرکیالوجیکل سروے دریافت کیا ہے۔ تانبے کے ڈبے پر کندے لکھائی کے مطابق کہ اس کو کشان بادشاہ (کنشکا) نے (اندازاً پہلی صدی عیسوی) دفن کیا ہے۔ اور ابتدائی چینی سیاحوں کے شہادت سے ثابت ہوتا ہے کہ اس بلوری ڈبے میں جلی ہوئی ہڈیاں مہاتما گوتم بدھ کی ہیں۔ اس دریافت کے آثار قدیمہ کے حوالے سے جڑی تعلق سے یہ تمنا کی جاتی ہے کہ اس کو حکومت کیلئے (دفینہ ایکٹ) دفعہ نمبر ۱۶ کے تحت حاصل کیا جائے۔ اور میں آپ کا ممنون رہونگا کہ اگر آپ اس سلسلے میں اقدام اٹھائیں۔ اور سرکاری نوٹس شائع کرائیں۔ جیسا کہ دفعہ نمبر ۵ (مذکورہ ایکٹ) کے تحت ضروری ہے۔"

دا ډهيرۍ په اصل کې هغه وخت د ساداتو کورنۍ وه. د کيندنې په حواله د سرکار او د دې کورنۍ تر منځ يو لاس ليک شوی ؤ چې که د دې کيندنې په ترڅ کې هره خزانه يا آثار قديمه تر لاسه شوه نو د دې نيم حاصل به د ساداتو کورنۍ وي. که بتان وغيره و موندل شو نو هغه به بلامعاوضه و سرکار ته ورکوي. سرکار دا کورنۍ راوغوښته او د هغه وخت زرګرانو خپل خپل

(c) ketabton.com: The Digital Library

قیمتونه وویل چي په پای کي د پټي کمشنر د دې بلوري ډبلي قیمت ۴۵ روپی ولګوو. سادات کورنۍ ته یې ۱۳ روپۍ او ۸ آنې ورکړې او دا ډبلی یې سرکاري ملکیت وګرځاوه.

له بده مرغه هغه وخت سرکار دا ډهیرۍ له سادات کورنۍ څخه نۀ واخسته، چي کله ورته د آثار قدیمه له خوا وویل شو چي دا ډېره مهمه آثار قدیمه ده نو دوی د سادات کورنۍ څخه دا ډهیرۍ په پیسو اخستلو فېصله وکړه، خو سادات کورنۍ دا نۀ کړه پر خرڅه.نن سبا د دې ډهیرۍ نوم اخون آباد نمبر ۱،۲ دی".

د دې نه دا واضع کېږي چي د بودهي مذهب منونکي خپله د پښتانه قام و لوی ټاټوبي ته د خپل مذهب د تبلیغاتو په هکله راغلي وو. په کومو پښتني سیمو کي چي په لویه کچه بودهي آثار تر لاسه شوي دي په هغو کي لوګر، ټېکسلا، ننګرهار، کابل،پېښور، بامیان، مردان، چارسده، سوات، بونېر او نوري پښتني سیمي شاملي دي.

کله چي بدهـ مت د هندوستان نه کډه وکړه نو خلګو ته څرګنده شوه چي په دې مذهب کي ډېري خامیاني وې. یعني د خدای تصور، الهام و وحي بالکل نۀ وو. او په خاصه توګه د تخلیق کائنات په هکله د بدهـ مت مذهب خاموشي یو ډېر لوی سوال ؤ. برهمنو د دې مذهب د ختمولو د پاره هره جائزه او ناجائزه لاره خپله کړه، لاکن بدهیانو د دوی مخ نیوی او مخالفت ونۀ کړ. هغه په دې چي د بدهـ مذهب بنسټ پر عدم تشدد ولاړ ؤ.

د عدم تشدد پیرو کار ګوتم بدهـ د اتیا کالو په عمر کي غالباً ۴۸۰ ق،م یا ۴۸۸ ق،م د پیردا په سیمه کي مړ شو. د دۀ د

(c) ketabton.com: The Digital Library

وجود سکاره (ایرې) یې په بیلابیلو هېوادونو کې په بېلا بیلو ستهوپو (د منارو په شان لویو ګنبدو) کې پټې کړل شوې.

یوه مهمه خبره دلته په دې ضروري ګڼم چې د ګوتم بدھ او د بدھ مذهب بنیادي مقصد عدم تشدد او د انسانیت سره مینه وه خو په اوسني وختونو کې د ګوتم او د بدھ مذهب د عدم تشدد فلسفه پر تشدد بدله شوې ده. تاسو وینئ چې له څو کلونو راهیسې په روهنګیا (برما) کې د تشدد یوه خونړي څهره د بدھ مذهب منونکو خوره کړې ده. د مذهب په نامه انسان وژنه یې د سوشل میډیا، پرنټ میډیا او له مستندو رسنیو له لاري په ټوله نړۍ کې خوره ده او د نړۍ هغو بشر دوستو هېوادونو چې د انسانیت او بشر دوستۍ دعوېدار دي پر دا ظلم او بربریت سترګې پټې کړې دي. نهٔ پوهېږم چې هغهٔ کوم مقاصد دي چې د انسانیت نه بالاتر دي، او دغه حال له تېرو څو لسیزو راهیسې د پښتون افغان اولس هم دی.

ما چې کله دا کتاب (*گوتم بدھ، زندگی اور افکار*) ولیدو او بیا مې ولوستونو مې و یوه، دوو مشرانو لیکوالانو ته دا کتاب ښکاره کړو، هغو زهٔ دې ته وهڅولم چې دا کتاب و پښتو ته وژباړم. ولې چې تر اوسه زما په فکر په پښتو کې ماسوای د پروفېسر محمد پرویش شاهین صاحب، پر ګوتم بدھ باندې کار د نیست په معنا دی. او ورسره ورسره د مذاهبو په حواله زما د قام د تاریخ طالب علمان به د یوه لرغوني غیرسامي نړیوال مذهب د عقیدې او افکارو څخه خبر شي.

د هغو ملګرو پښتنو نومونه دلته په دې ضروري ګڼم چې د دوی په ډاډ او مرسته دا کتاب تر چاپ ورسېدی. لکه د نوموړي څېړونکي شوکت ترین صاحب، رئیس ریحان منګل صاحب. مشر

(c) ketabton.com: The Digital Library

لیکـوال او څېړونکـي اروا ښـاد عبـد العلي غورغشـتي صـاحب،(دا وخـت لا ژونـدی ؤ، پـر ګـوريـې نُـور شـه) د کـالم نګـار محتـرم عمر ګـل عسـکر صـاحب، د مشـر لیکـوال سـلیم بـنګش صـاحب، د محتـرم لیکـوال فدا محمـد لېـوال نـورزي صاحب،پروفېسـر مولانـا عبـد الخالق منـدوخېل صـاحب، د همځـولي لیکـوال ښـاغلي حبیـب الله کاکړ صـاحب، مولانا محمـد فریـد صـاحب او میـر حسـن خـان اتـل صـاحب ډېـره زیاتـه مننـه کـوم. د خلیـل الله تصـمیم او د محمـود رشـي صـاحب هـم کـوروداني کـوم چې د دې کتـاب پـه ترتیـب او ښائسـت کـي ډېر ستړي شو.

ژبـاړه یـو ګـران هنـر او سـتړی کـار دی ځکـه کـه لـه مـا لـږ و ډېـري تېروتنـي شـوي وي او شـوي بـه هـم وي، ولـي چـي پـه دې تـاریخي اثـر کـي ډېـر داسـي د هنـدي او پـالي ژبـو لغتونـه وو چـي مـا يې لغـوي معنـې پـه یـوه قـاموس کـي هـم نـهٔ وموندل، هیلـه لـرم چـي تاسـو بـه زما دا نیمګړتیاوي په زړهٔ درنې نهٔ اخلئ.

ستاسو د روښانه او سوکاله سباوون په هیله، په درنښت

زړګی علیخېل

سهېلي پښتونخوا، کوټه

(c) ketabton.com: The Digital Library

اخذ لیکونه

کتاب	مصنف	مخ
بدھ مت، تاریخ عقائد وفلسفہ	رابرٹ وین ڈی ویئر، اردو ترجمہ، ملک اشفاق	9،10،11
تاریخ مذاہب	رشید احمد، ۱۹۶۸ چاپ	154،155
ایضاً	ایضاً	332،330،331
ایضاً	ایضاً	334،335
ایضاً	ایضاً	342،343
ایضاً	ایضاً	،348 345،346،347
زموږ لرغونپوهنه	پوهنوال محمد رسول باوري	152،156،157 158،
تاریخ عالم پر ایک نظر	پنڈت جواہر لال نہرو	105،106،107
د نور مظهرونه	عبدالرحیم مجزوب	184
ہندوستان سے اپجے دیگر دہرم، بدھ، جین۔	محمد اسماعیل ہاتف بھوپالی، دسمبر ۱۹۲۳	1,2
بدھ مت اور اسلام	الیگزنڈر برزن، ترجمہ، ڈاکٹر امجد علی بھٹی	112
تفسیر ابن کثیر، سورۃ انبیاء آیت ، ۸۶،۸۵، جلد ، جلد سوئم	حافظ عمادالدین ابوالفدا ابن کثیر، ترجمہ، خطیب الھند مولانا محمد جوناگڑھی،	420,421,422
تفسیر ابن کثیر، سورۃ، ص آیت، ۴۸ جلد چہارم	ایضاً	407,408
تفسیر ابن کثیر، سورۃ توبہ، آیت ۱۲۸ جلد دوئم	ایضاً	416
قصص النبیاء۔	حافظ عمادالدین ابوالفدا ابن کثیر	
د وېب له لاري د بدھ ایزم په هکله بېلي بېلي ویډیوګاني، ډاکومنټریاني او قاموسونه		
آج ورځپاڼه، شاه جي ډهیری سندي میګزین، ۵فروري ۲۰۱۷	همایو خان اخوند	21
زاهد پښتو، پښتو سیند	عبدالقیوم زاهد مشوانی	
ظفراللغات	بهادر شاه ظفر کاکاخیل	
تذکرہ، جلد اول	علامہ محمد عنایت اللہ المشرقی	61
سو عظیم انسان	مائیکل هارټ، ژباړه؛ عاصم بټ	41
دینیات	سید ابوالاعلی مودودي	9,46

(c) ketabton.com: The Digital Library

عکسونه

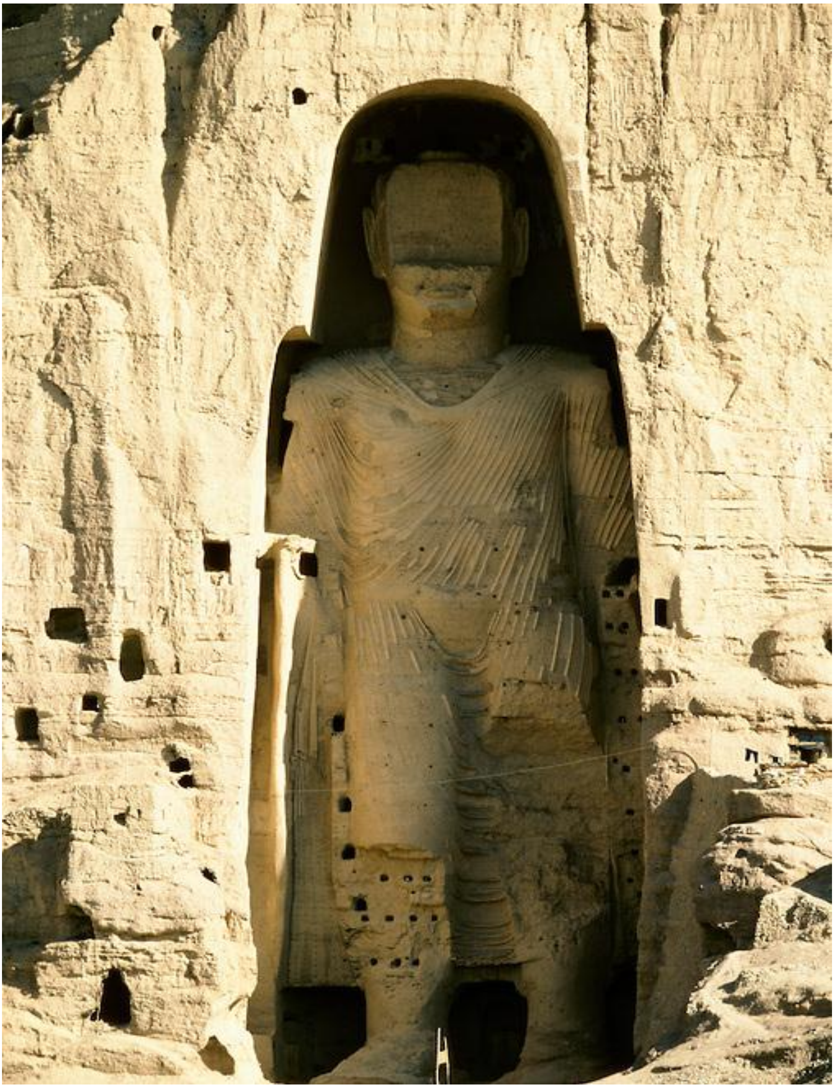

د افغانستان په باميان ولايت کي د بدها تر ټولو لويه مجسمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ټېکسلا کې تر لاسه شوي بودهي دورې برېنې مجسمې

په کابل میوزیم کې پروت په لوګر کښې موندل شوې بودهي مجسمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

په افغانستان کي موندل شوی یو رنګين بودهي عکس

په ميوزيم کي پرته د ګوتم بدهـ لرغوني مجسمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

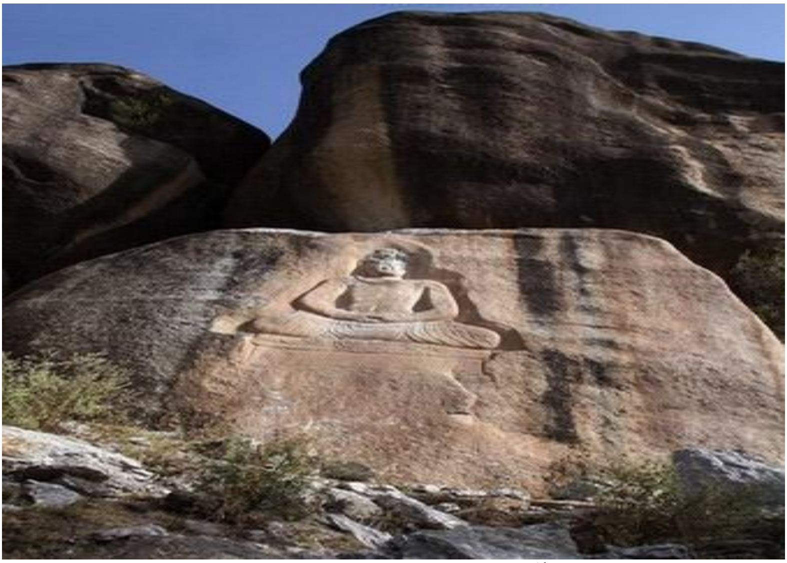

د سوات په جان آباد کې پر یوه پرشه د بدها لرغونې مجسمه

په کابل میوزیم کې پروت په لوګر کې موندل شوی رنګین بودهي عکس

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان په لوګر ولایت کي د مس عینک په کیندني کي موندل شوې د بدها لرغونې خاورینه مجسمه

د افغانستان په لوګر ولایت کي د مس عینک په کیندني کي موندل شوي د بدها لرغوني خاوریني مجسمې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګوتم، نوټ

د سراوستي[7] د اوبو شورد اورېدلو او پر شګه باندې د باد څخه ورک شوو نخښو (پلو) لوستولو والا په دې خبر دي چې هند او سندهـ د خپل زراؤ کلونو په ارتقائي سفر کې رشي (هندي عالمان) ستګرو (ویدي عالمان) او ولیان زېږولي دي. د کوم چا چې د علم او عرفان او د پوهنې څخه د دې سیمې خاوره دومره سېرابه شوې ده چې د تېرو سلګونو کلونو څخه روانه نظریاتي او غیر نظریاتي یرغلګري او فرقه پرستی باوجود د مینې او عدم تشدد څخه د معطري خاوري ډېره پُر لذته خوشبو د دې په ذره ذره کي اوس هم جذب ده.

دا هغهٔ خوږبوی دی چې د وربځو سره یې خپل سفر جاري ساتلی او په ځمکه کي خوارهٔ غرونه، ځنګلونه، صحراوي او د دریابونو برخه جوړ شوی دی. له هم دې خوږبوی څخه مهرګړهـ، ګجرات او د کاټهیاوار غوندې ښاري ریاستونه جوړېدل پیل شول، کوم چې زموږ د عهد قدیم افتخار ګڼل کېږي او د قبل از آریه سماج ورثه هم ده. نن هم هغه څېړونکي چې د دې ښارونو نهٔ ورکېدونکي د خاورو په رنګو کې د دې سماج د معلومولو په هڅه دي، پوهېږي چې سیاسي، معاشي او د روحاني اقدارو په اړه دا خطه پر ځان د عهد قدیم ناز کوي. لاکن دا ښاري ریاستونه د آریاؤ د راتګ سره سره لړ. د خپلو کمزوریانو او تر ډېره حده د بهرنۍ حمله آورو د یرغلګری په وجه خپل دا سفر جاري نهٔ وساتلو. د منځنۍ آسیا د لاري، د لوېدیځې او سهېلي

[7] په هندوستان کې یوه لرغونې سیمه چې اوس د یو سیند په نامه موجودیت لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

آسيا پر دې ښاري رياستونو باندي د آرياؤ حملې، د طوفان نوح نه هم زيات وېرونکي اثرات واچول. په سمندري طوفان کي د هرڅه بايللو والا خو صرف د اوبو د شوه کېدو په انتظار وي، او څنګه چي اوبه د خپلو پخوانيو لارو خوا ته برابري شي نو دوی د ژوند د تېرولو هڅي بېرته د پخوا په شان پيل کړي، لاکن د آرياؤ دي خطې ته راتګ يو داسي نهٔ ختمېدونکی طوفانؤ چي د دې ځای په تهذيب کي داسي ونښت چي د ميني او عدم تشدد برخلاف، خوف او تشدد ته يې وده ورکړه. انتقام او د جنګي جنون په هکله د شاعرۍ څخه را واخله د انسان او ځناورو مذهبي او قانوني قتل، کلتوريې د دې سيمي نهٔ بېلېدونکې برخه وګرځوله. لکه څرنګه چي د سېلاب نه ځمکه سېرابه شي، هم دغه شان د آرياؤ راتګ او د يلغار مثبت اړخونه نهٔ شي نظر انداز کېدلای. لاکن دا يو ويرجن حقيقت دی چي د نفسا نفسۍ او د مهاجرت کوم کلتور چي د آرياؤ د راتګ نه په دې سيمه کي وده وکړه، دغه د نفرت او انتقام رويې تر ډېره حده د مضبوط نه هم مظبوط کولو په اړه د يو معاون کردار ادا کړی. سپين، تور، او ږد ، ګردی، ځايي، غير ځايي او مارشل ريس (جګړن قام يا نسل) غوندي فاشسټ نظريات يې زموږ په وينو کي شامل کړو.

زموږ پر سيمه هندي ديومالا (هندي خيالي کيسې) هم د دې نظرياتو په وجه وده وکړه. يعني په ويدونو او ويدک کلتور کي جګړن آريائي قبيلو ماسوا ځايي قبيلې يې د هندي ديومالا برخه وګرځولې. لاکن هندي ديومالا په يو ځای کي هم د آرياؤ د برترۍ اصول نهٔ کړو هېر. هم دا وجه ده چي هندومت او د هغه څخه متاثر ټولو مذاهبو کي آريائي برتري په څه نا څه

(c) ketabton.com: The Digital Library

شکل کې موجوده ده. باوجود د دې چې مسلمانان په هند او سندهـ کې د هندوانو سره براه راست د تصادم په شکل کې داخل شول. په هندوستاني مسلمانانو کې آریائي برتري تر ډېره حده موجوده ده. ګوا د هړپه، موهنجو داړو او نور قبل از هړپه ښاري ریاستونو د سیاسي و معاشي نظام په هکله موږ ته تر ډېره حده معلومات نشته. لاکن د دې ځای په کنډوالو کې تر لاسه شوې علمي رڼا څخه دا خو په اسانۍ ویلای شو د دې ځای په تهذیبو کې اعلی شکلونه لیدل کېدل. د دې باوجود موږ ته په دې خپله سیمه کې د دې قدیم ښاري ریاستو او په دوی کې خور تهذیب و تمدن تسلسل په نظر نهٔ راځي. په سپت سندهو کې یې د فتح نغارې د ویلو وروسته آریاؤ د مذهب د کرهنې د پاره په شمالي هندوستان کې د ګنګا او جمنا غاړې خوښې کړې او هلته یې د خور ځنګله د ختمولو وروسته د ویدک ادب د بنسټ سره یې اړیکي جوړول لګیا کړل.

یو دلچسپه امر دا دی چې دوی په دې کې ځای پر ځای دیسي (کورني) رنګونه هم خور کړو. دا دیسي رنګونه که چرته د قبل از آریا نمائندګي یې هم کوله نو د مسلسل مزاحمت امین هم وو، د کوم مخ نیوی چې د آریاؤ د ګنګا و جمنا تر ناوې پورې د را رسېدو پر وخت وشو. د کوم په وجه چې د نوي مکتبه فکر بنیاد اېښوونکو او د هغو خپل مت (مذهب) د مقبولیت او د خپل هم پلویانو په تعداد کې د اضافې د پاره د تورو خدایانو او قبل از آریائي بهجن (منتر) یې د ویدک ادب مستقل برخه وګرځول. لهذا د نوي مذهب پېروکارانو له دوی څخه مخ کې خور شوي علم و فکر سره یې مخامخ د جنګ څخه پرته دا د خپل

(c) ketabton.com: The Digital Library

مـذهب د وجـود یـوه ماتـه برخـه وګرځولـه. لاکـن پـه حقیقـت کـي دا داسـي برخـه وه د کـوم مقـام چـي د جاهلـه، بې علمـه او شـودر څخـه عبـارت ؤ . دې نـوي مـذهب چـي و بـراهمن تـه کومـه بزرګـي او مقـام ورکـړو، هغـه بـالاخر دهٔ د غـاړي تـوک جـوړ شـو. دا صـحیح وه چـي پـه فکـري اعتبـار بـرهمن د کـوم مقـام او مرتبې مسـتحق ؤ چـي دهٔ تـر لاسه کـړو، لاکـن پـه عملـي ژونـد کـي بـراهمن یـو داسـي بـلا جـوړ شـو کـوم یـوې چـي ټـول هنـدومت پـه کـراره کـراره تـر حلقـه تېـر کـړی. اوس تـر پربهـو (لـوی براهمنـي عـالم) تـه د رسـېدلو د پـاره لاره بـراهمن وګرځېـدی. ویدونـه یـې پـه داسـي ژبـه ولیکـل چـي د دې سـیمي د خلګو د پاره نا پېژندونکې وه.

مـورنۍ ژبـي یـې د ځنـا ورو ژبـي او سنسـکرت یـې د علـم او عرفـان ژبـه وګرځولـه. دا هغـهٔ لسـاني روایـت دی د کـوم تسلسـل چـي بیـا وروسـته هنـدي مسـلمانانو، عربـي او فارسـي د علـم او قـانون ژبـه وګرځولـه، او مـورنۍ ژبـي یـې تـر ټولـو کـم تـره او نـا مکملـه وګرځـولې. دا د بـرهمن مـت ابتـداء وه کـوم چـا چـي پـه دې مـور ځمکـي بانـدي د خـوف او جانبـداری بنسـټونه کېښېښـول، لامحالـه د دې طوفـانونو ردعمـل فطـري ؤ. د زرنـه بیـا تـر پنځـه سـوه کالـه قبـل از مسـیح زمانـه د داسـي بـې شـمېره هنګامو څخـه عبـارت ده. دا خبـره د خوشـحالۍ ده چـي د دې ځمکـي زامنـو د ازادۍ د پـاره د هیڅ یـو مقـدس یـا غیـر مقـدس فکـر، پلویـان نـهٔ شـول جـوړ او د دوی خـلاف یـې مسلسـل د ازادۍ بیـرغ جـګ وسـاتلو. پـه دې عمـل کـي داسـي هـم ؤ چـي پـه دویمـه لاره یـې د بـرهمن مـت مقابلـه وکـړه، دا هـم یـو منطقـي ردعمـل ؤ چـي داسـي صـورتحال هیڅ کلـه هـم د یـو ازیـت ناکـه حقیقـت نـه کـم نـهٔ وي. لاکـن پـه داسـي

(c) ketabton.com: The Digital Library

حال کي هغهٔ کوم چي د منځ لاره باسي، هغهٔ دي کوم چي د حالاتو خبر مسلسل پخلپه موجودګی کي داسي ثابتوي لکه د شپې په خاموشی کي د مسو د پاولیو شرنګار. د منځنی لاري بې شمېره پلټونکي د دې ګونجلي معمې د حل کولو په هڅه کي کلي په کلي د کوڅو خاوري يې په سر بادولې او د دا معلومولو په کرب کي مسلسل د يوې انتها څخه تر بلي انتها پوري روان وو.

بيا په دې بهېدونکو خلګو کي د مايا ښاغلی ګوتم هم شامل شو او د دې نا ليدلو او لا متناعي لارو د سلسلو برخه جوړ شو. د فکر په خولو لوند کله به د سمندر په غاړه د شګو سره شو او کله به د سمندر څپو دی د سمندر په تل کي تر تله ورسوو. او بيا چي کله دهٔ د مراقبې (تياګ) په وسعت کي ليدل وغوښت نو هغه د ګيان (فکر) و هغه منازلو ته ورسېدو د کوم د خواهش په لاره کي چي بې شمېره مسافران کچکول په لاس کي په تيارو لارو کي روان د مرګ سره ملهٔ شو. هم دغه هغه لمحه وه چي ګوتم د بدهـ پوري سفر مکمل کړو.

د بدهـ مذهب په دومره تېزی د خورېدو وجه نهٔ خو فتوحات دي او نهٔ قبضې. بلکې د دې حقيقي وجه دا ده چي بدهـ مت په کوم هېواد کي خور مذهب د علم ترديد کولو پرته د هغهٔ څخه مدد اخستو. او د هغوی هم خيال او روحاني و فکري عظمت غندني څخه پرته يې خپل سفر پيل کړ. په دې هکله دهٔ له مخه خور شوي فکر تذليل نهٔ وکړو نو د دهٔ هم تذليل نهٔ شو وه. د مناظرو په مقابله کي يې مزاکرې، د ټکراؤ په مقابله کي يې جوړښت، د مسکا په مقابله کي يې خندا، فتح او شکست په

(c) ketabton.com: The Digital Library

مقابله کې يې د مينې او امن فضا جوړه کړه. په دې وجه د بدهـ مذهب (علم پوهنه) خورشو. د بدهـ د نظرياتو مقبوليت د دهٔ د پيروکارانو (پلويانو، امت) وو. خو د نورو مذاهبو په پيروکارانو کې دا افکار په ډېر عزت او احترام ليدل کېږي.

د هغهٔ حقيقت ژوندی اظهار موږ دلته نهٔ ليدلای شو. د دې باوجود چې د بدهـ د پيروکارانو شمېر په وړو کې د مالګې په شان کم دی، او بدهـ د خپل ټاټوبي څخه شړنه په برخه شوې وه. لاکن دلته نن هم عيسائيان، هندوان، مسلمانان، سکهان او په نورو مذاهبو کې په ډېر مشکل سره داسې نومونه ليدل کېږي د کوم چا چې خلاف نهٔ به تعصب وي او نهٔ نفرت. هم په دې نومونو کې د ګوتم نوم يو ممتاز حېثيت لري. د ګوتم د يو ژوندي علامت په څير نن هم زموږ په ټولنه کې موجود دی. د دې باوجود چې د بدهمت پيروکاران او مبلغين د نشته په معنا دي.

د ګوتم روحاني وجود و هر انسان ته په منې کې د بخملي کمبلي تودش وربخښي او ورسره د دهٔ درس د نسلي برترۍ او مذهبي برترۍ برخلاف د ټولو انسانانو د پاره يو برابر دی. دهٔ برهمن، شودر، سيد، غير سيد، ځايي، غير ځايي څخه پرته و هر انسان ته د خپلې ازادۍ احساس او درس ورکړی. او دهٔ وويل چې نهٔ خو د چا، ګرو (استاد)، پير يا مسيحا شته او نهٔ د چا مجاور، مريد يا امت. د دې برعکس کوم انسان چې د خپلو خواهشاتو پر ګنجلي نفسياتي جال باندې د کره کتنې نظر وکړي او هغه رد کړي نو هغهٔ حقيقي ازادي تر لاسه کړي. او په دې توګه هر انسان ته يې دا زيری ورکړی چې هغه د خپل تقدير خپله خالق دی، او د خپل ښهٔ او بد خپله ذمه واره دی. د ازادۍ او د

(c) ketabton.com: The Digital Library

ذمه واري پر بنا دا یوه داسي نقطه وه چي له دې سره د بني نوع انسان تړون لازمي ؤ.

نو د دې پرېکړه شوې ده چي د هند او سندهـ په تاریخ کي تر منو منو خاورو لاندي اوس هم یو ژوندی مثال دی. او دې ته منتظر دی چي د بحیره عرب په اوبو کي یوه غوټه ووهي او د دې تر تله پوري ځان ورسوي. بیا بېرته د راستنېدو په دې سفر کي په خپلو لاسو دا خاوره را واخلي او په دې ځمکي یې خوره کړي تا چي د دې خاوري په خوشبو سره زموږ نن ته د میني او امن غسل په نصیب شي. په دې کي هیڅ شک نشته چي زموږ "نن "د درندګۍ، خوف، فرقه پرستۍ او د جهنم څخه عبارت دی او دا دردناکه روان وخت زموږ د تېري ورځي تسلسل دی. هغه تېره ورځ چي د پردیو د راتلو پر وخت زموږ تر منځه جګړې او زموږ د خپل تاریخ سره د غدارۍ سوب.

کله چي مېندي د خپلو زامنو او خاوره د خپلو بناغلو د لاسه بې عزته شي نو بهرني خلګو ته زخم ورکول هیڅ معنا نهٔ لري. هم د غه هغه مقام دی چي انسان پخپله په خپل عدالت کي ودرېږي. خپله ملزم، خپله قاضي، د دهٔ خوښه ده چي عدالت له منځه یوسي یا ځان ازاد کړي. او نن موږ هم د دې حالاتو سره مخامخ یو.

موږ چي په تېر زراؤ کلونو کي و کومي بڅرکي ته پُوک ورکړی دی که هغه نن زموږ په مخ خپل تودش پرېښی دی نو پکار دی چي موږ خپل بانهٔ د سبځېدلو سره ځان ستي (ژوندی په اور ورګډېدل) کولو ته تیار کړو. د بدلون او ترقۍ ټولي لوړي استعارې کومي چي موږ د خپلو حکمرانانو نه مستعار

(c) ketabton.com: The Digital Library

اخستي دي، يـو يـو د دې اور نـه سـکاره تـرې جـوړېږي او مـوږ يـو چـي دې تـه د بـل لګـولی اور وايـو. هـو، کـه مـوږ خپلـه ګنـاه قبولـه کـړو او دې زنـدان تـه ځـان وسـپارو نـو کېـدای شـي چـي زمـوږ راتلـونکي نسـل تـه يـوه ښـه لاره پرېـږدو. هغـهٔ لـومړی ګـام چـي پـه اخسـتلو يـې د فـرش نـه تـر عرشـه پـوري ټـول قلفونـه خلاصـېږي، او تيـارې ختمېـږي. دا هغـهٔ لـومړی ګـام دی چـي د دې پـه اخسـتلو کلـه نـا کلـه پـر مـوږ ډېـر زيـات کلونـه بې نخلسـتانه پـه يـوه ناتمامـه صـحرا کـي تېـر شـي او کلـه مـوږ د هغـه اوبـو پـه څېـر شـو چـي د هغـې پـر سـر ولاړه زومـۍ (لوخـه، د ګنـد يـو پوسـتکی) ورځ پـه ورځ توربخـونې اوړي. پـه پېـل کـي چـي دا کتـاب تـر مـا را ورسـېدی نومـا فکـر وکـړی چـي پـر ګـوتم بانـدي زمـوږ سـره هـيڅ داسـي مـواد نشـته، نـو مـي د خورولـو نيـت وکـړی او د ځـان سـره مـي دا عهـد وکـړی چـي زهٔ بـه دا ضرور خوروم.

دا کتـــاب مـــوږ تـــه د طـــاهر اصـــغر د کتـــابتون نـــه د زاړهٔ کتـابونو څخـه تـر لاسـه شـو. کلـه چـي مـوږ دا کتـاب وليـدو نـو د پوښـتۍ (ټائټـل) پـر ځـای يـو سـپين کاغـذ پـر لګېـدلی ؤ. د کتـاب دننـه د سـرليک مضـامينو پورتـه چـا ليکلـي وو (ګـوتم بدهـ) ډاکټـر محمد حفيظ سيد، ايم،اې – پي، ايچ، ډي.ډي لټ.

طـاهر اصـغر نـه پوښـتنه وکـړه نـو د محمـد حفـيظ سـيد پـه هکلـه دهٔ تـه هـيڅ معلومـات نـهٔ ؤ. مـوږ د ډېـرو خلګـو نـه پوښـتنه وکـړه، يـو بنګـالي ملګـري نـه دا معلومـه شـوه چـي ډاکټـر صـاحب پـر هندوسـتاني فلسـفه بانـدي يـو کتـاب ليکلـی ؤ، لاکـن هغـهٔ ملګـري تـه هغـه کتـاب نـهٔ شـو ترلاسـه. خـدای بخښـلي صـفدر ميـر هـم د لاعلمـۍ اظهـار وکـړو. هـم پـه دې وجـه مـوږ دا کتـاب بغيـر د مصـنف

(c) ketabton.com: The Digital Library

د تعرف خپورو و. که په تاسو کي څوک زمونږ په دې هکله کومک کولای شي نو مونږ به په را روان ایډیشن کي دا کمي پوره کړو.

دا نوټ په جون ۱۹۹۶ کي لیکل شوی ؤ، لاکن د کتاب په مکملیدو او خوریدو کي دوه کاله نور ولګیدو، دې نه مخ کي یو ملګري دا نوټ ولیدو او د هغه په مشوره په دې نوټ کي نور کار هم وشو او د هغې په رڼا کي دا تر خوریدو ورسیدو. زهٔ د هغه ملګري ډېره مننه کوم چي پر وخت یې کومک را کړو.

مننه

عامر ریاض ستمبر ۱۹۹۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

مقدمه

د قبـل مسـیح پنځمـه او شـپږمه صـدۍ د نـړۍ د پـاره یادګـاري دي. پـه دې کـي هـیڅ طوفـان نـوحؑ نـۀ وُ راغلـی، او نـۀ کـوم قیصـر ټولـه نـړۍ فتح کـړې وه. لاکـن پـه انسـاني ذهـن، اخـلاق او پـه ټـولنیز ژونـد کـي داسـي انقلابونـه راښـکاره شـول چـي تـر قیامتـه بـه یـې اثـرات وي. پـه یونـان کـي فیشـاغورث، پـه ایـران کـي زرتښـت، چـین کـي کنفوشـس او پـه هندوسـتان کـي ګـوتم او مهـاویر غونـدي د مـذاهبو بنسـټ ایښـوونکو د زوکـړې تـاج هـم د دې صـدیانو پـر سـر دی. پـه دوی کـي دهـر یـوه اثـرات د دوی تـر هېـوادو پـوري محـدوده نـۀ وو، بلکـې پـه نـړۍ کـي پـه بېـل بېـل نومونـو او څهـرو ورسـېدل. لاکـن پـه دې لـوړه مرتبـه لرونکـو شخصـیتونو کـي ګـوتم یـوازنی حېثیـت درلـود. د دۀ مـذهب چـي کـوم عـالمګیر حېثیـت وموند هغـه د هیڅ یـو مـذهب پـه هغـۀ وخت کـي پـه نصیب نـۀ شـو. تـر دې انـده چـي نـن هـم پـه دا بحـث کېـږي چـي پـه نـړۍ کـي د بودهیـانو تعداد زیات دی که د عیسائیانو.

مـوږ پـه دې ورکـوټې کتـاب کـي د دې جلیـل القـدر بـزرګ ژونـد، د دۀ تعلیمـات، پـه هغـه کـي ردوبـدل او پـه مختلفـو هېـوادو کـي د هغـه د اشـاعت پـه هکلـه خبـره څېړلـې ده. لاکـن سـتونزه دا ده چـي د همالیـه غونـدي لـوړ شخصـیت د عقیـدت او مبلاغـې پـه داسـي ګـرد کـي پـټ دی د کـوم چـي هـیڅ صـحیح خدوخال پـه نظـر نـۀ راځـي. بیـا چـي پـر کومـو وسـائلو زمـوږ تکیـه ده هغـه لـه سـره غـائب دي. د ګـوتم بدهـ خپـل هـم عصـر یـا د هغـه خپـل لیکلـي کتابونـه موجـود نشـته، کـوم معلومـات چـي دا وخـت لـه مـوږ سـره شـته هغـه قریبـاً د دروسـوو کلونـو نـه وروسـته دي. کـوم چـي پـه ضـبط تحریـر

(c) ketabton.com: The Digital Library

کـي تــر را رسـېدو پــوري د دهٔ د عقيـدت منــد انو پــه حــا فظو کــي محفـوظ وو. هـم پـه دې سـوب د تــري پټـک د دې عقيـدې بـا وجود چـي ګـوتم بدهـ د خـدای پـه هکلـه بحث کـول بې سـود ګڼلـی دی، او د روح نـه يــې انکـار کـړی دی. مـوږ د ماهيـان فرقـې د دې بيـان سـره اتفـاق کـوو چـي ګـوتم د خـدای پـه هکلـه اقـرار کـړی او هغـهٔ يــې واجـب الوجـود او مختار ګـل ګرځـولی دی، او د روح پــه وجـود يــې هم يقين درلود.

د دې تفصـيلات بـه پـه کتـاب کـي مخـي تـه رائـي، البتـه لوسـتونکو تـه دا يـاد سـاتل پکـار دی چـي د ګـوتم بدهـ د مـرګ نـه وروسـته قريبـاً درې سـوه کالـه وروسـته لـه مـوږ سـره د دهٔ د ژونـد حـالات ، تعليمـات او د پېژنـد ګلو پـه هکلـه مـواد تـر لاسـه شـوی دی، ګـوا د دې مـواد پـه هکلـه يـوه برخـه پـه تـاريخي اعتبـار مـوزو نـهٔ شـو ګـڼلای. بيـا هـم د محقـق د پـاره پـه دې انبـار کـي تـر ډېـره حده لعـل و جـواهر تــر لاسـه کېـدای شـي او د سـالک د پـاره دا لازمـه ده چـي د حـق پـه لټـون کـي او د صـداقت پـه هڅـه کـي د هـر قسـم مـواد پـوري ځـان ورسـوي. هغـه کتابونـه چـي د بدهـ مـت او د هغـه د بـاني پـه هکله څه مواد تر لاسه کېدای شي ،په دا ډول دي.

1 . تري پټک :[8] يعني درې ټوکرياني

۱: پـه ويلـو کـي خـو دا درې دي لاکـن پـه هـري ټـوکرۍ کـي ځـان ځان ته کتابونه دي. په دې د دوی تفصيل وړاندي کول ضروري ګڼم.

لــومړۍ پټــک (ټــوکرۍ): د دې نــوم ونيــا پټــک[9] دی، يعنــي د سنګهــ د پــاره احکامـات. پـه دې کـي درې کتابونـه شـامل

[8] Tripatika 1,11,111

[9] Vinaya pitaka

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي (ا) د مـرګ بهنـګ[10] یعنـي پتـي موکهـ (خاونـد) بمـع شـرح او حواشـي (ب) کهنـډک[11] (ج) پریـوار (کهـول)[12] پاټهـ. پـه دې کتـابونو کـي د پتـي موکهـا او د ګنـډهک پـه انګرېـزی کـي رائـس ډیوډس venaya terts په نامه ژباړه کړې ده.

سـوت[13] پټـک (ټـوکری): یعنـي د بدهــ مــذهب عــام منونکـو خلګـو د پـاره زریـن اصـول. پـه دې کـي د ډېـرو سـرلیکونو سره ډېر کتابونه شامل دي. هغه سر لیکونه دا دي.

(۱) ډګهـ نکایـه[14] : دا د څلـور دېـرش کتـابونو مجموعـه ده. پـه کـوم کـي چـي مهـا پرنـي بهـان[15] ډېـر مشـهور دی. پـه دې کـي د، اوو ژباړه برنوف او ګوګرلي کړې ده.

(۲) مجهـم نکایـه[16]: پـه دې کـي یوسـلو دو پنځـوس ۱۵۲ کتابونه دي او دا ډاکټر ټرمکز ترتیب کړي دي.

(۳) سموت نکایه[17] : دا مسلسل نظمونه دي.

(۴) آم ګتـر نکایـه[18]: پـه پټکـو کـي لویـه مجموعـه ده، پـه دې کي کهډک نکایه[19] هم شته، په کوم کي چي (الف) کهډک پاټهـ[20] دی، د کـوم چـي چلـډرس ژبـاړه کـړې ده.(ب) دهـم پـد[21] دی، د

[10] Sutta Vibanga
[11] Khandaka
[12] Privara path
[13] Sutta Pitaka
[14] Digha Nikaya
[15] Maha Parini Bhana
[16] Majjhima Nikaya
[17] Sumyitta Nikaya
[18] Amguttara Nikaya
[19] Khuddaka Nikaya
[20] Khuddak Patha

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوم چې ميکس مولر ژباړه کړې ده.(ج) اداڼ[22] يا هغهٔ غزلې دي چې ګوتم ډېر په شوق سره ويلې دي. د هري غزلې سره د نزول د موقع وخت هم درج دی.(د) اتي وتک[23]: يوسلو لس ۱۱۰ اقتباسات دي کوم چې د ګوتم د بېلابېلو خطبو نه اخذ شوي دي.

(ر) سوت نپت[24]: دا نظمونه دي، د دې ژباړه پروفېسر قوسيولي کړې ده.

(س) ويمان وتهو[25]: د جنت د محلونو په هکله.

(ش) پتوتهو[26]: د ارواح غير مجسم په هکله.

(ص) تهراګاتا[27]: د راهبانو (عابدانو) د پاره نظمونه.

(ض) تهري ګاتا[28]: د راهبي (عابدي ښځي) د پاره نظمونه.

(ط) جتک[29]: کيسې دي، د کومو ژباړه چې رائس ډيوډس د buddish birth stories په نامه کړې ده.

(ظ) نديس[30]: د سوت نپت د پای شرح.

(ع) پتي سمدها[31]: د ارهت د باطني قوت په هکله بيان.

(غ) اپداڼ[32]: د بدهـ ارهتو کيسه.

---

[21] Dhmma- Pada
[22] Udana
[23] Ltti Vuthaka
[24] Sutta-Nipata
[25] Vimana Vatthu
[26] Petavatthu
[27] Thera-gatha
[28] Their-gatha
[29] Jataka
[30] Niddesa
[31] Pati sambhida
[32] Apadana

(c) ketabton.com: The Digital Library

(ف) بدهـ بنش[33]: د بدهیانو حالات.

(ق) کاریـه پټهـک[34]: هغـه نظمونـه دي پـه کـوم کـي چـي د ګـوتم د تېـر ژونـد یعنـي د زوکـړي د مخـه د ژونـد (لومړي جـنم) کرامتونه بیان شوي دي.

(۳) ابهـي دهـم: پـه دې درېیم پټهـک کـي ډېـر کتابونـه دي، د هغو تفصیل داسي دی.

(الـف) دهـم سـنګني[35]: پـه بـېلا بېلـو نړیـو کـي د ژونـد کیسې.

(ب) وي بهنګ[36]:د اتلسو ۱۸ کتابونو مجموعه.

(ج)کتهاوتهو[37]: یو زر بحث طلب ستونزي .

(د) پګل پناتي[38]: د ځانګړي خصوصیاتو تشریح.

(ر) دهاتو کتها[39]: د عناصرو په هکله.

(س) ایمک[40]: د ظاهري څیزونو په هکله.

(ش) پتهن:[41]د حیات (ژوند) اسباب.

دې ټولـو کتـابي مجموعـو تـه تـري پټهـک، (وینـا پټهـک، سـوت پټهـک او ابـي دهـم) درې ټوکریـاني ویـل کېـږي، او د

[33] Buddha Vansa
[34] Cariya Pitaka
[35] Dhamma Sangani
[36] Vibhanga
[37] Katha Vatthu
[38] Puggala-Paunati
[39] Dhatu Katha
[40] Yamaka
[41] Patthan

(c) ketabton.com: The Digital Library

بودهیانو تر ټولو مقدس او قدیم کتابونه بلل کېږي، دا ټول په پالي ژبه کي دي.

(۲) د پټک شرحي

دا بودهیانو په پنځمه صدۍ عیسوي کي هغه وخت ولیکل کله چي دوی تري پټک د سنګهالي ژبي نه پالي ژبي ته وژباړلو. په دې کي چي کوم دا وخت موجود دي هغه په دا شان دي.

۱، سماند پاسدکا: د نړۍ شرح.
sammanata, pasadika
۲، کنکهـ وتراني: د پټي موکهـ شرح.
Kankha vitarani
۳، سمنګل ویلاسني: د دګهـ نکایه شرح.
summangala vilasini
۴،پکپکا سدني: د مجهم نکایه شرح.
papancha sudani
۵، سرتهـ پرکاشني: د سمت نکایه شرح.
sarattha ppakasini
۶، منورتهـ پورني: د انګوت نکایه شرح.
monoratha purani
۷، پرمتهـ جونکا: د کدک پاټ او د سوت نپټ شرح.
Paramatha katha
۸، دهم پراتهـ کتها: د دهم پت شرح.
dhammapada atthakatha
۹، پرمت دیپني: د ادان، دمان واتهو، پتاوت تهراګاتها او تهري ګاتها شرح.
paramatha dipam
۱۰، ابهي دهمت دپني: د اتي وتک شرح.

(c) ketabton.com: The Digital Library

Abhidhamimatha dipani

۱۱،جاتک اتهاکتها : د جاتک شرح.

jataka attha katha

۱۲،سدهم پجوتکا : د ندیس شرح.

saddhamma Ppajjotika

۱۳، سدهم پکاسني: د پتم بدهـ شرح.

Saddhamma Ppakssani

۱۴، ویسدهـ جن ویلاسني: د اپدان شرح.

Visudhajana vidusin

۱۵، مدهورتهـ ویلاسني: د بدهـ ونس شرح.

Maddhurattha vilasini

۱۶، کاریه پټک اتها کتها : د کاریه پټک شرح.

Cariya pitaka attha katha

۱۷، اتها سالني: د دهم سنګتي شرح.

attha salini

۱۸، سموهـ دنودني: د وبهنګ شرح.

sammoha vinodani

۱۹، پنکتـاپنکرن اتهـا کتهـا : د ابـي دهـم د پـای د پنځـو کتابو شرح.

Pamcappakarana attha katha

(۳) للت وستارا

دا پـه سنسـکرت ژبـه کـي ؤ. د دې ژبـاړه پـه شـپږمه صـدی عیسـوي کي په تبتي ژبـه کي وشـوه. د دې څه برخه پـه نثر کي ده، پـه سنسـکرت ژبـه کي لیکـل شـوي اصـل کتـاب هـیڅ درک نشـته چي کلـه لیکـل شـوی دی. پـه دې کـي د ګـوتم سـوانح لیکـل شـوی دی او د

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډېـــري مبـــالغې څـــه کـــار اخســـتل شـــوی دی. د دې ژبـــاړه پـــه بېلا بېلو لوېدیځو ژبو کي هم شوې ده.

(۴) تبتي بیانات

دا پــه زیاتــه توګــه پــر للــت وســتارا لیکــل شــوی دی. دا کتاب سکندر کوسما و انګرېزي ته ژباړلی دی.

(۵) مهابهینشکررمن سوتر

دا هــم پــه سنســکرت ژبــه کــي لیکــل شــوی ؤ. پــه دې کــي د ګــوتم د کــور د پرېښــولو حــالات بیــان شــوي دي. دا پــه شــپږمه صــدی، عیســوي کــي چینــي ژبــي تــه وژبــاړل شــو، چــي د هغــې وروســته و انګرېزي ته یې ژباړه وشوه.

(۶) مالا لنکا راوتو

دا د پــالي ژبــي څخــه پــه برمــي ژبــه کــي پــه ۱۷۷۳ عیســوي کــال کــي وژبــاړل شــو. بیــا د هغــې نــه پــه انګرېــزی کــي وژبــاړل شــو. دا د لنکا د مقدسو کتابونو په هکله دی.

(۷) دې نـــه عـــلاوه مختلفـــي کیســـې دي چـــي اســـپنس هــارډي د the manual of buddhism پــه نامــه را غونــډي کــړي دي.

(۸) دهمپد

پــه ســوتاپنت او تــري ګاتهــا کــي چــي کــومي غزلــي دي هغــه سونډرس د dampadah په نامه ژباړلي دي.

(۹) مجلې و کتب

مشــهور کښــت ګــر راهنمــا لاهــل ســاکر تیــاین پــه ۱۹۳۲ کــي یــو کتــاب " بدهــ چریــه " ولیکــی، دا پــه هنیــان نقطــه نظــر لیکــل شــوی دی. د مهایــان پــه نقطــه نظــر یــو کتــاب " بهګــوان ګــوتم بدهــ " ډېــر

(c) ketabton.com: The Digital Library

مشهور دی کوم چې محترم بدهنت بودها نند جي مها استو او پنډت چندکا پرشاد جګیسو په هندي خپور کړی. دې نه علاوه مها بودهي سوسائټي کالج سکول کلکتې نه یوه میاشتنۍ مجله هم خپرېږي په کوم کې چې د دې مذهب په اړه نوي څېړني مخې ته راځي. په دا توګه د لنکا نه "بدهسټ کرانیکل، سیلون" په ذریعه د دې مذهب په هکله خلګو ته معلومات ورکول کېږي.

په سارناتهـ (بنارس) کې هم په دې هکله کارپېل شوی دی چې د هغې نه هم ډېر معلومات تر لاسه کېدلای شي.

(۱۰) په اردو کښې

تر دې وخته چې کوم کار پرې شوی دی هغه دا دی.

(الف) په ۱۹۹۰ کې شیونرائن شمیم د ګوتم بدهـ سوانح لیکلې وه، چې بیا دویم ځل هغه تر چاپه نۀ ورسېده.

(ب) مولوي امیر احمد علوي صاحب بي، اې جج نیمچ د "ګوتم بدهـ" په نامه یوه مختصره کتابچه ولیکله چې بیا الناظر لکهنو هغه خپره کړه.

(ج) یو مسلمان ادیب "د بدهـ کیسه د ډبرو په خُله" ولیکله چې اوس نۀ تر لاسه کېږي.

(د) یو برهمو سماج مشنري هم د ګوتم بدهـ مختصره سوانح عمري په اردو کې لیکلې وه چې د کوم ذکر شیو نرائن شمیم صاحب کړی ؤ، خو اوس یو ځای هم نۀ تر لاسه کېږي.

(ر) شیو نرائن شمیم صاحب یو کتاب "بدهـ" په دوو ټوکه کې لیکلی ؤ، یوه برخه یې د مسټر اسټراس د انګرېزي کتاب ژباړه وه او دویمه برخه یې خپله شیو نرائن شمیم د

(c) ketabton.com: The Digital Library

ضـمیمیه پـه توګـه وړانـدي کـړې وه. پـه دې کتـاب کـي ډېـر نـوي معلومات دي چي په ويلو ارزي.

(۱۱) دریافتونه

استـوپ، متهـ، بتان،انځرونـه، څـرخ، ظـروف او نـور بېـل بـودهي یادګارونـه ورځ پـه ورځ مونـدل کېـږي او د دې نـه ډېـر معلومات تر لاسه کېږي.

(الـف) پـه نـزدې وختونـو کـي د جـاوا عظـیم الشـان بـودهي منـدر پـه ځمکـه کـي دریافـت شـو، د کـوم پـه وجـه چـي د دې مـذهب د فروغ په هکله ډېر مفید معلومات تر لاسه کېږي.

(ب) د بــودهي دور فــن مصــوري او ســنګ تراشــي بــې نظیـره نمـونې پـه چـین، جاپـان، تبـت او هندوسـتان کـي مونـدل شوي دي.

(ج) د کپـــل وســـتو او لمبینـــي بـــاغ درک ولګېـــدو، او د دې کنـډوالونـه ډېـر ظروف (خـاورین لوښـي) او زېـورات تـر لاسـه شـوي دي.

(د) هغـه ځـای هـم د ګیـا سـره نـزدې درک ولګېـدو چېري چـي پـر بودهـا د نـوراني کېفیـت انکشـاف شـوی ؤ. هلتـه منـدر هـم شته او هغه ونه هم.

(ر) پـه سارناتهـ کـي هـم کینـدني شـوي دي، هـم دغـه دشـت غـزالا ده، هـم دلتـه تـر ټولـو لـه مخـه بدهـ خپلـه مـذهبي وینـا کـړې ده. د کوسـي نګـر (کسـیا) کمبهـي او سراوسـتي هـم درک ولګېـدو. راج ګړهـ هـم دریافـت شـو او هغـه غـار هـم وموندلې شـوه چېـري چـي بدها استوګنه کوله.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(س) د نالنـد پوهنتـون محـل وقـوع هـم معلومـه شـوه او کنډوالې هم.

(ش) پـه حیـدراباد دکـن کـې د اشـوک د دور کتبـه هـم وموندل شـوه او د الـوراجنتـا غارونـه هـم. علـي الحضـرت نظـام دکـن د دې د انتظـام د پاره یوه محکمـه اثـار قدیمـه هـم قائمـه کـړه د کوم په راپورتاژ کې ډېر معلومات تر لاسه کېږي.

(ص) پـه بهوپـال کـې سـانچي ټـوپ هـم وموندل شـو او مرحـومي هزهـائینس بـېګم صـاحبې د دې مرمـت وروکـړ او د دې په هکله یې اطلاعات هم خپاره کړل.

(ض) پـه کـارلي، ناسـک، کهنـري او اورنـګ ابـاد کـې هـم د بدهـ مـذهب (سـمځي) غاري وموندل شـوې. پـه کـوم کـې چـې د بدهـ مجسمې تر لاسه شوي. د دې ټولو نه ډېر معلومات تر لاسه شول.

(ط) افغانسـتان، مصـر، او امریکـه کـې هـم د بدهـ کنـډوالې مونـدل شـوي دي او پـه ډېـر تعـداد بـودهي خـاوریني او ډبرنـي مجسـمې او انځرونـه ترلاسـه شـوي دي، د کـوم پـه وجـه چـې د دې مذهب د عالمګیریت څهره رابرسېره کېږي.

غرض د دې ټولو په ذریعه موږ د ګوتم بدهـ سوانح، د دهٔ تعلیمات او د هغه اشاعت او د بدلون په هکله معلومات تر لاسه کولای شو.

دې نه علاوه کوم کتابونه چې په بالاسطور کې ذکر شول یا هغه کتبو، پټکو، کنډوالو او بتانو نه چې کوم مواد تر لاسه کېږي که لوستونکي د دې په هکله معلومات تر لاسه کول غواړي نو د دوی د پاره ذیل کتابونه ډېر مفید دي، لاکن دا یاد ساتل پکار دی چې پر دې موضوع تر ۱۹۴۲ پوري په بېل بېل لوېدیځ هېوادونو کې تقریباً په بېلو بېلو ژبو پنځه زره کتابونه لیکل شوي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

()Nallnakaha dutt Early History And Spread of Buddism
()E. Hopkins The Religions of India
()E.H Brew The life of buddha in the pali canon
()Geigeroli The mahavamsa
()E.B Cowell The jatak
()J.Barth History of religions in india
()C.Elliot hinduism and buddhism
()R.F.Johnstone Buddhist China
()J.Legge Travels of fahien
()S.Beal Buddhist Records of the western world
()T Wattera On Yuan Chwang
()I.T.sing A record of Buddhist religion as practsed in india and malaya Archipelago
()S.Beat Life of hiven Tsiang by Huin Li
()PN.Bose Indian teachers in china
()A.Cunningham Ancient Geography of india
()S.Beal Cataiogue of buddhist Tripitaka as known in china and japan
()Raiston Tibetan taies
()Hodgson Eeeays on the language, Literatuer and Religion of Nepal and Tibbet
()Edkins Religion in china
()R.C.Ddouglas Confucianism and taxism Literature in china and the far east
()P.K.Mooker jee India
()K.J.Saunders Heart of buddhism
()A.B.Kaith Karma Mimamasa
()K.J.Saunders Gautama Buddha
()K.J.Saunders Buddhist Ideals
()H.Olddenberg The Buddha
()T.W.Rhys Davids Early Buddhism
()Bishop Bigandet Gaudam the Burmesa Buddha
()H.Kren Manual of buddhism

(c) ketabton.com: The Digital Library

()Bishop Copleston Buddhism,Primitive and Present
()H.Hackmann Buddhism as a religion
()H.Werren Buddhism in Translation
()Bhikkhu N.Janatilaka Word of the Buddha
()Paul Dhalke Buddhist Eassays
()Lakehmi Narayan Essence of Buddhism
()A.Lioyd Creed of Half Japan
()T.Herada Faith of Japan
()Col.Waddell Lamaism
()Shive Zen Aung A Compendiam of Buddhism
()Mrs.C.A.F.Rhys Davids Buddhist Psychology
()J.A.Graham On the tresh-hold of three closed lands
()H.G.Moule Spirit of Japan
()Mrs.C.A.F.Rhys Davids Buddhism

ظاهره ده چي د پالي ژبي سره نا واقفيت په وجه مصنف صرف د ژباړو څخه کار اخستی دی، په دې وجه د دۀ د رائې په خواهش کي کېدای شي چي قسم قسم غلطياني شوي وي.

علم دوست خلکو نه اميد دی چي داسي مسائل بايد هېر کړل شي او د دې مختصر کتاب نه بايد چي يو جامع کتاب هم په دغه موضوع وليکلی شي او د ادب لمن دي د دې الزامه بچ کړي. مصنف د ټولو مننـدوی دی چي د دې کتاب په تياری کي يې کومک يا د بدھ مت مذهب په حواله يې کتابونه راکړل او دا کار ته يې څه نا څه اسانتياوي ورو بخښلې.

محمد حفيظ سيد

۱۹۴۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

باب ،۱

د ګوتم نه مخ کي هندوستان

زمـوږ دا هېـواد چـي مـوږ ورتـه هندوسـتان وايـو د يـوه بـرا اعظم حېثيـت لـري. دا ډېـر ويـر، زرخېـزا او د بـې شـمېره قومونـو اسـتوګن ځـای دی. د دې اصـل ځـايي خلـګ څـوک وو ؟ هـيڅ معلومـات نشـته. لاکـن د آرينـو د راتـګ نـه مـخ کـي دلتـه د دراوړي نسـل خلـګ اسـتوګن وو. دا خلـګ نـۀ وحشـي وو، او نـۀ ځنګلـي. بلکـې دوی خپـل تهـذيب، خپـل تمـدن او خپلـه ژبـه درلـوده. اوسـني تحقيـق[42] داسـي اثـار راڅرګنـد کـړي دي چـي دراوړ يـو مهـذب او متمـدن ژونـد کـاوه. او د داسـي صنعتونو نـه واقـف وو چـي پـه روان مترقي دور کي د حيرت خبره معلومېږي.

آريا د کوم ځای نه راغلل ؟

د دې دراوړو د سـهېل خـوا تـه پـوري وهلـو پـه وخـت د قطـب لوېديځ نـه هغـه قـوم راغـی چـي د آريـه پـه نـوم ونومـول شـو او د کـوم د نسـل نـه چـي د هندوسـتان يـوه لويـه آبـادي دا وخـت دعـوه کـوي. دا خلـګ د کـوم ځايـه او پـه کـوم وخـت کـي راغلـل؟ د دې پـه هکلـه هـم د مؤرخينـو تـر منـځ اخـتلاف دی. يعنـي د نـاروې، سـويډن او ډنمـارک نـه راغلـل، او پـه يـورپ کـي د خوربـدو سـره سـره د قـاف غـرۀ (کـوه قـاف) تـه راورسـېدل. بيـا يـې پـه ايـران (فـارس) کـي اسـتوګنه خپلـه کـړه، او بيـا وروسـته هندوسـتان تـه يـې مخـه وکـړه. ډېـر داسـي مـؤرخين شـته چـي هغـوی وايـي چـي د دوی لـومړی ټـاټوبي منځنـۍ آسـيا ده او دوی هـم د هغـه ځايـه څخـه تـر يـورپ او آسـيا خورشـول.

[42] تاريخ فرشته

(c) ketabton.com: The Digital Library

فرشته[43] صفت دا سي هم اهل تاريخ شته چي هغوی لنکا (سري لنکا) د آدمؑ د ژوند مرکز بولي، او د نسل انساني بنسټ يا ابتداء دغه ځای ښيي او آريه د دې ځای نه تر منځنۍ آسيا يا بېرته د خپل لومړي ټاټوبي وخوا ته پوري وهي. ننني تحقيق دا ښيي چي د دوی اصل ټاټوبی هغه سيمه ده چي نن سبا د بوهيميه او د استريا په نامه بلل کېږي او د دوی دا دعوه ده چي آريه هم د دې ځای نه په منځنۍ آسيا او يورپ کي خواره شول. دې ټولو مؤرخينو چي د خپلو بيانا تو ثبوت پېښ کړی دی د هغه په تفصيل کي د تلو هيڅ ضرورت نشته. په دې خبره ټول متفق دي چي آريه د قطب لوېديځ نه راغلل او قريباً تر درې زرو کالو قبل مسيح راروان وو. دا خبره هم څرګنده ده چي دوی په يو وار نهٔ بلکې په بېلو بېلو ډلو او بېلو بېلو وختونو کي راتلل به او لکه څنګه چي په آبادۍ کي زياتوب راتلی او يا په نوو نوو هېوادو کي د استوګني ضرورت پيښېدی، دوی د هند شمال ختيځ خوا ته غزېدل. تر دا انده چي پنجاب، يو پي (اتر پردیش) او د بهار لوېديځي سيمي د دوی استوګن ځای شوې. او د "آريه ورت" په نامه ونومول شول.

مقدس کتابونه

د هغې زمانې د حالاتو که درک لګېږي نو هغه د هغهٔ وخت مقدس کتابونه دي چي (ويد) ورته ويل کېږي.

[43] يورپي (لوېديځ) تاريخ پوهان دا نهٔ مني، هغوی په بېلو بېلو دلائلو د ويدونو زمانه اټکلوي. دوی رګ ويد تر ټولو زوړ بولي او د دې زمانه د عيسیؑ تر زوکړي دوه نيم يا درې زره کاله له مخه وايي. او دوی دا خبره هم کوي چي د ويدونو بېلي بېلي برخي په بېلو بېلو وختونو کي ليکل شوي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(الـف) ویدونـه څلـور دي،[44] رګ ویـد.[45] یجـر ویـد.
[46]سام وید.[47] اتهر وید

د دې لرغــونې ژبــه سنســکرت ده، کومــه چــې د اوســنۍ سنســکرت نــه ډېــره بېلــه ده. د هنــدوانو دا خیــال دی چــې ویدونــه ســامي کتابونــه دي او د دې ابتدایــه د نازلېــدو یــې ۱۹۵۵۸۸۵۴۴ کلونـه شـوي دي . د خـدای لـه اړخـه د دهٔ و خـاص بنـدګانو تـه رالېـږل کېدل.

ویدونـه پـه زیاتـه توګـه د نظـم پـه شـکل کـې دي چـې د هغـو و شـعرونو تــه منتــر ویــل کېــږي. د دې منتــرو و ټــولګي تــه ســنتها یــا ســنګهیتا ویــل کېــږي. د ویــد د ټولــو اشــعارو یــا منتــرو هــیڅ تفســیر نشـته، د کـوم پـه وجـه چـې د سنسـکرت د پوهـانو تـر مـنځ ډېـر لـوی لـوی اختلافـات دي. بیـا هـم د ویـدونو نـه وروسـته پـه لرغونـو کتـابونو کـې د تفسـیر داسـې سلسـله شـته چـې پکښـې د منترنـو څـهٔنـا څـهٔ معنـا تـر لاسـه کېـدای شـي. دې سلسـه تفسـیر تـه بـرهمن ویـل کېـږي. پـه دا توګـه د رګ وید پـه هکله دوه برهمنه (تفسیر) دي، (۱) آتیترے (۲) کوشیکي
د یجر وید دوه برهمنه (۱) شت پتهـ (۲) تیترے

[44] د ویدي ادب په هکله چې کوم معلومات لیکل شوي دي هغه د لاله لاجپت رائ د تاریخ هند حصه اول نه اخذ شوي دي.
[45] رائس ډیوډس
[46] لاجپت رائ
[47] د کـارونو پـه لحـاظ داسـې تقسـیم د رګ ویـد پـه دې منتـر کـې موجـود دی، د کوم ژباړه چې دا ده.
" برهمن د دهٔ (لاشعور) خُله ده. چهتري (لاسونه) ویش (ورنونه) او شودر (پښې) لاکن دا نهٔ شي تسلیمېدای چې د ذات پات سختۍ او پابندۍ د هغې زمانې نه رائجي وې. دا پابندۍ په خاصه توګه د منو شاستر نه وروسته زیاتي شوې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د سام وید درې برهمنه (۱) تانډیا (۲) سدویش (۳) چهاندوګیه او د اتهر وید په هکله هیڅ برهمن نشته.

(ب) د ویدونو او برهمنو ماسوا لس نور مقدس کتابونه شته، کوم ته چې انپشد ویل کېږي. د دې نومونه په دا ډول دي. کین، هرشن، سنډک، مانډوکیه، ایش، ایترے، چهانډوکیه، تیترے، برهدار، نیک. د اپنشد لفظي معنا د بهید (راز) ده، یعني د هغه اسرار الهي دی د کوم په واسطه چې د ذات جل جلاله په هکله علم تر لاسه کېږي.

(ج) د دې ماسوا په ویدي ادب کې اپ وید هم شامل دی چې هغه څلور دي.

(۱) دهر وید........... فن حرب.

(۲) ګاندهرو وید.......... فن علم و موسیقي.

(۳) ارتهـ وید........... فن صنعت و حرفت.

(۴) آیور وید........... علم طب.

(د) د دې ویدي علومو په ویلو او ځان پوهولو د پاره دا علوم ډېر ضروري دي. دې علومو ته ویدانګ ویل کېږي.

(۱) مکهشا....... علم تلفظ یا قرآت

(۲) چهند........ عروض

(۳) ویا کرن........ صرف و نحو

(۴) تیرو کتا....... لغت، تشریح و الفاظ

(۵) جیو تش........ علم هئیت

(۶) کلپ یا دهرم شاستر....... احکام مذهب

د دې کتابو د کتلو وروسته چې کوم اصولي حېثیت رامنځ ته کېږي هغه دا دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ویدونو مذهب

دا خلک ډېر مذهبي وو، لاکن د اولس د حقوقو یې خیال نهٔ کاوه. د غېر آریه وژل [48] یا وهل د دوی د پاره هیڅ جرم نهٔ ؤ. فاتح پر مفتوح باندي حاکمانه یا مالکانه تصرف کولای شو. دوی په بېلو بېلو قبایلو کي وېشل شوي وو، او دا قبایل بیا په خاندانو کي، د دولت او عمارت په لحاظ هیڅ اختلاف نهٔ ؤ. یعني نهٔ څوک ډېر امیر ؤ او نهٔ څوک ډېر غریب. هغوی پر بېلا بېلو دیوتاګانو یقین درلود. د دوی دا عقیده وه چي اکثره کارونه د فطرت او د قدرت د دې دیوتاګانو اظهار دی. د بېلګي په توګه اګني (اور) اندر (باران) ورن (باد، هوا، شمال) وغیره. د دې علاوه تر ټولو لوړ او پر اعلی ذات یې هم یقین ؤ، کوم ته چي دوی برهما ویلو. په آریه سماج او په سناتن (غیر سامي) مذاهبو کي هم په دې خبره اختلاف ؤ چي د دیوتاګانو چي کوم بېلا بېل نومونه دي، دا د برهما صفات دي. یا د دهٔ یوه ځانته بېله هستي ده. آریه سماج بېلي هستۍ نهٔ مني، بلکې دا نومونه د برهما صفات ګڼي. په دې خبره ټول متفق دي چي د ویدونو په زمانه کي نهٔ خو بتان وو او نهٔ مندرونه او دا دواړه څیزونه ډېر وخت وروسته جوړ کړل شول. ټول برهما ازلي او ابدي ګڼي، دا دوه منترونه د ثبوت د پاره د دې ګواهي ورکوي.

(۱) "په هغه وخت کي نهٔ است ؤ نهٔ ست. نهٔ ځمکه وه نهٔ اسمان، هیڅ یو څیز پر دهٔ غالب نهٔ ؤ، او د چا د پاره څهٔ ؤ؟ دا سمندر هغهٔ وخت چېري ؤ؟"

---

[48] رامائن او مهابهارت

(c) ketabton.com: The Digital Library

(۲) "دا نړۍ چې د څه پیدا ده هغه یو د دې دهارن (چلولو) والا دی. کوم چې په دې لوی ویړ اسمان کې دی، او کوم چې پر دې قادر دی هغۀ په دې خبر دی."

ویدي آریه پر روح هم یقین درلود، او د دوی خیال ؤ چې روح د وجود نه بېل شی دی، کوم چې د وجود د فنا کېدو نه وروسته هم پاته وي. لاکن د ویدیانو په دې ساده مذهب کې د څه موده وروسته بدلون راغی، بېلا بېلو رسوماتو خپل ځای جوړ کړ، برهمن (تفسیرات وید) هم په دغه رسوماتو جوړ دی. په دې کې یګیه یا یجن (قرباني) کولو ډېر زور دی. هون هر ځای ضروري جز دی. په هون کې د دیوتاګانو د خوشحالۍ د پاره بېلا بېل خوشبو لرونکي شیان سوځل کېږي او خاص منترونه ویل کېږي.

په انپشدو کې د مرګ او ژوند پر بېلا بېلو مسئلو فلسفیانه او عالمانه بحث شوی دی. او د دوی رجحان صرف او صرف د ویدانت (تصوف) خوا ته دی. هم د دې ځخه په هندوانو کې "همه اوست" او د "همه ازوست" نظریه منځ ته راځي.

په ویدي مذهب کي بدلون

د حالاتو د بدلون، د بهرنیي تمدن راتلل او د نتنی نسلي اختلافاتو اثرات پر دې مذهب پرېوتل، او په دوی کې بت پرستي خوره شوله. مندرونه جوړ شول او د ذات پات [49] فرق منځ ته

[49] د جین مذهب اصل باني پارس ناتهـ ؤ. کوم چې په اتمه صدۍ ق، م کې زېږېدلی ؤ. لاکن د دې خاص تنظیم مهاویر دردهمان کړی ؤ. دی په ۵۹۹ ق، م کې زېږېدلی ؤ او د سالي د حاکمانو له نسله ؤ. دی په ۵۷۲ ق، م کې مړ شوی دی. جین ماده او روح دواړه ازلي بولي. او د خدای د موجودیت

(c) ketabton.com: The Digital Library

راغـی. مـذهبي پیشـوا بـرهمن، حاکمـان، د جنـګ کولـو والا چهتـري او تجـارت او کښـت کولـو والا وېـش وبلـل شـول او غیـر آریـه قومونـه د مریـي او د شـودر پـه نامـه ونومـول شـول. رامـائن او مهابهـارت چـي د کومـو ژبـو ذکـر کـوي پـه هغـو کـي د آریـاؤ پـه سـاده ژونـد کـي د تصنع او تکلـف اضـافه شـوې وه. د ویـد پـه دور کـي ښـارونه نـهٔ ول، پـه وړو وړو قبـایلو کـي تقسـیم وو او پـه کلیـو کـي اوسـېدل. د دوی پـه سیاسـي ژونـد کـي ماسـوا د بـزرګ کهـول د عـام اولـس تعریـف نـهٔ وُ. لاکـن د رزمیـه [50] نظمونو پـه زمانـه کـي ښـارونه جـوړ شـوي وو. د جـامو، خوراک د ټولني د روزګار ژوند، په سادګۍ کي اولس وو.

د حـــاکم او رعایـــه فـــرق څرګنـــد وُ. د راجـــا د مـــرګ نـــه وروسـته حاکمیـت د اولـس نـهٔ بلـل کېـدی، بلکـې د هغـه د وارثـانو حق بلـل کېـدی. هغـه خپـل ولـي عهـد خپلـه ټاکـل پېـل کـړو، او تـر دهٔ راچاپېره یـو لښـکر جـوړ شـو. پـه مـذهبي تو ګـه هم بقـول لالـه راجپت رائ د "ویـــدونو پـــر ایشـــور پرســـتۍ (خـــدای پرســـتۍ) بانـــدي د

بالـذات د منلـو منـونکي نـهٔ دي. دا څلرویشـت ۲۴ تیرتهنکـرو (هـادي) منـونکي دي. پـه دوی کـي مهـاویر اخـري تیرتهنکـر وُ. پـه دوی کـي دوې فرقـې دي. ۱، ډیګمبر ۲، سوتمبر
ډیګمبر لوڅ ګرځي او سوتمبر په سپین رخت ځان پټوي. د دوی په نزد اهنسا (هیڅ یو جاندار نهٔ تنګول)، رښتیا ویل، غلا نهٔ کول، توهم پرستي پرېښول، او پاک ژوندتېرولو کي سوکش (نجات، سوکالي) تر لاسه کېږي. دوی خودکشي (ځان وژنه) تر ټولو غوره مرګ بولي او خپل وجود ته آزار (سختي) ورکول ښه کار بولي. جین لفظ د جن نه اخذ شوی یا اخستل شوی دی. مهاویر ته د جن (پېري) درجه حاصله وه. هم په دې وجه د دهٔ منونکي جیني وبلل شول.

[50] رائس ډیوډس، امریکي تقریرونه، بدهـ مذهب د هغه تاریخ او د هغه ادب. (مخ، ۳۱،۳۳)

(c) ketabton.com: The Digital Library

دیوتـا پرسـتۍ رنـګ لوېـدلی ؤ. د ویـدک دیوتاګـانو پـر ځـای "وشـنو" او "شـیو" د هرچـا زړۀ تـه نـزدې وو. او د یګیـانو سلسـله هـم کمزورې شـوې وه. پـه رامـائن کـې د "مهـاراج رام چنـدرجي" پـه مهابهـارت کـې "شـري کرشـن" تـه د وشـنو لـه اړخـه اوتـار (پېغمبر) وویل شو. دا د اوتار خیال هم د ویدک خیال نۀ دی."

هـم د دې ټولیـو او روحـانینو تـر څنـګ یـو څـو فلسـفیان هـم ول کـوم چـې د خـدای د تصـور قائـل نـۀ وو. روح او مـاده یـې ازلـي او ابدي ګڼله. هم د دې ټولیو نه وروسته بیا جین مذهب جوړ شو.

د دې بېلا بېلـو نظریـو دا نتیجـه راووتـه چـې د ګـوتم بدهـ د زوکـړې پـر وخـت پـه آریـه ورت، دانسـاني ژونـد پـه هکلـه ۶۲ دوشـپېته نظریـې رائجـې وې. چنـانچې پـه ویـګ او مجهـم نکایـه کـې د دغـو نظریـو ذکـر شـوی دی او هـره نظریـه یـې د باطـل ګرځولـو هڅـه شـوې او دا ویـل شـوي چـې بدهـ چـې کومـه نظریـه او د دې د امـورو پـه هکلـه وړانـدې کـړې وه هغـه صـحیح ده. د دې لـړلیـک پـه واضح توګه دا دی.

د ۱ نه تر ۴ پوري

ششـت واد: هغـۀ خلـګ چـې د درو فکرونـو پـه ذریعـه او منطقـي اسـتدلال پـه وجـه دا یقـین کـوي چـې د دنیـا ظـاهري او انفرادي ارواحوي غیر فاني دي.

د ۵ نه تر ۸ پوري

الـګ سـتیکا: هغـۀ خلـګ چـې پـر څلـورو طریقـو دا فکـر کوي چې بعضي ارواحوي فاني او بعضي غیر فاني دي.

(الـف) هغـۀ خلـګ چـې دا یقـین لـري چـې خـدای ازلـي او ابدي دی لاکن انفرادي ارواحوي داسي نۀ دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(ب) هغـهٔ خلـګ چـي دا يقـين لـري چـي ټـول ديوتـا ګـان ازلي او ابدي دي خو انفرادي ارواحوي داسي نهٔ دي.

(ج) هغــهٔ خلــګ چــي صــرف دا يقــين لــري چــي لــوی ديوتاګان ازلي او ابدي دي.

(د) هغــهٔ خلـګ چـي دا يقـين لـري چـي د وجـود شـکلونه فـاني دي، لاکـن داسـي يـو شـی شـته چـي هغـه تـه زړهٔ، دمـاغ او شعور (پوهه) ويل کېږي، او هغه ازلي او ابدي دي.

د ۹ نه‌تر ۱۲ پوري

انــت نيتکــا: هغــهٔ خلـګ چـي د محــدود او لامحــدود پــه هکله بحث کوي.

(الف) هغهٔ څوک چي نړۍ محدوده ګڼي.

(ب) هغهٔ څوک چي نړۍ لامحدوده ګڼي.

(ج) هغهٔ څوک چي نړۍ دواړه ګڼي.

(د) هغهٔ څوک چي نړۍ دواړه نهٔ ګڼي.

د ۱۳ نه‌تر ۱۶ پوري.

امـرود کهيپکـا: هغـهٔ خلـګ چـي د نېکـۍ اوبـدۍ پـه هکلـه تاؤ راتاؤ خبري په دې کوي چي هغوی وېرېږي.

(الــف) داســي نــهٔ چــي پــه صــفا ويلــو دوی تــه څــهٔ ضــرر ورسي.

(ب) هغـوی وېرېـږي چـي داسـي نـهٔ چـي د داسـي شـيانو نـه دوی متاثره شي او وروسته له دې دوی ته تکليف ورسي.

(ج) هغــوی پــه دې وېرېــږي چــي داســي نــهٔ يــوه ښــکلې منظره دوی قائله کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(د) یا محض په دا یې مني چې د هغوی ذهنونه خام او هغوی ناپوهه دي.

د ۱۷ نه‌تر ۱۸ پوري

ادهک سمپشنیکا: داسي خلک چې د وی ګمان کوي چې د ثیزونو اصل بغیر د څه علت نه هم پرې پوهېدای شي.

د ۱۹ نه‌تر ۵۰ پوري

ادهم رګهتکا: هغهٔ څوک چې وایي چې روح به په مستقبل کي هم وي.

(الف) شپاړس داسي نظریات دي چې پر دې خبره دعوه کوي چې د مرګ نه وروسته یو شعوري وجود به‌پاته وي.

(ب) اتهٔ قسمه داسي نظریات دي چې په کوم کي د یوه غیر شعوري وجود دعوه کېږي.

(ج) اتهٔ قسمه داسي نظریات هم شته چې دا دعوه یې کړې چې د شعور او غیر شعور تر منځ وي.

د ۵۱ نه‌تر ۵۷ پوري

اچهیدواد: هغهٔ خلک دي دا ښیي چې په اوو قسمه ارواحو کي یو قسم داسي روح هم شته چې د مرګ نه وروستو هغه فنا شي. دا خلک د ابدي مرګ معتقد دي.

د ۵۸ نه‌تر ۶۴ پوري

دتهـ دهم سنهبان داد: هغه خلک دي چې د دې مدعیان دي چې روح شته، که په دې دنیا کي وي او که هر چېري وي، په ښه خوشحالۍ سره په دې طریقو تر لاسه کېدای شي.

(الف) د حواس خمسه د پوره او مکمل استفادې او لذت په ذریعه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(ب) د یــو پلټـــونکي محویــت (پـــه خیـــال کـــي ډوب) یـــا استغراق په ذریعه.

(ج) د یــوه غیــر انتشـــاري ذهنـــي لـــذت بغیـــره پـــه کـــوم کـــي چي هیڅ تجسس او څېړنه نهٔ وي. (دویم، جهان یا دهیان)

(د) یــوه ذهنـــي اســـودګي (بـــې غمـــي) پـــه کـــوم کـــي چـــي نـــهٔ خوشحالي وي ، نهٔ درد وي او نهٔ تجسس (دریيم دهیان)

(ه) یـــوه داســـي ذهنـــي اســـودګي پـــه کـــوم کـــي چـــي د پاکوالي احساس هم شریک وي. (څلورم جهان ، دهیان)

دا لـــړ لیـــک ګـــوا ډېـــر اوږد دی ، لاکـــن د لـــږ غـــور کولـــو نـــه وروســـته بـــه دا څرګنـــده شـــي چـــي دې تـــه مبالغـــه امیـــز نشـــو ویـــلای. خبره دا ده چـي آریـه ، بوهیمیـا ، اسـټریا او د هنګـري نـه دلتـه آسیا تـه راغلـل، د د غـه ځایـه ایـران، افغانسـتان او د کشـمیر نـه هندوسـتان تـه راغلـل چېـري چـي یـو مهـذب او متمـدن قـوم لـه سـره وجـود درلـود. هغـوی چـي ځنګـه ځنګـه مـخ تـه تـګ کـاوه ، هغـو د نـوو نـوو خیـالاتو او نـوو نـوو نظریـاتو سـره مخـه کېدلـه. تـر دا چـي هغـوی د بنګـال تـر سـرحده پـه ختیـځ کـي او همالیـه تـر لمنـو و قطـب تـه ورسـېدل نـو دوی تـه د بېلابېلـو مـا بعـد الطبعیـاتي او اخلاقـي مسـائلو پـه هکلـه بېلابېـل نظریـات مخـي تـه راغلـل او هغـوی و هـر قسمه نظریاتو ته پخپله فلسفه کي ځای ورکړی.

هـم پـه دې توګـه چـي ګـوتم بدهـ د روح پـه هکلـه کـوم ۶۲ دوشـپیته نظریـات بیـان کـړي دي، ټـول هغـه وخـت موجـود وو. د عصـري علومـو پـه وجـه د خلګـو د اسـانۍ د پـاره دا ټـول نظریـات پـه اختصار سره د نن سبا په اصطلاح کي بیان کېدلای شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(۱) Animasm (.........) داسي ټولنه چي پر روح يې يقين درلود او د هغو دا عقيده وه چي په بې ځان شيزونو کي هم روح وي. په دې وجه بت پرستي ، د ستورو پرستش او د اور پرستش غوندي عقيدې را منځ ته شوې. هم د غه خلک د بلاګانو، د ديوي، ديوتا وغيره قائله شول.

(۲) Polythiesm (کثرت پرستي) داسي ټولنه چي د قدرت په مظاهرو کي به يې د روح تصور منی، (لکه څنګه چي د ويدونو د ديوتاګانو په هکله منل دي) يا چي د يو خدای ماسوا د ډېرو خدايانو منونکي وو.

(۳)Ponthiesm (د وحدت الوجود او متوسطو عقيده) هغه ټولنه چي د يو سبب العلل روح منونکي وو او دا خبره يې منله چي ټول د دې مظاهر دي. د ويدانت فلسفه د تصوف غوندي هم د دې نظريې دي.

(۴) Dualiesm : هغه ټولنه چي روح او ماده يې دوه مستقله جوهر ګڼل، (لکه د جين مذهب منونکي) د دوی سره هغه خلک هم ول کوم ته چي موږ ماديئين او لذتئين ويلای شو. په دې ټولو کي چي کوم امر مشترک ؤ هغهٔ دا ؤ چي د وجود او مادې نه بغير روح يو شيز ضرور دی. او د دې روح د خوشحالۍ، اسودګۍ او سکون په هکله دوی بېلابېلي طريقې ښودلي کېدلې. چا پر هون باندي زور کاوه، چا پر قربانۍ باندي، چا د بتانو پر عبادت، څوک د ارواح خبيثه د خوشحالۍ د پاره، څوک پر مراقبو باندي او چا خو پر وجود (جسم) باندي سختۍ تېرولو يا خودکشيو (ځان وژني) باندي لګيا وو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ګوتم زوکړه

غـرض د ګـوتم بدهـ د زوکـړې پـر وخـت مـاحول داسـي ؤ چي د خلګو پـر ويـدونو بانـدي د کتب الهي يقين ؤ. سنکسـرت يـې د ديوتاګـانو ژبـه ګڼلـه. د "منـو" د قـانون مطـابق اولـس تـه د دې د تـر لاسـه کولـو اجـازت نـهٔ ؤ. د ورځنـۍ ژونـد د تېرولـو د پـاره يـوه نـوې داسـي ژبـه کارېدلـه چي هغـې تـه "پراکـرت" ويـل کېـده. دا پراکتونـه د هري اولـس والـۍ ځـان ځـان تـه وو. پـه بهـار او د همـاليې پـه لمـن کـي پـالي ژبـه رواج وه. پـه مـذهب کـي د رسـم غلبـه وه. د قربـانۍ، هـون او يګيـه کثـرت ؤ. د نسـل پـه سـوچه والـي کـي شـدت ؤ. د ذات پـات بنديځونـه ډېـر سـخت وو. روزګـار خانـداني شـوی ؤ. مـذهبي پيشـواؤ د بـرهمن لقـب خپـل کـړی ؤ او د نجـات او آخـرت يې ځان يواځيني مالک او اختيار کل (ټهېکدار) ګڼلی ؤ.

راهـب (عـابـد)، سـادهو (چـي سـوړ انګـار پـر ځـان مـږي،لڅ ګرځـي) جـوګي (پـاڼو ګـر) رشـي (مراقبـه کولـو والا) ځنګلونـو تـه د اسـتوګني او عبـادات د پـاره سـتانه شـوي وو. پـر روح بانـدي عقيـده عـامـه شـوې وه. د تناسـخ هـر سـړی قائلـه شـوی ؤ. د کليوالـو ژونـد هـم هغسـي سـاده ؤ، او پـولي پټـې پـه زياتـه تـوګـه سـره ګـډ وو. لاکـن د ښـارونو پـه ژونـد کـي تصـنع او تکلـف ؤ. هېـواد پـه بېلا بېلـو برخـو کـي وېشـل شـوی ؤ. واړه واړه راجاګـان وو کـوم چـي بـه هـر وخـت د يـو بـل سره پـه جنګونـو بوخـت وو، او د يـوه لـوی سـلطنت د قـائمولو هڅـې يـې کـولې. د عـام اولـس او حـاکم فـرق واضـح شـوی ؤ او اولـس چـي پـه کـي بـه وېـش او شـودر (د متوسـطي طبقـې خلـګ) وو خپلـي بـې وسـۍ او لاچـارګي بـه يـې محسوسـوله. پـه داسـي حـالاتو کـي ګـوتم بدهـ يـو داسـي بې مثالـه او روښـانه فلسـفه

(c) ketabton.com: The Digital Library

رامنځ ته کړه چې د حاکمانه فکر کولو والا خلګو په سترګو کې خیره شوه. په هندوستاني ژوند کې یو لوی انقلاب خور شو، د کوم په وجه چې په هېواد کې د بدلون او برابرۍ باد راوالوتی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

باب ، ۲

سوانح عمري

د هغـه وخـت د هندوسـتان پـه کپـل وسـتو سـیمه کـي کومـه چـي د بنـارس نـه سـل کلـو میټره لېـري د قطـب (شـمال) ختـیځ د دریـاب روهنـي [51] یـا رومنـي پـر غـاړه واقـع وه ، د حضرت عیسـیؑ تـر زیږیـدني پنځـه سـوه کالـه پخـوا یـوه آریـائي قبیلـه "سـاکهیه" [52] اوسـېدله ، د دې قبیلـې پـه ختـیځ کـي یـوه قبیلـه "لچـاوي" اسـتوګنه وه. دا هغـه سـلطنتوُ چـي بیـا وروسـته د "مګدهـ "پـه نـوم سـره خـوره او مشـهوره کېدلـه. د سـاکهیه قبیلـې پـه قطـب کـي د مغـل قـوم بنجاریـان او سـېدل او پـه پچهـم (لوېـدیځ) کـي آریـه ورت ابـاد وو. لوېـدیځ چـي د سـاکهیه نـږدې ګاونـډي ووکـي سراوسـتي راجـا اوسېدی. د دهٔ او د مګدهـ د راجـا تـر مـنځ بـه هـر وخـت جنـګ وجـدل روان وُ. پـه دې توګـه سـاکهیه قبیلـه د منځنـي دېـوال پـه حیـث ازاده وه. د دې قبیلـې زیـاتره خلګـو مالـداري او کښـت و کرونـده کولـه. دوی بـه د دې مځکـو د اوبولـو د پـاره د یـوې بلـې غتهـي ویـالې نـه اوبه تر لاسه کولې کوم ته چي هان ویل کېدو.

د دې غتهـي ویـالې پـه ابلـي خـوا یـوه بلـه قبیلـه اوسـېدله چـي "کولین "نومېده.

---

[51] نن سبا سرهاندي بلل کېږي.

[52] څه مؤرخین دا خیال کوي چي د ساکهیه لفظ د شک نه مشتق دی، او په دې توګه دا قبیله د شاک قوم غونډي مغل وو. لاکن د جمهور د مؤرخینو له دې سره اختلاف دی او دوی دغه ساکهیه قبیله په کوم کي چي ګوتم زوکړی ۏ آریه بولي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زوکړه

د دې قبیلې د راجا د دوو لوڼو و د ونه د ساکهیه قبیلې د راجا شدودهن سره شوي وو. له بده مرغه له دې دواړو نه تر ډېره موده یو اولاد هم ونهٔ شو.

بیا د ډېرو دعاؤ، قربانیو او منتونو وروسته د غتهي خور[53] چي کله هغهٔ د ۴۵ کالو وه، حمل ونیو. کله چي د ماشوم د زوکړي وخت رانزدې شو نو دا په دې نیت د پلار کورته ولاړه چي ماشوم هلته وزېږوي. نو چي کله راښې لمبیني[54] باغ ته ورسېده نو دردونه پرې راغلل، او هغه مجبوراً د یوې ونې لاندې پرېوته، په دې توګه هغهٔ ماشوم چي مخته به ګوتم بدھ په نامه مشهوره کېدی تر شین اسمان لاندي وزوکېدو. راجا شدودهن ته خبر ورکول شو، جشنونه جوړ شول، مور او زوی دواړه بېرته کپل وستو ته راوستل شو.

د بدھ مور "مایا" د بدھ د زوکړي پر اوومه ورځ له دې نړۍ سترګي پټې کړې، او د ماشوم ذمه واري د میرې یعني د دهٔ د خاله (ترور) په ذمه شو. دا زوکړه غالباً ۶۳۴ ق،م یا ۵۶۸ ق،م کي وشوه.[55]

---

[53] د هغې نوم مهایا ؤ. هغې ته په بودهیانو کي هغهٔ مقام حاصل ؤ کوم چي په عیسائیانو کي و حضرت مریمؑ ته حاصل دی.

[54] دا وخت دا مقام د رامندیي په نامه دی. دا په نیپال هېواد کي په ځنګلونو کي واقع دی. دې ته چي کوم دریاب دا وخت نزدې دی هغې ته " تیل دریاب " ویل کېږي. دغه نوم په پخوانیو مذهبي کتابونو کي هم دی. وګورئ ضمیمه (۳)

[55] "بدھ اور اس کا مت" شیو نارائن شمیم، کي ۶۲۴ ق،م لیکل شوی دی. لاکن که د اشوک د تاج پوشی نه حساب ولګول شي نو دا ۵۶۵ ق،م کي پیدا شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې امر او روایت کې ډېر اختلاف دی چې آیا د دهٔ لومړی نوم ګوتم وٚ که سدهارتهـ. لاکن او سنی تحقیق موږ ته دا ښیي چې د سدهارتهـ په نامه کې د شک ګنجائش دی، او د ګوتم په هکله واضح ثبوت شته چې له ماشومتوب نه په دغه نامه بلل کېدی. البته سدهارتهـ خطاب کېدای شي. دا خطاب هم هغسې کېدای شي چې وروسته د دهٔ منونکو دهٔ ته نور ډېر خطابات ورکړل. د بېلګې په توګه ساکهیه، سنها، سیګتهـ وستها، جن بهاګوا، لوک ناتهـ او دهم راج وغیره. په دې توګه باید چې دې جلیل القدر هستۍ ته د ګوتم په نوم وویل شي مناسب به وي.

وادهٔ

د ګوتم بدهـ د ماشومتوب مستند حالات په یوه کتاب کې هم نهٔ تر لاسه کېږي. کوم حیرت انګیز حالات چې د هغې زماني تر لاسه شوي دي هغه بیا وروسته د عقیدت مندۍ نتیجه ده. بهرحال دومره ضرور معلوم شوي دي چې په ځوانۍ کې یې د یوې شهزادګۍ چې ډېره حسینه وه ماه جبینه وه ورسره وادهٔ وکړ. چې غالباً د دهٔ د ماما لور وه. د دې ښځې په نامه کې هم اختلاف دی، لاکن ډېر په دې متفق دي چې هغه سوبهدرا، کنکنا یا یشودهرا نومېدله. د کهنې بودهي کتابونه پر یوې ښځې اکتفا کوي او چینې بودهیان یې درې ښځې بولي. یشودهرا، ګوتمي، او منوهرا. د تبت خلک هم د دهٔ درې ښځې ښیي، لاکن د هغو نومونه لږ بېل دي، یشودهرا، ګوپیا او اتپاللنا یا مرګاجا. دې نه بظاهره دا څرګندېږي چې یشودهرا ته د بدهـ شهرت او د دې د خپلې نېکۍ په وجه مختلف خطابات ورکړل شوي وو او وروسته له هغې دې خطاباتو د بېلابېلو

(c) ketabton.com: The Digital Library

شخصیتونو صورت اختیار کړ. هم په دې وجه د نن سبا مؤرخین صرف یشودهرا کومه چې په هر روایت کې راغلې ده ، د ګوتم کورودانه بولي. او دا ګومان کوي چې د ګوتم بدهـ زوی "راهل" د دې له بطنه زېږېدلی دی. د وادهٔ نه بیا تر نولس کلونو پورې د ګوتم بدهـ حالات صرف د یوه مبالغه آمیز حکایت ماسوا هیڅ معلومات نشته. د لوستونکو د دلچسپۍ د پاره هغه کیسه داسې ده.

فنون جنګ

د بدهـ مذهب د راویانو بیان دی چې کله ګوتم ځوان شو نو دهٔ د هغې زمانې ټول فنون او علم تر لاسه کولو اراده پرېښوله. د کوم چې د یو شهزاده د پاره ډېر ضروري وي. دهٔ خپل ټول وخت د حسیني ماه جبیني یشودهرا د حسن په پرستارۍ کې تېر وو. هغه د محل په دننې رونق کې دومره ورک ؤ چې د باندې له محل څخه وتل یې پرېیښې ؤ. دا خبره د خاندان په نرانو ډېره بده ولګېده نو د شکایت کولو په توګه وراجا شدودهن ته راغلل چې که " د شهزاده صاحب دغه حال ؤ نو به ډېر ښه حکومت وکړي."

کله چې دا خبره د ګوتم تر غوږو ورسېده نو دهٔ یوه ورځ خاص د دې د پاره وټاکله چې خپل ټول هنر ښکاره کړي. او په ټوله سیمه کې یې نغاره ووهله چې د ګوتم شهزاده سره چې څوک په کوم هنر کې مقابله کول ای شي هغه دې په ټاکلې ورځ راشي. په دې توګه خلک ډلې ډلې راغلل او د شهزاده ګوتم سره یې مقابله وکړه. لاکن د راتلونکې وخت بدهـ ټول عسکري هنرونه، کوم چې په هغه وخت کې ۱۶ یا ۱۸ وو پر ټولو بریالی شو او ټولو

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا ومنله چې په دې سیمه کې که څوک په هر هنر کې پیاوړی دی نو هغه ګوتم دی.[56]

د دې واقعې وروسته تر نهه د پېرش ۲۹ کلو پوري د دهٔ د ژوند هیڅ معلومات نشته، په دې کال کې په ګوتم کې هغه ذهني انقلاب ځای جوړ کړی د کوم په وجه چې د دهٔ ژوند بدل شو. د دهٔ د عقیدت مندانو دا دعوه ده چې په دې کال یوه دیوي په څلورو بېلوبېلو شکلونو کې د دهٔ مخې ته راغله. لومړی د یوه سپین ږیري کبنت ګر په شکل کښې، بیا د یو ناروغه سړي په شکل کښې، درېیم ځل دیو بوی ناکه مړي په څیر او څلورم وار د یوه سادهو (چې پر ځان سوړ انکار مڅي، لوڅ ګرځي او ځان ته د علم الغیب عالم وایي) په شکل کښې. د بدهـ مذهب منونکو دا یو انتهائي او عجیبه بیان دی چې ګوتم په هغه وخت کې دا نهٔ وو لیدلي، یعني د دغو سره یې په ژوند کې هیڅ واسطه نهٔ وه شوې یا تر دې له مخه یې داسې واقعات نهٔ لیدلي. او اوس چې هم دهٔ دا اولیدل نو پرته له دهٔ او د دهٔ د مصاحب خاص " چنا " نه هیچا نهٔ اولیدل.

[56] لوېدیځ تاریخ پوهان دا کیسه په دوو وجو غلطه ګڼي. یوه خو دا چې د کنې روایات دا د وادهٔ نه وروسته بولي او شمالي راوایات دا د وادهٔ نه مخ کې بولي. دویم دا چې د دې په مقابل کې په اوسني وختو کې تر ډېره حده مبالغه امیز الفاظ لیکل شوي دي. لاکن انصاف پسندي د دې د ربښتوني په هکله هیڅ مشکلات نهٔ محسوسوي. مبالغه امیز برخو د ویستلو څخه دا بالکل ممکنه ده چې په دواړو مواقعو مقابله شوې وي او ګوتم په خپله قبیله کې ښه جګړن عسکر ثابته شوی وي. د هر مذهب بانیان د غیر معمولي شخصیت مالکان ول او د ګوتم په هکله د غیر معمولي کېدو هیڅ شک نهٔ شي کېدای.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ظـاهره خبـره ده چـي د نـن سـبا پـه ترقيافتـه نـړۍ کـي چـي کـوم خلـک پـر ديـوي ، ديوتـا يقـين نـۀ لـري نـو هغـو تـه داسي بيانـات هـيڅ اهميـت نـۀ لـري. لاکـن د دې نـه دا څرګنـد يږي چـي ګـوتم د محـل پـه تماشـو کـي ورک نـۀ ؤ بلکـې هغـه تـه د ژونـد او د هغـه پـر مسـائلو ډيـر فکرمنـد ؤ او د خپـل مصـاحب چنـا سـره بـه يـې پـر دا مسـائلو بحـث کـوو. ممکنـه ده چـي دۀ پـه دې هکلـه يـوه ورځ مـړی، ناروغـه، سـپين ږيـری او سـادهو ليـدلی وي، او دۀ تـه د ژونـد څهـره نـوره هـم ترخـه ايسـېدلې وي. اتفاقـاً دا هغـه زمانـه وه چـي د دۀ ښـځه حمـل داره وه، او د ګـوتم پـه کـور کـي د يـوه نـوي ژونـد پيـل کېـدی. بهرحـال د ژونـد او د ژونـد د مسـائلو خـوا تـه د ګـوتم فکـر کـول يـو فطـري عمـل دی. بيـا وروسـته د عنفوان(تـازه، نـوی) وادۀ او د ځـوانۍ د ګرمـي سـرېدل او دې نـه وروسـته پـه دۀ کـي متانـت (درونـد والـی، سـنجيدګي) راتلـل او د فکـر زيـاتوب يقينـي ؤ. غـرض دا چـي دۀ فکـر کـاوه چـي څـۀ کـول پکـار دی؟ پـه دې لـړ کـي د دۀ ليدنـه د يـوه جـوګي (پـاڼو ګـر) سـره هـم وشـوه او تـر خبـرو نوبـت ورسـېدی. د داسي بـزرګ نـه نـوره څـۀ توقـع کېدای شي چي هغـه پـر ګـوتم بانـدي د دنيـا ټولـه بې ثبـاتي (دوام، بقـاء، پوختـوب) ښـکاره کـړه. کېدای شي چي دۀ تـه يـې د مايـا (جـوړ) جـال ورښـودلی وي. دغـه ترغيـب بـه يـې ورکـړی وي چـي لـه دې دامـو ځـان خـلاص کـړي، او چېـري ځنګلونـو تـه ورشـي عبـادت وکـړي او د ابـدي خوشحاليانو تر لاسه کولو هڅه وکړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د راهل (د ګوتم د زوی) زوکړه

لهـذا د راويـانو بيـان دی چـي ګـوتم د دې فقيـر سـره د خبـره کولـو وروسـته خپـل بـاغ تـه راغی،هلتـه کښېنسـتی او د ژونـد پـر مسـائلو د هغـو نـه د خلاصـون پـه هکلـه يـې غـور کـوو چـي زېـری وربانـدي وشـو چـي د دهٔ د ښـځي د اميـد پـه بـاغ کـي مېـوه شـوې ده او هغـه هلـک دی. پـه ګـوتم چـي د دې خبـري اثـر وکـړی د هغـې انـدازه لـه دوو خبـرو څـه کېـږي. يـوه خـو دا چـي د دې خبـري د اورېـدلو سـره چـي کومـه جملـه د دهٔ د خُلـې نـه ووتـه هغـه دا وه چـي "زهٔ بـه دا نـوې او مظبوطه رشته هم پرېکوم".

دويـم دا چـي کلـه دی کورتـه راغـی نـو خوشـحاله نهٔ وَ، ډېـر غمـزده او متفکـر وَ. پـه ښـار کـي ښـراغونـه بـل وو، د محـل پـه دروازه کـي سـاز غږېـدی، خلګـو د خوشـحالۍ نـه يـو بـل تـه مبـارکي ورکولـه. لاکـن نـوی پـلار پرېشـان وَ، پـه سـتونزو کـي راګيـر وَ، کلـه چـي دی زنانـه خـانې تـه ننـوتی نـو يـوې خيني(خوښـيني، د ښـځي خـور) يـې پـه يـوه سـندره د دهٔ هـر کلـی وکـړ چـي پـه هغـه کـي داسـي ذکر وَ.

"ټـول خوشـحاله دي، پـلار خوشـحال، مـور خوشـحاله او هغـهٔ ښـځي د هغـې خاونـد فردفريـد (بـې مثـال) دی او زوی يـې د سپوږمۍ يوه ټوټه ده".

پر ګـوتم تـه د "خوشـحالۍ "ټکـی ډېـر پـه زړهٔ پـوري ولګېـدی او هغـه د خپـل غـاړي هـار دې نـازنيني خينـي تـه ورکـړی. د هغـې خـو دا خيـال وَ چـي زهٔ يـې منظـور نظر شـوم، هم پـه دغـه سوچ کـي مـخ پـه وړانـدي ولاړی چـي ربښتونې خوشحالۍ تر لاسه کېدای هم شي که نهٔ؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

ترک دنیا

په هم دغه شپه دوولس ۱۲ بجې ګوتم و چنا ته د بګۍ د تیارولو وویل او خپله پر ښځې او زوی آخري نظر اچولو د پاره و کوټې ته ورغی. دواړه په خواږه خوب ویده وو. زړه یې وغوښت د زړه ټوټه د مور د غېږ نه راواخلي او ښه په مینه یې ښکل کړي. لاکن د استقامت په وجه یې خپل لاسونه راوګرځول او پر دواړو محبوبو یې د میني نظر واچوه او ټول دولت، جاه و حشمت، تخت و تاج یې په پښه ووهل او د محل نه ووتو. هلته چنا د بګۍ سره د دۀ په انتظار ؤ. بس سمندن باد پا (د آس ټانګه، بګۍ) یې ښه په تېزه د خپل ریاست نه وباسله. د خپل د خسر ګنۍ د راج حدودنه هم ووتو او د "انومانډي" پر غاړه راغی ودرېدی. هلته دۀ خپل ټول زیورات او شاهي جامه و چنا ته ورکړه، چې دا او بګۍ بېرته ورسوه. هغه وفادار چنا (ټانګه وال) دی ډېر پوهه کړی، ډېر کوشش یې وکړی چې دا مۀ کوه. لاکن دۀ تر زړۀ تېره کړې وه، هغه چېري د چا اورېدلی شو. چنا ورته وویل چې نو بیا ما خپل لومړی مرید جوړ کړه. لاکن دۀ نۀ و منله. مور، پلار خبرول ضروري ؤ او هغه د چنا په وجه کېدای شو. نو بیا مجبوراً د حکم منلو لوظ وشو. دۀ خپل اوږده وېښتان پرې کړل. د یوه لاروي نه یې خپلې جامې بدلي کړې، چنا یې پرېښودی او خپله د راج ګړهـ د لویو لویو کندو په خوا روان شو.

شعر:

نۀ یې د سود بود و منله او نۀ د منګل
ووتی له کوره په لوري د ځنګل

(c) ketabton.com: The Digital Library

رياضت (پر ځان سختي تېرول)

راج ګړهـ[57] هغه وخت د مګدهـ دارالسلطنت ؤ. دا په داسي ناوه (وادی) کي اباد ؤ چي شلور خوا ته يې غونډۍ وې. په دې غونډيو کي هغه وخت لوی لوی درويشان او راهبان اوسېدل. او ددوی د علم و فضل شهرت تر لېري لېري خور ؤ. ګوتم هم په دغو بزرګانو کي و يوه بزرګ چي نوم يې "نامي الاره" ؤ په خدمت کي حاضر شو، او د هغه نه يې تعليم حاصلول پيل کړو. لکه چي د نامي الاره نظريې دی مطمئن نهٔ کړو نو دی دويم فلسفي "ادرک" نه يې درس اخستو او هندي يا هندو، د ژوند فلسفه زده کوله يا يې ځان په پوهولو. هغه وخت د دې فلسفې درې مدرسې وې او په دوی کي تر ټولو زيات رياضت او وجود ته ضرر رسول يا پر وجود سختۍ راوستل ډېر مقبول ؤ. نو په دې توګه ګوتم حلقه درس او د اروله ځنګل چي د "بدهـ هو ګيا" نزدې دی تر شپږو کلو پوري د پنځه پلويانو (بهکشو، چېلې) سره په بېلا بېلو قسم رياضتونو او وجود ته ضرر رسول يې وکړ. نوبت تر دې راورسېدی چي له ډېره جسماني کمزورۍ دوی د ډ کي په شان شول. کله چي دوی يوه ورځ د مابعد الطبيعات (الهايات، فوق الفطرت) پر مسائلو غور کوی او ورو ورو روان وو نو د کمزورۍ او ډنګر والي په وجه ګوتم وغورځېدی او بې سوده شو.

کله چي شاګردانو دی يعني ګوتم په سود کي راوستو نو بدهـ د جسماني رياضت اراده پرېښودله او هم د هغې ورځي نه يې خوړل، څښل پيل کړل او دا اعلان يې وکړو چي لوږه او

[57] راج ګړهـ دا وخت راج ګيند بلل کېږي. بمبسار (۸۹۸ق،م څخه تر ۲۷۳ق،م پوري) چي کوم ښار دلته اباد کړی ؤ اوس يې هم اثار ليدل کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

رياضت د دې مسائلو حل نه دی. پنځه واړه شاګردان د ده په دې خبره ډېر خفه شول او دی یې د لاري چپ وبولی او دوی بېرته ځيني بنارس ته راغلل.

دماغي انتشار

د شاګردانو د تللو نه وروسته ګوتم تر ډېره حده د دماغي، روحاني او په جذباتي بې اطمينانۍ کې راګير شو. دغه حالت ته د بدھ مذهب کتابونه د رڼا او د تياري د قوتو د مقابلې نوم ورکوي. د هغو بيان دی چې کله د نجات دهنده عالم او د خبائث شهزاده په منځ کې جنګ وشېړل شو نو په زرګونو ستوري را وغورځېدل، وريځې راغلې او تياري خورې شوې، سمندر د زلزلو په وجه پورته شو. د دريابونو مخه بېرته په شا وګرځېده. د غرونو هغه څوکي چې د زرونو کلونو راهيسې پر هغه باندې بې شمېره وني ولاړې وې پر ځمکه را وغورځېدې. يو طوفان عظيم په ټول عالم کې تباهي جوړه کړه، د تصادم په وجه يو آفت خيزه شور جوړ شو، لمر ځان په تياره کې پټ کړی، او د بې سُرو بهتنو (ساز) د کثرت په وجه ټوله فضا خرابه شوه.[58]

د دې مبالغې نه د سترګو په پټولو کې هم بايد چې دا ومنو چې کله ګوتم د رياضت او وجود ازارۍ نه څه ترلاسه نه کړل او ده ته هغه د زړه سکون په نصيب نه شو د کوم په لټون کې چې ده تخت و تاج، ښځه او زوی يې پرېښي وو نو تر ډېره حده مايوسه او زړه يې مات شو او په فطري توګه به يې زړه غوښتي وي چې د رواقيت Epicurianism پر ځای لذتيت Stokism باندې عمل وکړي. او د ده په زړه او دماغ کې به يو هنګامه جوړه شوې وي. د دې کيفيت د زياتوب يوه وجه د ده وفاداره شاګردان، چې دی يې پرېښی وُ هم کېدای شي.

58 رائس ډيوډس

(c) ketabton.com: The Digital Library

بهرحال دی تر ډېره حده مضطرب او پرېشان شو. په هغه ورځ یا دوو ورځو وروسته د رنجارا د دریاب د غاړي خوا ته روان شو. د ورځې ډوډۍ د نږدې کلي یوې جینۍ چې نوم یې "سنجاتا" ؤ ورا وړله[59]. هغه د پیپل (بړ) د ونې لاندې کښېنستی، د ډوډۍ خوړلو وروسته هم هلته ناست غورېږ کوی.

بدهـ جوړېدل

ذهني هیجان او روحاني کشمکش برابر روان ؤ، تر دا چې ورځ په تمامېدو شوه او لمر په پرېوتو شو. نا بېره د لمر د پای د وړانګو سره د ګوتم په ذهن کي یوه رڼا خوره شوه او دهٔ په باطن کي د دې رڼا نه هغه حل تر لاسه کړی چې دهٔ د څو ورځو راهیسې د هغه د پاره دومره ریاضتونه او سختی پر ځان تېري کړي وې. دهٔ معلومه کړه لکه چې دهٔ ته څوک وایي چې صرف د باطن په پاکوالي او د خلګو په مینه کي د فلاح ابدي راز پټ دی، او د انساني تکلیفونو نه د خلاصون هم دا دوې ذریعې دي.

د دې نوري کېفیت او ارتقاء یا انکشاف نه وروسته هغه بدهـ یا روښانه ضمیر لرونکی وبلل شو او دا ونه بودهي ونه وبلل شوه.

د دې نه د وروستو حالت د ګوتم په الفاظو کي داسي بیان شوی دی. "کله چې ما دا ولیدو نو زما روح د خواهش د بدو نه د دنیاوي ژوند نه د غلطۍ او د ناپوهي د مسائلو نه ازاده شو. نو دې ازاد ته د خپلي ازادۍ علم وشو، د بیا ژوندي کېدو نه خلاصون پیدا شو.

---

[59] د دې واقعې سره مربوطه یوه بله واقعه هم شته په کوم کي چې حضور بنت شعیب و حضرت موسیٰ ته دعوت ورکړی ؤ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بـزرګ دور پـاى تـه ورسـېدى او فـرض پـر خپـل ځـاى شـو. زهٔ به بیا دې نړۍ ته نهٔ راځم، دا ما معلومه کړه.[60]

اوس د ګـوتم و مـخ تـه دا سـوال پیدا شـو چـي دى دا حـل تـر ځـان پـوري محـدوده وسـاتي، کـه دا د پیغـام پـه شـکل کـي تـر ټـول عالم پوري ورسوي؟

هغـهٔ پـه دې پوهـېدى چـي پـه "آریـه ورت" کـي د برهمنـو ډېـر اثـر دى او د هغـوى نظریـات پـه اولـس کـي عـام او مقبـول دي. هغـهٔ پـه دې پوهـېدى چـي د وجـود ازاري او سـختى پـه مـنځ کـي پرېښـودلو، دى پـه اولـس کـي ډېـر بدنام شوى دى او پـه دې ډېـر ښـه پوهـېدى چـي دى پـه خپـل هـدف کـي پـه اسـانۍ نـهٔ شـي بریـالى کېـدى، د دهٔ پـه زړهٔ کـي چـي د ټـول عـالم مینـي پـټ ځـاى موندلى ؤ دهٔ د هغـې سـخته غندنـه وکـړه او پـه دې اراده راپورتـه شـو چـي دى بـه خپـل دا حـل "خپلـه نظریـه" د نـړۍ د فائـدې د پـاره ضـرور وړانـدي کـوي، چـي د دهٔ رنګـه هـر څـوک د بیـا پیـدا کېـدو نـه خلاصون ومومي، او هریو ابدي سکون او راحت تر لاسه کړي.

غـــرض د دهٔ دې هـــدف دى متحـــرک کـــړو، او دى د دې د اشـاعت د پـاره روان شـو. د دهٔ اراده وه چـي تـر ټولـو لـه مخـه بـه دى خپـل پیغـام خپلـو اسـتادانو (الاره، او ادرک) تـه رسـوي[61]. لاکـن کلـه چـي دى د هغـو و دېـرو تـه ورسـېدو نـو معلومـه شـوه چـي هغـوى لـه دې دنیـا سـترګي پټـي کـړي دي. اوس نـو هغـه د خپـل بـې وفـا پلویـانو خوا تـه مخـه کـړه کـوم چـي پـه بنـارس کـي وو. پـه تلـو تلـو کـي ورتـه پـه لاره کـي د یـو پېژنـدګلو بـرهمن "اوپـک" سـره ملاقـات

[60] استوري آف بدهـ دهرم. کې،جې سونډرس مخ ۲۳

[61] جګیسو جي د دهٔ نوم "ارز کلم" ښودلى دى.

(c) ketabton.com: The Digital Library

وشو. کله چي دې برهمن د بدهـ ځلېدلی مخ ولید و نو یې پوښتنه ځیني وکړه " خوشحاله خوشحاله چېري روان یې "؟

بدهـ ورته وویل چي زهٔ د اعلی ترین قانون د "پیّې" د چلولو د پاره روان یم [62]. برهمن د بدهـ په ځواب نهٔ شو خوشحاله. هغه په دې چي هغهٔ د جپ تپ منونکی ؤ نو بدهـ یې په دې خیال بد مذهب بللی. لاکن پر ګوتم باندي د دهٔ د خبري هیڅ اثر نهٔ واخستو او مخته روان شو.

نو د روښان ضمیري دوه میاشتي وروسته یوه ورځ د لمر د لوېدو پر وخت د بنارس نه درې میله په شمال کي د مګاویه مقام ته ورسېدی [63] دلته یوه دشت غزالا وه او د دهٔ بې وفا پلویان هم دلته دېره وو.

کمزوره عقیده لرونکي شاګردان [64] د استاد د راتللو په تعظیم کي نهٔ ودرېدل، او په خپلو کي یې سره وویل چي که دا بد مذهب فقیر زموږ خواته راغی نو باید چي دی موږ په خپل

[62] چرخ حیات: دلته د چرخ یا پیّې څه مراد د داسي شهنشاه سوارلي یا پیّه ده کوم چي به د ټولي نړۍ فاتح وي. د بدهـ مطلب دا ؤ چي ما یو داسي رواج یا مذهب ته د ودهٔ ورکولو تاییا کړې ده چي په ټوله نړۍ کي به خور شي. د بدهـ د دې ویلو پر بنا پیّه د بدهـ مذهب هم داسي نخښه جوړه شوه څرنګه چي صلیب د عیسائیانو او هلال (میاشته) د مسلمانانو (د تفصیل د پاره وګورئ ضمیمه ،۱)

[63] دا مقام وروسته بیا د "دهمک" په نوم ونومول شو. اشوک دلته په درېیمه صدۍ ق،م کي یو یادګار جوړ کړی ؤ چي بیا چیني سېلانیانو لیدلی ؤ. د دې اثار اوس هم موجود دي. د دې مقام معلومات په ۱۸۶۲ عیسوي کي معلوم شول. او د دې سنه د اثارقدیمه په راپورټ کي د دې ډېرراپورونه موجود دي. دا هغهٔ مقام دی کوم چي په اوسني وختونو کي د بدهـ مذهب پوهنتون درجه ترلاسه کوي.

[64] د دوی نومان دا وو. کونډینه، دپ، بهدري، مهانام او اشوجت.

(c) ketabton.com: The Digital Library

صحبت کي شريک نهٔ کړو ، بلکي دهٔ ته به د ناستي هم نهٔ وايو. ګوتم دا محسوسه کړه چي دی د دوی په نظر کي د سختی پرېښولو په وجه قابل احترام نهٔ دی، په دې يې دوی مخاطب کړل چي تاسو تر اوسه د مرګ د دام نه نهٔ ياست خلاص شوي؟ غم، ستونزو او تکليفونو تر اوسه تاسو نهٔ ياست پرېيښي؟ لاکن ما داسي لاره موندلې ده چي د ټول عالم خلاصون په کي کولای شم.

دې خام عقيده لرونکو په دې يقين نهٔ کولو ، ګوتم هغه وخت دوی په ټوله نظريه پوهه کړل. څرنګه چي بدهـ په دا خپل نوي مذهب باندي شاګردان پوهه کړي وو هغه په " دهم کرتي پوتن سوت " کي موجود دي. او د هغې انګرېزي ژباړه رائس ډېوډس د Buddist Suttras په نامه کړې ده. د دې تفصيل بحث به د بدها په تعليماتو کي راځي. لاکن د داستان د تسلسل د پاره د منشي امير احمد علوي صاحب بې مثاله ليک واورئ.

د وعظ خلاصه (تشريح)

کوم څيز چي وجود لري هغه د مادې نه جوړ شوی دی. ماده غير مستقله او فاني ده. په دې په هر وجود لرونکي څيز کي د فنا جراثيم (ميکروب، چينجي) موجود وي. انسان حيات وجودي لري او دهٔ ته د فنا نه چاره نشته. غم، کمزورتيا ، ناروغي او مرګ د فنا مدارج (رتبه، درجه) دي. تر څو چي ناپاکه خواهشات پاته دي ، حرص، فکر او آرزو به ورسره وي. يعني غم او کمزوري به يې نصيب وي. وجود ته ضرر رسول او د خواهش د ختمولو کوشش خطرناک دی. که په دې کار کي ژوند ختم شو نو دا مرګ به ډېر ناقراره وي او د آواګون نه به نجات نهٔ مومي. په کوم څيز چي انسان د مادي نړۍ سره تعلق لري هغه د

(c) ketabton.com: The Digital Library

زړهٔ بد والی دی. تر څو چې زره مقدار بد پاته وي، نړی نه به تړون پاتي وي. د زړهٔ د بدو سره د نېکو اعمالو هیڅ فائده نشته. په دې چې د نېکۍ مېوه خو به ترلاسه شي لاکن د بدۍ په وجه به د دویم ځل زېږېدنه او د مرګ مصیبت پر ځان تېروي. او په دې دوزخ کې هیڅ نهٔ ده معلومه چې د نېکۍ توفیق به وي او که نهٔ؟ په دې، بغیر د وجود ي سختۍ خپل خواهشات لېري کول، زړهٔ د تمامو عیبو څخه پاکول د خلاصون د پاره ضروري دی. د عدم وجود خواهش هم دومره خطرناک دی لکه د وجود. لهذا نېکه عقیده، نېک نیت، نېکه خبره، نېک فعل، نېک ژوند، نېکه هڅه، نېک خیال او د نېکي مراقبې نه نروان (فنا) تر لاسه کول دي. یعنې ټول اعضا د وجود دي بې حسه کړل شي. او ځان دي د مړي په شان جوړ کړل شي.

مندرجه بالا دا اتهٔ نېکۍ په عمل کې راوستل او د نروان و بام ته د ختلو د پاره څلور پایې دي.

لومړۍ پایه د زړهٔ بیداري ده، یعنې د غم او د بنادۍ د راز طلب، کله چې په لټون کې د حق، مرشد کامل ته رسېدل پوره شي نو دا درجه تر سره شوه.

دویمه پایه د ناپاکو، غلیظو شهوتو پرېښودل او د خپلو لو خیال د زړهٔ څخه ایستل دي. کله چې پر دې عمل ثابت قدمه شوې نو دا درجه هم تر سره شوه.

درېیمه پایه جهالت، شک، غصه، حرص او ټول کمینه خصلتونه لېري کول دي. کله چې د دې نقائصو نه پاک شوې نو د زړهٔ لوح به پاک شي او درېیمه درجه تر سره شوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اخـري پايـه عشـق و محبـت پـه سـينه کـي چـي کينـه نـهٔ وي نقـش کـول دي. لکـه څرنګـه چـي مـور خپـل ځـان پـه خطـر کـي واچـوي او د خپـل يـوازني زوی پالنـه او څارنـه کـوي، هـم داسـي د خلاصـون طالـب دي د هـر جانـدار د پـاره ځـان قربـانۍ تـه تيـار سـاتي. کـوم دښـمن بانـدي چـي لـومړی غلبـه تـر لاسـه کـول ده هغـه د نفـس خواهشـات دي او اخـري مهـم د عالمګيرعشـق و الفـت پـه ويښـه او پـه خـوب کـي دهيـان سـاتل دي. نـهٔ د قربـانۍ ضـرورت شـته او نـهٔ د برهمنو د کومک. د هر انسان خلاصون د دهٔ په خپل لاس کي دی.

تـر پنځـو ورځـو پـوري دا بيـان جـاري ؤ. د شـاګردانو شـک لېـري شـو. هغـو پـر ګـوتم ايمـان راوړو او هغـوی پـه حلقـه عقيـدت کـي د ګـډون باقاعـده خـواهش ظـاهر کـړی. بدهــ ګهـوش د دوی خـواهش يـا درخواسـت ومنلـی، يـو ورکـوټی رسـم ادا شـو او باقاعـده هغـوی پـه سنګهـ (انجمـن) کـي داخـل کـړل شـو. او پـه دې کـي د داخلېدو پـر وخـت هـر يـو کـس بـه دا وايـي چـي " زهٔ پـه بدهـ کـي پناه اخلم ، زهٔ په شريعت کي پناه اخلم، زهٔ په سنګهـ کي پناه اخلم.

ګـوتم پـه دې دشـت غـزالا کـي درې مياشـتي قيـام وکـړ او دهٔ د هري ورځي ژوند په خپل تفسير کي داسي بيان کړی دی.

د هري ورځي ژوند

"ګـوتم سـحار وختـي (تقريبـاً پنځـه بجـې) پاڅېـدو، او خپـل ذاتـي خدمت ګـارانو تـه بـه يـې تکليـف نـهٔ ورکـوو. خپلـه بـه يـې لاس ، مـخ مينځلـو او جـامې بـه يـې بـدلولې. د خيـر غوښـتني د دورې لـه مخـه بـه هغـهٔ يو ځـای پـه تنهـائي کـي کښېنسـتی او مراقبـه بـه يـې کولـه. کلـه چـي بـه بيـا هغـه وخـت راغـی نـو بيـا بـه درو سـرو خپلـي مخصوصـي جـامې (کـومي چـي بـه پـه اولـس کـي د سنګهـ هـر

(c) ketabton.com: The Digital Library

فـرد اغوسـتې) واغوسـتې. او د خیـر غوښـتو کاسـه (د کچکـول پـه شـان) کلـه یـوائې او کلـه د شـاګردانو سـره د نـزدې کلـي تـه د خیـر غوښـتلو یـا کرامـات ښـکاره کولـو د پـاره یـا دغسـې بـه تلـی. پـه لاره کـې بـه یـخ یـخ شـمال د دهٔ لاره صـفا کولـه، د اوبـو څـاڅکي بـه د اسـمان نـه د دهٔ څخـه د ګـرد د لیـري کېـدو د پـاره وریـدل، وریځـو بـه د دهٔ پـر سـر سـوری جـوړ کـړی ؤ، ګـوا دی بـه یـې د لمـر د ګرمـۍ څخـه د کیـږدی پـه خیـر بـچ کـوی. نـورو بـادونو بـه د اسـمان نـه د دهٔ پـه لار کـې ګـلان شـیندل چـې قـدم پـر نـرم ځـای کښـېږدي او دی پـر نـازکو ګلانـو قـدم روان وي او کلـه چـې بـه هغـه د کورونـو ور تـه ودرېـدی نـو بـه یـې د وجـود نـه شـپږ قسـمه رنګـین "نـور" خارجېـدو. د کـوم نـه چـې بـه یـو زریـن او شـوخ رنـګ د کورونـو، دالانونـه او چهجـې بـه روښـانه شـول. مرغیـو او نـورو حېوانـاتو بـه پـر خپلـو خپلـو ځـایو پـه نـرم او شـیرین غـږ کـې د دهٔ هـر کلـی کولـو. اسـماني نغمـه بـه پـه فضـا کـې خـوره شـوه او د انسـانانو پـه وجـود چـې بـه کـوم زیـورات وو خپلـه شـړنګېدو. کلـه چـې بـه دا علامتونـه ظاهرېـدو نـو خلـک بـه پوهـه شـول چـې نـن مبـارک او بـزرګ بدهـ خپلـه د خیـر غوښـتو د پـاره راغلـی دی. نـو بیـا بـه هغـوی خپلـې شـوخي، بهترینـي، رنګینـي جـامې واغوسـتې او پـه لاسـو کـې بـه یـې ګلدسـتې او هارونـه اخسـتې پـه کوڅـو کـې راووتـل. هغـه بـه یـې و بدهـ تـه پېښ کـړل او د یـو بـل نـه بـه یـې سبقت وړلـو کـې داسـې ویـل چـې "سـرکار! نـن لـه مـوږ سـره ډوډۍ وخـوره، مـوږ سـتا د لسـو ملګـرو یـا شـلو ملګـرو یـا سـلو ملګـرو د ډوډۍ بندوبسـت بـه وکـړو." د دې ویلـو سـره بـه یـې د دهٔ د خیـر غوښـتلو کاسـه ځینـې واخسـته، د دهٔ او د دهٔ د ملګـرو د پـاره بـه یـې د مـزرو چتپایـاني اواري کـړې او تـر هغـو بـه ورتـه ولاړ وو چـې

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوی بـه ډوډۍ نـهٔ وه ختمـه کـړې. د ډوډۍ خوړلـو وروستـه بدهـ بـه د دوی د پـوهي او عقـل د لحـاظ پـه خـاطر داسـي بيـان وکـړی چـي بعضـي خلګـو تـه بـه د بدهـ مـذهب اختيـارولو ماسـوا بلـه لار نـهٔ وه.لاکـن ډيـرو بـه پـر سـيدها لاري د تللـو صـلاحيت پيـدا کـړو او لـوړو مرتبـو تـه بـه ورسيدو. او هغـهٔ بـه پـه دالان کـي تـر هغـه وختـه ناستۀ تـر ځـو چـي د دهٔ ملګـري ډوډۍ نـهٔ کـړي ختمـه. نـو کلـه چـي بـه دوی ډوډۍ ختمـه کـړه نـو بـه يـو حاشيه بـردار غـږ کـړو چـي ، ټولـو ډوډۍ وخـوړه. نـو دی بـه يـوې خاصـي کـوټې تـه ولاړی. د دې وخـت نـه د غرمـې تـر ډوډۍ پـوري بدهـ پـه تنهـائي کـي وخـت تيـروو. د دې نـه وروسـته هغـه بـه د کـوټې پـه ورکـي ودريـدی او خپلو اخوانو (د سنګهـ ممبرانو) ته به يې داسي نصيحت کاوه.

"زمـا وروڼـو ! پـه عمـل کـي هلـي ځلـي او خلـوص ښـکاره کـړئ.د هـيڅ يـوه بدهـ سـره پـه دې دنيـا کـي ملاقـات مشـکل دی، انسـان جوړيـدل هـم مشـکل دی. يـو خـاص صـحيح وخـت مونـدل هـم مشـکل دی. د دنيـا پرېښـول (تـرک دنيـا) هـم مشـکل دی او د رښتيا اوريدو موقع موندل هم ډير مشکل دی."

بيـا د شـاګردانو لـه خـوا بـه دا خواسـت وشـو چـي داسـي موضـوع دي راوښـودل شـي چـي د دوی د غـورو فکـر د پـاره مـوزو وي او هغـهٔ بـه د هـر يـوه صـلاحيت مطـابق هغـه تـه موضـوع ورښـودله او د مراقبـې د پـاره بـه ګوشـه نشـين کيـدو ځـايو تـه ولاړل او پـر موضـوع بـه يـې غـور او فکـر کـاوه. ګـوتم بـه لـه دې وروسـته خپلـي خاصـي کـوټې تـه چـي پـه کـي ګـلان او ارول پـه اطمينـان او سـکون بـه د لمـر او د لمـر د تـپش نـه د بـچ کيـدو د پـاره لـږ سـات ارام کـوی. نـو چـي کلـه بـه د دهٔ ارام پـوره شـو نـو د خپـل کـټ نـه بـه را پورتـه شـو او د

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګېرچاپېره خلګو پر حالاتو به یې غور کاوه چې دوی په کومه توګه د دهٔ سره بنهٔ کوی شي. د زوال پر وخت به د شاوخوا کلیو ډېر خلګ به د نزر د پاره په لاسو کې ګلان نیولي ورته راغلل او جمع کېدل به. هغه به د بیان کولو والا هال (لویه کوټه، جرګه هال) کې د موقع په مناسبت او د خلګو د مجمع په حساب د اعتقاد حق تبلیغ کولو، بیا چې به دهٔ وکتل چې اوس مناسب وخت دی نو به یې دا خلګ رخصت کړل او هغوی به دهٔ ته د سلام کولو وروسته بېرته خپلو خپلو کورو ته ستېندل. په دې توګه به دهٔ د ماسپښین وخت تېرولو.

د ورځې په پای کې چې به یې محسوس کړو نو به یې ولامبل او په دې منځ کې به کرئي سنګهي (خدمت ګار) به د دهٔ د کوټې پر کټ د ګلونو سیج اوار کړو [65] او د ورځې په پای کې به یې د لږ سات د پاره جامې اغوستې او مراقبه به یې پیل کړه. تر دې انده چې ټولو شاګردانو به خپله خپله مراقبه پای ته ورسوله او بېرته به راستون شول. نو بیا به په دوی کې یو کس داسې پوښتنې کولې چې د دهٔ په ذهن کې به هغه نهٔ راتلل. چا به د مراقبې حال بیانولو، چا به د شریعت د احکام د تلقین په هکله فرمائش کولو. په دې توګه به د شپې اوله برخه تېره شو. نو چې ګوتم به د هر یوه ځواب ورکړو نو شاګردان به یو یو رخصتېدل. بیا به د شپې پاته برخه دهٔ به د کوټې و مختله په ورو ورو تګ او

[65] دا یقیني غلط دی چې د دهٔ د پاره د ګلونو سیج جوړ کړل شوی ؤ. کله چې هغه د سنګهه د خلګو د پاره خوشبو، لاړ (هار) او تیل استعمالول ښه نهٔ بلل نو خپله به یې ولي استعمالولو؟ د بدهـ غوندي د قدر وړ شخصیت نه د داسي قول او فعل امید نهٔ شي کېدای.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په غور او فکر کولو تېرولـه. يـوه حصه به يې په اطمينـان ، سکون او پـه پرېوتـو تېرولـه. څنګـه چې بـه سحار نـزدې کېـدو ، دی بـه پـه کټ کې بيدار ه کښېنستی. خپـل پـه ذهـن کې بـه يـې د ټـول عـالم د خلګو تصور کـاوه، کـوم چې د هغـوی پـه تېـر ژونـد (جنم[66])کې وو. او دهٔ بـه دا سـوچ کـاوه چې هغـه څنګـه د دوی د ارزوګـانو د پـوره کولو مدد کولای شي."

د ګـوتم د حقانيت او تبليغ دا اثـر وشـو چې پـه لـږو ورځـو کې د دې علاقـې عـلاوه پـه دې ځنګلـه کې د معتقيـدنو تعـداد شپېتو تـه ورسـېدی. يـوه ورځ ګـوتم دا ټـول خلـګ را جمـع کـړل او دا حکم يې ورکـړو چې د شش[67] ماسوا ټـول شـاګردان دې نـورو سيمو تـه ولاړ شـي او د دې مـذهب تبليـغ دې وکـړي. ظـاهره ده چې د ګوتم د دې حکم سره دی بېرته د "ګيا" خوا ته وګرځېدی.

اوس چې د کـوم کرامت ذکـر پـه ګوتـه کېـږي هغـه د " اراول" د ځنګلـه واقعـه ده. پـه دې ځنګلـه کې د "سينا" پـه نـوم يـو کلـی ؤ چېـري چې درو وروڼـو[68] د علـم او فضـل شـهرت درلـود او مـذهباً آتـش پرسـت وو. ګـوتم د دوی د آتـش کـدې پـه عمـارت کې د يـوې شـپې تېرولـو اجـازه وغوښـتله، لاکـن "کشـپ" چې پـه دې وروڼـو کې مشـر ؤ تـه دا خبـره ښـه نـهٔ وايـسېدله. هغـهٔ وويـل چې د آتـش کـدې سـره يـو زهـريلا

---

[66] جنم: د هندو مت په عقيده چي انسان اووه واره زېږېدنه کوي. يعني دی پيدا کېږي او مري ، پيدا کېږي او مري، دا رنګه دی اووه واره پوره کوي. که په تېرو جنمو کي يې ښه کارونه کړي وو نو به په راحت کي به وي او که يې بد کارونه کړي وو نو به په ډېر تکليف او پرېشانۍ کي به دا خپل اووم يعني اخري ژوند تېروي.

[67] کوم څوک چي د يوې شتمني کورنۍ نهٔ ؤ او د ګوتم په خوا راتښتېدلی ؤ.

[68] امير احمد علوي

(c) ketabton.com: The Digital Library

مـار اوسـي کـوم چـي د شپې راوځـي او ويـده خلـک چيچـي. پـر ګـوتم باندي د عشـق حقيقـي زار خورېـدلي وو هغـهٔ چيـري د مـار نـه ډارېـدو. خپـل پـه خبـره ټينـګ ولاړ ؤ، اخـر کشـپ هـم د دې مسـافر مېلمـه خـاطر پر ځای کړو او اجازت يې ورکړو.

شپه شـوه، مـار د هـري شـپې پـه څيـر د خپلـي ځـوړي راووت ،لاکـن ګـوتم تـه يـې هـيڅ نـهٔ ويـل. کلـه چـي سـحار شـو او ګـوتم ژونـدی ژانـدی پـه آتـش کـده کـي موجـود ؤ نـو يـې د کرامـت شـور جـوړ شـو. اتفاقاً پـه دې ورځـي پـه دې کلـي کـي يـوه غټـه مېلـه کېـدونکې وه، پـه کـوم کـي چـي د شـاو خـوا مريـدان راتلـل او د کشـپ تقريـر بـه يـې اورېـدو. اوس کشـپ تـه دا وېـره ورپېښـه شـوه چـي کـه چيـري دې مجمـوعې ګـوتم وليـدو نـو د آتـش پرسـتۍ بـازار بـه ټـپ ودرېـږي، لاکـن مېلمـه د کـوره ايسـتل داسـي اخلاقـي جـرم ګڼل کېدو چي دی د دې جوګه نهٔ شو کېدای.

ګـوتم تـه د دې خطـرې احـوال وشـو او هغـهٔ چـا تـه د اطـلاع ورکولـو بغيـر پـه دې ورځ د دې کلـي نـه دبانـدي ووتـو او د مېلـې خوا تـه نـهٔ راغـی. کلـه چـي مابنـام بېرتـه راستون شو نـو کشـپ تپـوس ځيني وکړو چي ټوله ورځ چېري وې؟

ځـواب يـې ورکـړو چـي سـتا د فکـر د لېـري کولـو د پـاره پـټ شـوی وم. کشـپ د دهٔ پـه پښـو کـي وغورځېـدی او د ټـول جماعـت سره يې ايمان راوړی.

يو بل بيان

هـم پـه دغـه ځـای کـي د قيـام پـر وخـت يـوه ورځ ګـوتم د خپلـو نـوو شـاګردانو سـره ناسـت ؤ چـي مخـامخ د غونـډۍ پـه څـوکي اور ولګېـدی. ګـوتم دغـه اور موضـوع جـوړ کـړو او يـو لـوی بيـان يـې

(c) ketabton.com: The Digital Library

وکړو. کوم چي په پټک د "روت پري پائ سوت" کي موجود دی. د دې خلاصه دا ده چي ګوتم وویل چي ! تر کومه چي په خلګو کي جهالت موجود وي تر هغه وخته پوري به دا سي اورونه لګیږي. دا هغه اور دی چي د انسان دننه لګیدلی دی او کوم چي د دباندي ځیزونه په بطن کي روښانه کوي. دا خارجي ځیزونه د حواس خمسه او زړهٔ په ذریعه اثر کوي لګیا وي. د مثال په توګه سترګه مشاهده کوي او د دې نه دننه یو رنګه حس پیدا کیږي د کوم نه چي غم یا خوشحالي جوړیږي او دا غم یا خوشحالي شهوت، غصه، جهالت، زوکړه، فکر او اضمحلال (سستي، کمزوري) قوي او د مرګ اورته وده ورکوي. دغه حالت د هغه ټولو احساساتو دی کوم چي د دویم حواس په ذریعه پیدا کیږي. لاکن هغه خلک چي څوک د بدهـ د ضبط نفس په اصول عمل کونکي دي یعني د سیدها لاري څلور سره منزل یې تر سره کړي دي د کوم ابتداء چي د پاکۍ نه کیږي او انتها یې پر مینه باندي ده نو په دهٔ کي عقل راغلی وي. خارجي احساسات د دهٔ دننني اور نهٔ شي تېزولای، په دې چي د دوی سره د شهوت اور پاتي نهٔ وي. ربنتوني شاګردان د دې نهٔ مړیدونکي اور نه خلاصون تر لاسه کړي، کوم چي د بدو بیخ دی. هغه پوهه یا زدکړه کومه چي دهٔ تر لاسه کړې ده یوه ورځ دی و کمال ته ورسوي. دی د هغه تکلیفونو نه هم ازاد وي کوم چي د تېر ژوند نتیجه وي. او په دې ژوند کي دی د قوم قربانۍ او نورو مراسمو او قوانینو د

(c) ketabton.com: The Digital Library

راهنمائي ضرورت نور ورته پاتي نهٔ شي، هغه په دې چې د دهٔ ذات تر هر څه بالاتر شي.[69]

د بمبسار راجا بدهـ مذهب خپلول

دی ځای نه بدهـ د خپل نوي شاګرد کشپ سره راج ګړهـ ته ولاړی. دا هغه ځای دی چې د وولس کاله د مخه دی د کوره د حق په لټون کي راتښتېدلی ؤ. دا ښار د مګدهـ راج سلطنت ؤ او بمبسار د دې ځای راجا ؤ. دا راجا د خپل رعب، دبدبه او ویر سلطنت په هکله ډېر مشهور ؤ. کله چې دهٔ دا واورېدل چې کشپ او ګوتم دواړه راروان دي نو د ښه راغلي د پاره مخته ورا ووتی، او ټول ښار د دواړو بزرګانو د دید د پاره را مات شو. په عام طور دا خیال ؤ چې ګوتم هم آتش پرسته شوی دی او د کشپ شاګرد جوړ شوی دی، نو چې کله نیازمن شاګرد (کشپ) د ګوتم مخي ته خپل سر په تعظیم کي ښکته کړو نو د راج ګړهـ د خلګو حیراني د کتلو وړ وه. راجا په ډېر درب د دې درویشانو دعوت وکړ. او د "ویلوانا" نومي د بانسو په باغ کي يې د دهٔ د استوګني بندوبست وکړ او هغه يې ودهٔ ته وقف کړ. په دې تاریخي باغ کي ګوتم د ژوند ډېر سپرلیان تېر کړل. او دا قائده يې جوړه کړه چې په اوړي او د مني په موسم کي به يې د نورو سیمو دورې کولې او د پشکال د اوړي په بارانو کي به يې په دې باغ کي استوګنه کوله. د لېري لېري نه به خلګ راتلل او د دې بزرګ پاني (بدهي) مذهب نه به يې د خپلو مسائلو د حل د پاره خبري اتري کولې.

---

[69] رائس ډیوډس

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لـو مړي سـپرلي نـه وروسـته د کپـل وسـتو (د ګـوتم آبـائي کلـی) نـه هـم خلـک راغلـل او د ځـان سـره يـې د شـدودهن پيغـام هـم راوړی، چـې د سـپين ږيـري پـلار د مـرګ نـه مـخ کـي يـو وار خپلـه څهره ښکاره کړي.

د شدودهن سره ملاقات

"د مـور پـلار د حکـم[70] اطاعـت د نېکـو خلګـو فـرض وي. ګـوتم سـم د لاسـه د سـفر تيـاري ونيولـه. د پلويـانو يـو لـوی لښـکر ورسـره روان شـو او دا کـاروان پـر هرمنـزل د هـدايت طالبـان يـې فـيض يـاب کـول او کپـل وسـتو تـه نـزدې ورسـېدی. د ډېـري مـودې وروسـته د همـاليـه د غـرۀ لمنـه ، د نيپـال خونـک بـاد ، زړۀ ښـکونکي غونـډياني او د راج محـل ښائسـته منظـره چـې يـې پـه سـترګو شـوه نـو د ګـوتم پـر زړۀ بـه څـه تېـر شـوي وي؟[71]. د دې کېفيـت دي هغـه څـوک بيـان کـړي چـې د بـوډی دټـال(د بـاران نـه وروسـتو پـه اسـمان کـي شـين، زېـړ او سـرۀ ښـکلي رنګونـه) صـحيح عکاسـي کـولای شي. د وطـن ځـوزان (اغـزي) د پـردي وطـن د ګـلاب نـه هـم بهتـر وي او د کنعـان ملنګـي د مصـر پـر بـاچهي ښـه بلـل کېـږي. لاکـن ګـوتم خپـل جـوړ کـړی اصـول پـه دې وخـت کـي هـم نـۀ مـاتولو. و ښـار تـه د ننوتـو پـر ځـای نـزدې د يـوه کلـي پـه بـاغ کـي يـې واړولـه. پـه دغـه ځـای يـې شـپه تېـره کـړه او پـه دا بلـه ورځ يـې د خيرغوښـتني کچکـول پـه لاس کـي پـه کپـل وسـتو کـي يـې قـدم کښېښـودی. دسـتور دا ؤ چـې د

[70] امير احمد علوي

[71] زۀ د مهاتمه لفظ د ګوتم د پاره په استعمالولو کي په دې ډډه کوم ، ولي چي بقول دکني بودهيانو چي دی د روح قائل نۀ ؤ. دلته خو د علوي صاحب قول، منقول دی او نقل راچه عقل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خیرغوښتونکو دا مجموعه د امراء څخه به خیر نهٔ غواړي بلکې د غریبانو پر دروازهٔ به لاهم چپه خُله ولاړ وو، او په ژبه به یې سوال نهٔ کولو. که څه هم ورته ورکړل شو نو ښه، ګنې مخته به روان شول. د دې رسم د پاره په کپل وستو کې هم دهٔ راج محل پرېښودو او د غریبانو کیږدیو ته یې د ګدائي د پاره مخه وکړه. کله چې راجا ته خبر وشو نو د حکومت د بدبه یې پرېښوده او په بې تابۍ یې ځان و خپل زوی ته ورساوه او ګیله یې ورته وکړه چې د رعایا نه خیر غوښتلو پر وخت دا نهٔ شو درپه یاد چې د پلار په تندي دي د بدنامۍ ټیکه ولګوله. ګوتم په ځواب کې ورته وویل چې "مهارج ! تاسو او ستاسو کورنۍ د سلطنت سره تعلق لري او د راجاګانو اولاد یاست، او زهٔ د راتلونکي وخت رشیانو (هندي عالمانو) او دانش مندانو وارث یم. ستا د پاره په محلونو کې اوسېدل زیبا دی او ما ته هغه مناسب دی چې انبیاء سلف یې له وخته کوي را روان دي. د راج د نعمتونو سره زما څهٔ کار؟ زما مورثي پېشه خو خیر غوښتنه ده، او هغهٔ خوړل دي ."

پلار دا منطق نهٔ و منلو او زوی یې په زوره د شاهي محل خوا ته روان کړو. څنګه چې یې په کور کې قدم کښېښودو د خپلوانو یوه مجموعه باندې راټوله شوه، او ټوله کلا په دې کوټه کې را جمع شوه چېرې چې د ګوتم پښې راغلي وې.

د دیدار جمال او د خیریت د پوښتنې د پاره ټول راغلل لاکن غم نصیبه یشودهرا د خپل ځای نه هم نهٔ وخوځېده. هغهٔ د قیامت شپه او هغهٔ د خوشحالۍ ورځې کله چې پر دې د مصیبت غر ونړېدی او تر ځانه تېر خاوند بغیر د څه خطا ښوولي یوې خوا

(c) ketabton.com: The Digital Library

ته ځيني ولاړې، دې ته نن هم په ياد ؤ. کله چې چنا بګی وان دا خبر راوړه چې څښتن جوګ (ترک دنيا) اختيار کړو نو د دنيا عيش و عشرت د دې د پاره ختم شول. سينګار ځيني پاته شو، ژوند يې بې له خاونده (سهاګه) اوږد شو، دا د لېونې غونډي پر ځمکه پرېوته، د پانوګري غونډي به يې کفن اغوستو، او د کونډې غونډي به يې يوه يوه ګوله ډوډۍ خوړله. د ګلاب ګل مړاوی شوی ؤ، سرۀ زر، مس شوي ؤ او پر بلور[72] زنګ پرېوتی ؤ. نن خپل او پردي د شهزاده د پاره منډې راوهلې. لاکن د فراق دړد خوړلې په خپله کوټه کې سر په ځنګون ناسته وه، او خپل ناقرار زړۀ يې داسي قرارولو چې "زما خوږ خاوند زۀ په ځوانۍ کې پرېښودم او نن د دوولس، ديارلسو کلو وروسته خپل ګډ وډ شکل را ښکاره کول او د هغۀ په مخ کې ذليله کېدل ضروري دی؟"

د بې کسو فرياد يې په ياد شو او په مات زړۀ يې د رحم او به توی شوې. و ګوتم ته يشودهرا په ياد راغله او د خپلوانو په مجموعه کې يې سترګو يو څوک لټول. چې کله يې په سترګو نۀ شوه برابره نو يې تپوس وکړو چې يشودهرا ژوندۍ ده؟ ځواب ورته ورکړل شو چې ژوندۍ خو ده لاکن د مړي نه بد تره ده. په زړۀ يې وخوړله او د حال د پوښتنې د پاره خپله د هغې و کوټې ته ورغی. د ځان او ايمان خاوند يې نابيره مخې ته راغی، يشودهرا بې قابو شوه او سم د لاسه يې پښو ته ولوېده او د خاوند پر پښو يې خپلې سترګې کښېښودې او په چيغو چيغو په ژړا شوه. بيا يې سوچ وکړو چې خاوند خو مې ترک دنيا شوی دی او دۀ ته د ښځې و وجود ته لمس (لاس وروړل) ورکول جائز نۀ دی.

---

[72] بلور: د اوسپني يا استيل په شان يوه تيږه ده چې زنګ يې نۀ وهي. يوه ځرکېدلې معدني تيږه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځان یې په وېره وېره کې سره راټول کړ او بلې خوا ته ودرېده. راجا د نېور سفارش وکړی او د هغې د نفس کشی حال یې بیان کړی. ګوتم دا خبري پر زړهٔ وخوړې خو د خپل عهد وپیمان څخه مجبور ؤ، بس که څهٔ یې ورته وویل نو هغه دا چې د صبر کولو تلقین یې ورته وکړو. معشوقې په وېره وېره دا آرزو وکړه چې هغهٔ هم پخپلو پلویانو کې شامله کړي، لاکن عرض قبول نهٔ شو، او ورته وویل شو چې د فقیرانو په لښکر کې ښځه د ځان سره کول خطرناک دی. ستم وهلې ښځه مایوسه شوه او ګوتم د محل نه رخصت شو.

دویمه ورځ د ګوتم د ناسکه وروړ د وادهٔ ورځ وه، د عیش نشاط مجلس جوړ ؤ، چې ګوتم دې محفل ته تشریف راوړی او هیڅ نهٔ شو معلوم چې انند ته یې په غوږ کې په کراره څهٔ وویل چې هغهٔ د وادهٔ جامې څرې کړې او کچکول یې په لاس کې واخست او د نګروده باغ په خوا روان شو کوم چې د دې جوګیانو (فقیرانو) استوګن ځای ؤ. اوس د ګوتم د هري ورځې دا معمول جوړ شو او دی به محل ته د خوراک د پاره راتلی او لېري په محل کې د خپلو پلویانو سره به یې خوراک کاوه او بیا به بېرته د خرود ګاه (د محل نه دباندې د ګوتم استوګن ځای) ته ستنېدی. یوه ورځ حسب دستور ډوډۍ یې خوړله، د دید تږې یشودهرا د لېري نه د جمالِ جهان د دید زیارت کوی چې د دې زوی "راهل" مخې ته راغی. مور دهٔ ته ښکلې جامې ورپه غاړه کړې چې ورشه د پلار مخې ته او د خپل میراث دعوه وکړه. هلک د څو ساعتو وو چې پلار پرېښودو، نیکه یې پالنه وکړه او دهٔ هغهٔ خپل پلار ګڼی. مور په اشاره دهٔ ته وروښودل چې ستا بې

(c) ketabton.com: The Digital Library

وفا پلار هغه جوګي دی کوم چې د فقیرانو په ټولۍ کې د لمر غوندي ځلېږي.[3]

ساده هلک په خوشحالۍ خوشحالۍ پلار ته ورغی او ګوتم ته یې عرض وکړ چې ! زهٔ ستا زوی یم او خپل میراث غوښتلو ته راغلی یم. ګوتم دهٔ ته په کراره دعا وکړه خو ځواب یې نهٔ کړو ور. هغه میراث میراث چیغې وهلې او د پلار سره د نګرووده باغ ته ورسېدی. هلته دولت ورکړل شو یعنې دی یې په سنګهـ کې شامل کړو.

کله چې د راجا شدودهن نابالغه لمسی هم تارک الدنیا شو نو دهٔ ته ډېره صدمه ورسېده. لاکن غشی د لېندۍ نه وتی ؤ، او د دهٔ بېرته راتلل محال ؤ. خو د ګوتم نه دا لوظ واخستل شو چې په ائینده کې به یو نابالغه هلک به هم د موریا پلار د اجازت بغیر د ترک الدنیا خوا ته نهٔ شي مائل کولای. ګوتم دا شرط ټول عمر تر سره ورساوه او د کپل وستو نه راج ګړهـ ته ستون شو. سوانح نګاران لیکي چې دا وخت د ګوتم د حصولِ کمال اتلس میاشتي وتي وې.

څه مخصوصه پلویان

څو ورځې وروسته ګوتم د دې ځای نه روان شو او د دریائې انوما د غاړې په باغ کې یې استوګنځای جوړ کړو چېرې چې دی په وړومبې ځل د محل نه دلته د دمې د پاره ودرېدلی ؤ او چنا یې بېرته محل ته لېږلی ؤ. دلته په دې مقام د دهٔ ډېر عزیزان

73 رائس ډیوډس دا واقعه غلطه ګڼي. د دهٔ په نزد د دې واقعې منل د یشودهرا سپکاوی دی. لاکن دا ولي نهٔ منل کېږي چې یشودهرا هم دغه غوښتل چې راهل ته د پلار د دولت، بصیرت میراث ورسېږي. او دهٔ ته هم د نروان (فنا) ریاست تر لاسه شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

راغلل او په سنګهـ کي شامل شول. په دې خلګو کي انند، دیودت، اپالي او انو رادها په خاصه توګه قابل ذکر دي.

انند د دهٔ د ماما زوی ؤ، او د دهٔ تر ټولو زړهٔ ته نژدې مرید جوړ شو. دیودت د دهٔ تربور ؤ، لاکن وروسته بیا دهٔ د ګوتم بدهـ نه بغاوت وکړو او په مقابل کي یې ودرېدی. اپالي بیا له ذاته نایي ؤ لاکن د خپل محنت او اخلاص په وجه په سنګهـ کي یې ځانګړې حېثیت ومونډلو. انو رادها د بدهـ مذهب تر ټولو لوی فلسفي د مابعد الطبیعاتي (الهیات، فوق الفطرت) ستونزو د حل کولو والا جوړ شو.

د دې ځای نه ګوتم بېرته راج ګړهـ ته ستون شو او هلته یې د پشکال[74] په بارانو کي د قیام وروسته سراوستي ته[75] ولاړی، کوم چي د بنارس دغومره لېري په قطب کي دی، څومره چي راج ګړهـ په ختیځ کي دی.

دا هغه وخت د کوشل راج دارالحکومت ؤ، او د دې ځای راجا پرسناجیت ؤ. د سراوستي یو تاجر ګوتم مېلمه کړی ؤ، او د دهٔ د استوګني د پاره یې د ښار تر څنګه یو باغ نظر کړی ؤ. هغه به ټول عمر د تبلیغ په سلسله کي دلته راتلی او ارام به یې کولو.

---

[74] د بدهـ مت کال د پشکال د باراني موسم (برسات) نهٔ پیل کېږي. وجه یې دا ده چي ګوتم به په کال کي اتهٔ میاشتي تبلیغ کاوه او د پشکال په باراني موسم (څلور میاشتي) به یې په یو مقام تېرولې. د پشکال باراني موسم ته په پالي ژبه کي "داس" ویل کېږي. کوم چي غالباً د سنسکرت لفظ "ورشا" خراب شکل ګرځېدلی دی. په لنکا کي نن هم د بدهـ مذهب منونکي د پشکال د باراني موسم د پاره د "داس" لفظ کاروي او د کال پیل هم د دې موسم نه کوي.

[75] د جنرل کنګهم خیال دی چي دا هغه مقام دی چي په اوسني وخت کي د ساهت ماهت په نامه په اودهـ کي موجود دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورومبي درې کالـه: د حصـول کمـال د درو کـالو حـالات چـې تـر اوسـه بيـان شـول دا پـه جاتـک تفسـيراتو او چينـي تصـنيفاتو کـې ليـدل کېـږي. وروسـته د درو کـالو حـالاتو تفصـيلات هـيڅ يـو ځـای نشـته. د متفـرق او منتشـر کرامتـو ذکـر پـه "دهـم پـارا" کـې شـته. يـا پـه هغـه کتـابونو کـې کـوم چـې بګينـډت او سـپنس هـارډي راټـول کـړي دي. د غـو دوو مؤرخينـو کلنـي واقعـات بيـان کـړي دي کـوم چـې پـه زيـل کـې ليکـل شـوي دي. دلتـه دا د يـاد وړ خبـره ده چـې لـومړی د پشـکال بـاراني موسـم دهٔ د بنـارس نـزدې پـه دشـت غـزالا کـې تېـر کـړو. دويـم او درېيم يـې پـه راج ګړهـ کښـې، پـه دې توګـه اوس د څلورم پشکال باراني موسم حال پيل کېږي.

څلـورم کـال: ګـوتم اکاسـين نـټ پـه سنګهـ کـې شـامل کـړو، او د ګنګـا دريـاب نـه واوښـتو د وسـالي سـلطنت پـه مهـاون بـاغ کـې يـې استوګنه وکـړه او هلتـه يـې د پشـکال بـاراني موسـم تېـر کـړو. هـم د دې ځـای نـه دی پـه هـوا کـې والـوت او سـاکهيه او کـولين قبـايلو تـه ورسېدو، او د هغوی د منځنۍ دښمنۍ په ودرولو کي بريالی شو.

پـنځم کـال: د پشـکال پـه بـاراني موسـم کـې دهٔ تـه د خپـل پـلار شـدودهن د نـاروغۍ حـال ورسـېدو نـو يـې زرتـر زره د کپـل وسـتو لاره خپلـه کـړه. د پـلار آخـري ديـدار ،د هغـه کريـا کـرم (سـوځولو) او خپلـو خپلوانـو تـه د صـبر تلقـين کولـو وروسـته بېرتـه کـل ګړهـ دهـار کـوم چـې پـه مهـاوت بـاغ کـې ؤ راغـی. هـم دلتـه د دهٔ خالـه (تـرور) ميـره پراجپتـي او کـور ودانـه يشـودهرا او نـوري ښـځي راغلـې. د هغـو پـه اصـرار ګـوتم بدهـ د ښـځينه سنګهـ و خلاصـولو تـه مجبـور شـو او د هغـو د پـاره يـې قائـده او قـوانين جـوړ

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړل. دې کار نه وروستو دی الـه اباد سره متصل سمبهي ته نږدې یوې غونډۍ ته ولاړی.

شپږم کال: د پشکال باراني موسم یې هلته په غرهٔ کې تېر کړو او بېرته راج ګرهـ ته راغی، او د بمبسار کورودانه "چهما" ته یې په ښځینه سنګهـ کې د داخلېدو اجازه ورکړه. دلته د یوه مرید د کرامت نمائي نه خفه شو او د کرامت نهٔ ښودلو پرېکړه یې وکړه. لاکن خلګو چې کله لغازونه وویل نو بېرته مجبور شو او کرامتونه ښکاره کول یې پیل کړل او د هغه ځای نه و اسمان ته والوتو او د مور سره یې ملاقات په دې وکړو چې هغې ته د مذهب تلقین وکړي دا په دې چې هغهٔ د دهٔ د زوکړې په اوومه ورځ شوې وه او د دې نعمت نه محرومه وه.

اووم کال: په سراوستي کې جتاون وهار ته ولاړی. دلته د دهٔ مخالفینو د "چنچا" په نامه ښځه یې د دهٔ خلاف په دې خبره راضي کړه چې دا دي ووایي چې بدهـ زما عصمت دري کړې دهٔ.[76] لاکن د دې دا تور داسي معلوم شو او داسي مخې ته راغی چې بدهـ بې قصوره ثابت شو. هغه داسي چې دې ښځې چې کوم لرګی پر خپل نس د قمیض لاندي پټ کړی ؤ، هغه لاندي وغورځېدو. او د دې پړسېدلی نس بېرته پر خپل حالت برابر شو.

اتم کال: د پشکال باراني موسم یې کپل وستو ته نږدې د غرهٔ په یوه فرشه (تیږه) تېر کړو. دلته یې د "نکل" او "مګالي" مور او پلار نه هم بدهـ جوړ کړو. بیا کوسمبهي الـه اباد ته نږدې ستون شو.

---

[76] دا واقعه د یوسفؑ او د زلېخا د واقعې سره ورته والی لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نهم کال: مګالي خلګ د بدهـ په خلاف کړل او په سنګهـ کې انتشار جوړ شو. چې کله د ګوتم په پوهولو هم د جګړې خاتمه نهٔ وشوه نو دی خفه شو او پاري لیاک ته نزدې ځنګله ته ولاړی.

لسم کال: دلته کلیوالو د دهٔ د پاره سم د لاسه یوه کیږدی تیاره کړه او هغهٔ د پشکال باراني موسم دلته تېر کړو. پښېمان پلویان دلته پسې راغلل او د دهٔ په خدمت کې حاضر شول. ګوتم د دوی قصور ور معاف کړو او هغوی یې د ځان سره کړل. اول سراوستي ته ولاړی او بیا مګدهـ ته ورسېدی.

یوولسم کال: راج ګرهـ ته نزدې په یوه کلي کې "بهاردواج" نومي برهمن نه یې بدهـ جوړ کړو او د پشکال د باران نه وروستو په کوسل کې سیتابیا نومي یو کلي ته ولاړی.

دوولسم کال: د دې ځای نه ویرنج ته ستون شو او د پشکال باران یې هلته تېر کړو. بیا د هغه ځای نه یې د خپل عمر تر ټولو اوږد سفر اوکړو ، د دکن نه تر سنتال پوري ولاړی، بیا بنارس، وسالي او د وسالي نه بېرته سراوستي ته راغی. دلته د رارسېدو وروسته دهٔ خپل زوی راهل ته هغه نصیحتونه وکړل چې وروسته د " مها راهل سوت " په نامه ونومول شو.

دیارلسم کال: ګوتم په چالیه کې د پشکال باراني موسم تېر کړو، او بېرته سراوستي ته ستون شو.

څوارلسم کال: د سراوستي په جتاون وهار کې یې راهل باقاعده خپل خاص بهکشو (مرید خاص) جوړ کړو او هغه وعظ

(c) ketabton.com: The Digital Library

یې ورته ورکړو چې ورته "راهل سوت"[77] ویل کېږي. د دې واقعې نه وروسته کپل وستو ته ستون شو.

پنځلسم کال: دا پشکالي باراني موسم یې په نګرودهـ کې تېر کړو. هم دلته ګوتم خپل تربور ته خپل خیالات بیان کړل، څوک چې دا وخت د دهٔ د پلار پر ځای د ساکهیه راج راجا ؤ. د هغهٔ نوم "مهانام" ؤ او هغهٔ د ګوتم په معتقدینو کې ؤ. د کولي راجا سپرا بدهـ د یشودهرا پلار په عامه مجموعه کې د خپلې لور د پرېښولو په هکله و ګوتم ته بد رد وویل، ځمکه وچاوده او هغهٔ په کې غرق شو.[78]

ګوتم د هغه ځایه بېرته جتاون وهار ته راغی او هلته یې دا خبره وکړه چې پر مذهب تلل د خیر ورکولو نه ډېر بهتر دی.

شپاړسم کال: هغهٔ د دې ځای نه الاوي ته ولاړی او هلته یې یو داسي دیو[79] (دېب) نه بدهـ جوړ کړو کوم چې به ماشومان خوړل.

اوولسم کال: د اوولسم پشکال باراني موسم یې په راج ګړهـ کې تېر کړ. هم دلته یې د یوې فاحشې ښځې "سرستي" پر مرګ وعظ وکړ. بیا د هغه ځای نه سراوستي او بیا پسې الاوي ته ولاړی. هلته یې په دې خبره اصرار وکړو چې تر څو یو انسان و یو وږي سړي ته ډوډۍ نهٔ وي ورکړې زهٔ تر هغو وعظ نهٔ ورته کوم.[80]

---

[77] د دې د یوې حصې ژباړه په انګرېزي ژبه کي سرکانوسوامي د "سوت تپات" په نامه کړې ده.

[78] د قارون د واقعې سره ورته والی لري.

[79] غالباً په وحشي قومونو کي یو آدم خور به ؤ.

[80] د دې نه د لوږې احساس ظاهرېږي، او د فاقې نه ممانعت.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اتلسم کال: په چالیه کي یې د پشکال باراني موسم تېر کړو او هلته یې ویوې کوري (قاتلي مور) ته د تسکین وعظ وکړو. چا چي په غلطۍ کي خپله لور وژلې وه. بیا راج ګړهـ ته ستون شو.

نولسم کال: په دیو دنا ویهار کي د پشکال د باراني موسم تېرولو وروسته د مګدهـ راج په کلي کي یې تبلیغ وکړو او بیا بېرته سرا وستي ته روان شو.

شلم کال: د پشکال باراني موسم یې هم هلته تېر کړو، اننند ته یې د فقر تهوکرۍ په لاس ورکړه او د ځان سره یې د تګ د پاره روان کړو او ځنګله ته ولاړی. هلته یې د یوه غلۀ (ډاکو) "رنګو مال" سره ملاقات وکړو او هغه یې په خپلي خوږې ژبې داسي قانع کړو چي هغه هم بدهـ جوړ شو.

ځیني مهم واقعات

د دې څه وروسته هیڅ متوقع واقعه نۀ تر لاسه کېږي. په دې د کال پسي کال واقعات نۀ شي بیانېدلای. البته څه مهم واقعات د بیانېدلو شته. هغه به په نمبر سره بیان کړل شي. لاکن په نمبر کي پس و پېش کېدای شي، دا دي نۀ ګڼي چي دا واقعات د یو د بل پسې، پسې دي. په دې کي خو ځیني داسي شته چي د هغې زماني دي او ځیني د هغې نه وروستو زماني دي. د یوه تاریخي ثبوت له کبله دې واقعاتو ته ترتیب نۀ شي ورکول کېدای، صرف دا په وثوق سره ویل کېدای شي چي دا واقعات داسي دي چي د دې په وجه د دې مذهب او د دې مذهب په منونکو یې ډېر اثر وکړ، دا واقعات حسب ذیل دي.

(1) په سرا وستي کي یوه مالداره ښځه "ویسیا کها" نومي بدهـ جوړه شوه او دې د سنګهـ د پاره یو باغ وقف کړی او

(c) ketabton.com: The Digital Library

هلتــه یــې یــو ویهــار جــوړ کړو کــوم چــي پوبــا رام (پــوربي (ختیځ) بـاغ) ونومـول شـو. د دې بـاغ او ویهـار نـه بدهـ مـذهب تـه پـه پېـل کـي ډېـره ګټـه رسـېده. لاکـن وروسـته د دې بـاغـونو پـه وجـه بهکشـو (پلویان) آرام پسنده شول.

(2) د ګـوتم زړۀ تـه نـزدې ملګـری "دیـودت" د کوسـمبهي د خلکـو خفـه شـو او راج ګړهــ تـه ولاړی. او هلتـه د بمبسـار زوی "اجـات سـترو" د هغـه د پـاره یـو بـاغ ولګـوی، پـه کـوم کـي چـي بـه هغـۀ اسـتوګن ؤ. څـو ورځـي وروسـته ګـوتم د خپـل معمـول پـه دوره راج ګړهــ تـه راغـی نـو دیـودت دا خـواهش وکـړو چـي د دۀ پـه مشـرۍ کــي دي دلتــه د یــوه نــوي سنګهــ بنســټ د ایښــولو دۀ تــه اجــازه ورکـړي. بدهــ دا خـواهش مسـترد کـړو. دیـودت پـه دې خبـره خفـه شـو او د بدهــ د سنګهــ نـه بېـل شـو. پـه دې زمانـه کـي دۀ د بمبسـار زوی اجـات سـترو د خپـل پـلار خـلاف کـړو او هغـه یـې پـه مـړ کـړو.[81] هـم پـه دې سـازش دۀ د نـورو خلکـو پـه ذریعـه د ګـوتم د قتـل درې واره هڅـه وکـړه. لاکـن څـوک چـي خـدای سـاتي هغـۀ څـوک وژلای شـي؟ هغـه خلـک ناکامـه شـول او بیـا دیـودت د ګـوتم و مختـه د سنګهـ په هکله داسي شرطونه کښېښول.

(۱) بهکشـو دي پـه میـداني علاقـو کـي اسـتوګنه کـوي او ښار ته دي نۀ داخلېږي.

(۲) د نورو خلکو غورځولي څري جامې دي اغوندي.

---

[81] دا واقعه بقول مهاونس بیګنډت او هارډي د بدهد تبلیغ د مشن په ۳۷م کال کي وشوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(۳) همېشــــه دي پـــــردروازې ، دروازې بانــــدي خيـــر غــواړي او خـوري دې او داسـي خـوراک دي نـهٔ خـوري چـي د دوی و آرام ګاه ته راستول شوی وي.

(۴) د غوښو خوړل دي قطعي منع کړل شي.

ګـوتم پـه ځـواب کـي ورتـه وويـل چـي دا رنګـه سـخت قـانون بـلا وجـه او بـلا سـبب نـهٔ شـي جوړېـدای. کـه بهکشـو پـه دې خبـرو خپلـه عمـل کـوي نـو ښـه خبـره ده ګنـې نـو د شـريعت لـه خـوا هـيڅ سـختي نشـته. غوښـه وي کـه نـور د خـوراک څيـز، بهکشـو تـه د هغـه د خوړولـو اجـازت دی کـوم چـي پـه دې هېـواد کـي پـه عامـه توګـه خـوړل کېـږي. صـرف دو مـره شـرط دی چـي کـوم څيـز دي د خونـدوري ذائقـې پـه وجـه نـهٔ خـوري. هغـهٔ وويـل چـي "د ونـي لانـدي هـم، پـه کـور کـي دننـه هـم، غوښـه خـوړل هـم او د غوښـو خوړلـو ماسـوا هـم. پـاک صـفا او سـېدل او د شـريعت پابنـدي ممکنـه ده". د يـو قسـم قـانون جـوړول د دې خلګوپـه لاره کـي خنـډ اچـول دی. څـوک چي روحـاني علـوم تـر لاسـه کـول غـواړي زمـا پـه نـزد بايـد چـي زهٔ و هغـو تـه دا لاره وښايم.[82]

ديـودت پـه دې خفـه شـو او ځينـي ولاړی. هغـه د اجـادت سـترو پـه مرسـته يـو نـوی سنګهـ جـوړ کـړی، لاکـن ديـودت تـر ډېـرو ورځـو ژونـدی نـهٔ شـو پاتـه. د ديـودت د مـرګ نـه وروسـته اجـادت سـترو بظـاهره د بدهـ پيروکـار شـو، لاکـن هغـه د ګـوتم پـه ژونـد کـي د خپـل سـلطنت د وسـعت پـه نيـت کپـل وسـتو بربـاده او لـوټي لـوټي کړه او د بدهـ مذهب پر مرکز سراوستي باندي يې قبضه وکړه.

[82] رائس ډيوډس

(c) ketabton.com: The Digital Library

(3) د سراوستي ښار ته نږدې د انتهپنډ په باغ کې ګوتم استوګن ؤ. د دۀ زړۀ ته نږدې ملګری اننډ ښار ته د خیر غوښتني د پاره تللی ؤ. کله چې هغۀ تندې پر سر و اخستو نو د اوبو و یوه ښځې ته ورغی. یوې چنډالي (د لاندې ذات) پېغلې چې نوم یې "پراکرتي" ؤ د ښځې اوبه را ایستلې. اننډ د هغې نه اوبه وغوښتې، جینۍ ځواب ورکړو چې هغه چنډاله ده. د دې د لاس اوبه هیڅوک نۀ څښي. اننډ ورته وویل چې خوري! زۀ له تا ستا ذات نۀ پوښتم، که اوبه راکولای شې نو را یې کړه. جینۍ په دې ځواب مئینه شوه، دې اننډ ته اوبه ورکړې او په دې هڅه شوه چې څرنګه به د دۀ سره استوګنه په نصیب شي. دې اننډ په خپل دام کې د راګېرولو ډېره هڅه وکړه خو ناکامه شوه. یوه ورځ دې د اننډ پسې ښار و کړو او ورپسې روانه شوه، په تلو تلو کې تر ګوتم پوري ورسېده، په خبرو خبرو کې یې زړۀ له دنیا مات شو او دا هم په ښځینه سنګهه کې شامله شوه.[83]

د چنډالي جینۍ په سنګهه کې د شاملېدو په وجه برهمنو ته ډېره بده وایسېده. ولې چې د دې حکم نه د ذات په هکله قید پای ته ورسېدی، او هغوی و ګوتم ته د ضرر رسولو په هکله فکر پیل کړی، لاکن د خدای کول ؤ د دوی هره بده پر ښۀ بدلېده او کوم راجا چې دوی د ګوتم خلاف کولو هغه به د ګوتم مرید جوړ شو.

آخرنۍ درې میاشتې

[83] په دې واقعې د لوړ ذات بهکشو (پلویانو) ډېره خوابده کړه. لاکن بدهـ دوی ته هیڅ اهمیت نۀ دی ورکړی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ګــوتم ړومبــي ځــل کپــل وســتو تــه تلــل او د دې ښــار د بربــادۍ حــالات چــي کــوم بيــان شــول دا ټــولي پــر کيســو بانــدي ولاړي دي، لاکــن د دهٔ د مــرګ نــه دري مياشــتي مــخ کــي واقعــات د پټــک پــه هغه حصه کي چي "مها پري بنان" بلل کېږي ترلاسه کېدای شي.

د دې مطــابق ګــوتم څلــور څلوېښــتم د پشــکال بــاراني موســم پــه جتــاون ويهــار سراوســتي کــي تېــر کــړو. او د هغــه ځــای نــه د راج ګړهـ پـه نـاوه کـي د ګدهـ څـوکي تـه راغـی. اجـادت سـترو دا وخـت پـر وجــين قبيلــې بانــدي د حملــه کولــو تيــاري نيــولې وه. ګــوتم د ګنګــا دريـاب نـه پـه هغـه ځـای واوښتو کومـه چـي دا وخـت "پټنـه" بلـل کېږي او هغــه وخــت اجــات سترو هلتــه يــوه کــلا جــوړه کــړه. دغــه کــلا وروســته بيا د مګدهـ د باچاهانو دار السلطنت پاټلي پتر جوړه شوه.

ګــوتم د هغــه ځــای نــه امبــا پــالي[84] تــه ستون شــو. د هغــه ځــای مشــهوري جســم فروشــي چــي نــوم يــې " وجــين روســا " ؤ ، دهٔ تــه دعــوت وکــړو. وجــين روســا تــه خيــال هــم نــهٔ ؤ چــي ګــوتم بــه د هغــې دعـوت قبـول کـړي. لهـذا يـارانو د دې کـوچنۍ خُلـه غټـه خبـره وکـړه، ډېـر څـه يـې ورتـه وويـل. هغـهٔ ډېـره غمـزده او پـه زړهٔ ماتـه شـوه او چُـپ خُلـه پـه ژړا کښېنسـته. نـابيره ګـوتم د دې کورتـه راغـی او بغيـر د څـه عــزر نــه يــې ډوډۍ وخــوړه. نتيجــه دا شــوه چــي هغــهٔ پــه هغــه وخــت تائبــه شــوه او پــه ښــځينه سنګهـ کــي يــې شموليت اختيــار کــړ. ګــوتم تــر دې ځــای نــه تــر پيلوګــا پــوري ولاړی او تــر پشــکال د بــاراني موســم پــوري هلتــه اســتوګن شــو. پــه دې ځــای هغــهٔ دومــره ناروغــه شـو چـي د ژونـده مايوسـه شـو. او دا ويـل يـې پېـل کـړو چـي زهٔ زياتـه

[84] امير احمد علوي صاحب په غلطۍ سره امبا پالي د "جسم فروشي ښځي" په نوم بللې وه. دا د مقام نوم ؤ، دا کلی پټنه ته نږدې اوس هم موجود دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورځـي نـور ژونـد نـهٔ شـم کـولای، لاکـن د پشـکال د بـاراني موسـم د ختمېـدو سـره دی پـه دغـهٔ حالـت کـي ولاړ شـو او پـه بېلوبېلـو کلیـو کـي يـې وعـظ پیـل کـړو او هـم دغسـي يـې خپـل پلویـان او راهبـان راټـول کـړل او هغـو تـه يـې د اتفـاق، اسـتقلال او د پـاکۍ هـدایت وکـړو او د هغـه ځـای نـه يـې د کوسـي نګـر خـوا تـه مخـه وکـړه. دا مقـام هغـهٔ وخـت پـه "کسـیا" نامـه مشـهور ؤ، او د ګورکهـپـور پـه ضـلع کـي د یـوه تحصـیل صـدر مقـام دی. پـه هغـه زمانـه کـي دلتـه د "مـلا" قـام راج ؤ او د دوی د یـو ښـاخ دارالسـلطنت کوسـي نګـر او دویم پاوا ؤ.[85]

دې مقـام تـه ګـوتم د پنځـه سـوه پلویـانو سـره ورسـېدو، او د چنـدا سـنار پـه بـاغ کـي يـې دېـرې واچـولې. د دې ځـای مشـرانو دلتـه یـو نـوی سـنت کـور "سـنت ګهـر" یـا اولسـي جرګـه هـال جـوړ کـړی ؤ. د دوی پـه وېنـا ګـوتم پـه خپلـو لاسـو د دې پرانسـته وکـړه. د دې نـه وروسـته ګـوتم ښـه پُراثـر وعـظ وکـړو. پـه دویمـه ورځ چنـدا سـنار دعـوت ورتـه وکـړو او پلویـانو تـه يـې وریځـي او کمبهـي[86] د جـرړي ترکـاري وربانـدي وخـوړه.[87] د ډوډۍ خوړلـو وروسـتو ګـوتم د لـږ

---

[85] د پاوا متعلق دا خیال دی چي هغه په اوسني دور کي پاوا پوري دی. لاکن پاوا پوري د پټنه په ضلع کي و بهار شریف ته نژدې دی او د هغه ځای نه کیسا تقریباً ۶۰ میله لېري دی. په دې ناممکنه دی چي ګوتم دومره اوږد سفر په یوه ورځ کي هغه هم ناروغه تر سره کړو. عقل دا وایي چي هغهٔ پاوا د کوم چي په دې سلسله کي ذکر راغلی دی او چېري چي ګوتم د چندا دعوت وخوړو هغه کیسا ته نژدې یو مقام کېدای شي.

[86] کمبهي: خرېړي ته ویل کېږي.

[87] په اصل پالي کي "سکر مرود" لفظ راځي. لوېديځ ژباړونکي د دې ژباړه د خنځیر (سور) د غوښي کړې ده، لاکن دا صحیح نهٔ ده. سکر مرود معنا ده کمبهي، نهٔ چي د خنځیر (سور) غوښه. (وګورئ ضمیمه ،۲)

(c) ketabton.com: The Digital Library

ساعت د پاره ارام وکړ او ماسپښین یې د کوسي نګر (کسیا) په خوا مخه وکړه. لږ لېري تللی ؤ چي په نس کي یې مروړ پیدا شو او د پېچش اثار ښکاره شو. نږدې د کوکشتا ویاله بهېدله، هلته دمه شو او په انند یې اوبه راوغوښتې او هغه یې وڅښلې، ولامبېدی او په دغه ورځ په ډېر مشکله کوسي نګر نه دباندي یوه باغ ته ورسېدی. دغه یې اخري ارامګاه وه. د کوکشتا ویالې غاړي ته ګوتم په دې پوهه شو چي دی اوس د څو ساعتو مېلمه دی. هر وخت دا فکر ورسره ؤ چي داسي نۀ چي خلک چندا ته دا الزام ورنۀ کړي، ولي چي هغۀ ګوتم ته داسي ځیز په خوراک کي ورکړو چي د ګوتم و ژوند ته خطره شوه یا تمام شو. په دې د خپل زړۀ ته نږدې خاص مرید انند ته وویل چي "چندا ته وو ایه چي په دویم جنم (ژوند) کي به هغۀ ته ډېر انعامات ورکړل شي په دې چي د دۀ راکړي خوراک په وجه زۀ د دې دنیا نه رخصتېږم". او هغۀ ته وو ایه چي تا دا خبره زما د خُلې اورېدلې ده. دوه هدیې به تر ټولو زیاته مبارکي وي، یوه هغۀ چي ما ته د بودهي ونې لاندي د بدهـ جوړېدو نه مخ کي تر لاسه شو او دویمه د چندا دا تحفه کومه چي زما د مرګ نه مخ کي ما ته راکړل شوه.

د دې وروسته یې انند ته د خپل تجهیز و تکفین په هکله وویل او د بدهـ مذهب د شریعت په هکله یې اخري هدایات ورکول پیل کړل. نو چي کله انند ته دا یقین شو چي د شفیق مشر اخري وخت دی نو په چیغو شو، ګوتم دۀ ته داسي تسلي ورکړه. "انند ! مۀ پرېشانه کېږه، ژړا مۀ کوه، آیا ما تا ته دا نۀ ؤ ویلي چي موږ به دا هر څه پرېږدو، د کومو سره چي موږ مینه کوو، یا د کومو په وجه چي موږ خوشحاله کېږو. هیڅ یو شی که هغه هر

(c) ketabton.com: The Digital Library

رنګـه پیـدا شـوی یـا جـوړ شـوی وي د زوال نـه نـهٔ شـي بـچ کېـدی. کوم چي د دهٔ په ترکیب او ترتیب کي شامل دی.

اننـد ! تـهٔ خپـل نېـک کـردار ، اقـوال او د خیـالاتو پـه وجـه د یـوې اوږدې مـودې نـه راسـره ملګـری یـې ، او تـهٔ همېشـه کامیابـه او سـېدلی یـې. د اسـتقلال نـه کـار واخلـه نـو بیـا بـه تـهٔ هـم د ژونـد د تندي او د جهالت د ځنځیرونو نه به ځان ازاد کړې".

دې نصـیحت نـه وروسـته یـې پـر پلویـانو بانـدې د اننـد فضـیلت ښـکاره کـړو او تاکیـد یـې ورتـه وکـړو چـي هغـوی دې د دهٔ هر وخت قدر و منزلت کوي.

اخري وعظ (بیان)

د شـپې سـو بهدرا بـرهمن د څـو پوښـتنو د پـاره راغـی. ګـوتم دا وخـت د نـیم بـې هوشـۍ پـه حالـت کـي ؤ. اننـد هغـهٔ منع کـړو خـو ګـوتم د هغـهٔ غـږ واورېـدو نـو یـې سـترګي خلاصـي کـړې او ځنـګ تـه یـې را وغوښـتو. هغـهٔ څـه د مابعـد الطبیعـاتي مسـئلو پـه هکلـه پوښـتنه ځینـي کولـه. ګـوتم بدهـ ورتـه وویـل چـي پـه مـا کـي دومـره طاقـت نشـته چـي سـتا د پوښـتنو ځواب درکړمـه ، البتـه پـه خپـل مسـلک دې پوهـولی شـم. نـو پـه دې عـالم نـزع کـي یـې خپـل اصـول داسي ورته بیان کړل چي سو بهدرا ایمان راوړو او بدھ جوړ شو.

بیـا یـې بهکشـوان خپـل ځـان تـه نـزدې راوغوښـتل او هغـو ته یې نصیحتونه او هدایتونه وکړل. د دهٔ اخري الفاظ دا وو.

بهکشـوانو (پلویـانو) ! زهٔ تاسـو تـه پـه پـوره قـوت سـره وایـم پـه هـر مرکـب څیـز کـي زوال پزیـري پـه خلقـي (فطـري) تو ګـه موجـوده وي. د خپـل خلاصـون د پـاره هـر وخـت تیـار اوسـئ. د دې

(c) ketabton.com: The Digital Library

خبـري سـره دی بـې هوشـه شـو . او هـم پـه دې حالـت کـې یـې لـه دې دنیا سترګي پټې کړې.

دا واقعه په ۴۸۸ ق، م کې پېښه شوه.[88]

تجهیز و تکفین

د پلویـانو تـر منځ تـر ډېـره پـر دې خبـره بحـث روان ؤ چـې تجهیـز و تکفین څرنګـه او پـه کـوم عنـوان تـر سره شي. بـالاخر د انند فېصله ومنـل شـوه او مـړی یـې پـه ښـۀ سـاز وهلـو د "مکتـا بنـدهن" و منـدر تـه یـوړو او د چکروتـي راجـا ګـانو پـه څیـر یـې وسـوځوی او د دۀ پـر چتـا[89] یـې د کیـوړې (کېـړې) او ګـلاب هـوار کـړي وو. "یـا یـې د دۀ سـوځلي هډونـه را جمـع کـړو او د کسیاسنت ګهر[90] تـه یـې راوړو، چېـري چـې یـې د سیخانو د جـالۍ او غشـو پـه حصـار کـې کښېښـودو. ډېـر راجا ګـانو[91] پـه دې مقدسـه کـار کـې برخـه غوښـتله لاکـن هغـۀ متبـرک هډونـه صـرف راجګـان پـاوا او کوسـي نګـلا تـه تقسـیم[92] کـړل شـول کومـو چـې عالیشـاني ګنبـدي (سـتوپونه) پـه خپلـو خپلـو حصـو تعمیـري

---

[88] د سونډرس او امیر احمد علوي صاحب دا خیال دی چي بدهـ په ۳۸۰ق،م کي مړ شو . او رائس ډیوډس بیا ۳۱۲ق،م لیکلی دی. شیونارائن شمیم بیا ۵۲۴ق،م لیکلی . لاکن په اوسني دور کي د اشوک د دوریوه کتبه موندل شوې ده په کوم کي چي لیکلي دي چي د ۲۵۶ کلونو وروسته د ګوتم د مرګ او ۳۸ کاله وروسته د تخت نشینۍ د اشوک لګول شوی دی.

پروفېسر مکرجي دا ثابته کړې ده چي د اشوک د تخت نشینۍ ۲۷۰ق،م په عمل کي راوړل شو ، په دې توګه د ګوتم مرګ 38- 270+256 کي وشو یعني ۴۸۸ ق،م.

د اشوک د تاج پوشۍ کال لیدلو د پاره وګورئ " اشوک " مصنفه ر،ک، مکرجي

[89] چتا : دلرګو ورکوټی امبار یا پېړۍ چي مړی پرې سوځوي.

[90] ټاؤن هال

[91] امیر احمد علوي

[92] صحیح لفظ کوسي نګر دی. د چیني مؤرخینو چپه تلفظ دا کوسي لنګا جوړ کړو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړي. پـه دې کـې یـوه ګنبـده (سـتوپ) پـه اوسـني وخـت کـې د کسـیا سـره نـږدې دریافـت کړل شـوه او هغـهٔ سـنګینه کتبـه تـر لاس کړل شـوه د کـوم نـه چـې دا ثـابتیږي چې کوسي نګـلا (کوسـي نګـر) دی. لاکـن د پـاوا پـه هکلـه د هنـوز تحقیق غیر مکمل دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

باب ،۳

د بده تعلیمات

لکه چي موږ مخ کي وويل چي د ګوتم بدهـ په دور کي کتابونه نهٔ ليکل کېدل، مهم مذهبي تعليمات د جامع و مانع لفظونو کي د نظم په شکل کي په ياد به ور ايزده کول کېدل، او هغو ته به "سوتر "ويل کېدو. د دې حفظ کول به ډېر مقدس فرض ګڼل کېدی. هم په دې توګه تر درې سوه کالو پوري د بدهـ تعليمات په ضبط تحرير کي راوستل ضروري نهٔ ګڼل کېدل. د شهنشاه اشوک د حکمرانۍ په اتلسم کال کي يو کانفرنس ۲۵۲ق،م وشو. دهٔ لومړي ځل دې معتقدا تو ته کتابي شکل ورکولو پرېکړه وکړه. دا کتابونه د تري پټک (درې ټوکرۍ) په نامه ونومول شول او هغه د هغهٔ وخت په اولسي ژبه بهاري ، پالي کي وليکل شول. هغه درې پټک چي په پټنه کي تيار کړل شول دا وخت معدوم دي. لاکن د دې يو نقل "مېهند " له ځان سره لنکا ته يوړو. په دې وجه د هغې ژباړه د هغه ځای په سنګالي ژبه کي وشوه. بيا تر پنځمه صدۍ عيسوي پوري يعني اووه سوه کاله دا مقدس کتابونه په سنګالي ژبه کي وو او د پالي تري پټک معدوم شول. په ۲۴۰ هـ کي بدهـ ګوش نومي د "ګيا " اوسېدونکی راهب لنکا ته ولاړی او دهٔ د سنګالي ژبي نه بېرته دا مقدسه کتابونه په پالي ژبه کي وژباړل. يعني د بدهـ ګوش ژباړل شوی تري پټک تر ټولو زيات لرغونی او مستند ګڼل کېږي. هم په دې باندي د دکني بودهيانو يعني هنيان فرقې خلک عقيده لري. او دا د دې مذهب تر ټولو زاړه کتابونه دي. د حافظې د کمزورۍ په وجه او د ژباړې د تېر راتېر نه وروسته د ګوتم بدهـ تعليمات تر کومه ځايه صحيح

(c) ketabton.com: The Digital Library

تر موږه رارسېدلي دي د دې په هکله هيڅ نه شو ويلای. بيا موږ پر دې هم يقين نه شو کولای چې لوېديځ ژباړونکو (يورپي مؤرخينو) چې کومه ژباړه د پالي نه انګرېزي ته کړې ده هغه دې بالکل صحيح او درسته وي.

خدای او روح

بهرحال د اوسني تحقيق له رويه چې د ګوتم د تعليماتو په هکله په اتفاق سره منل کېږي هغه په دې باب کې په تفصيل سره بيانېږي. لاکن د هغو د بيان نه مخکې د دې امر واضح کول ضروري دی چې د دې تعليماتو نه دا ظاهرېږي چې ګوتم چې هر څه پېښ کړل هغه يې د يوه مذهبي[93] باني په حيث نه بلکې د يو مصلح اخلاق يا د يو فلسفي په حېث پېښ کړه. د ده ټول زور پر اخلاقو او عمل باندې دی. هغه انسان په مابعد الطبيعاتي جګړو او ستونزو کې را ګېرول او هغو ته په ګوته کشمېرنه جوړوو، بلکې د دوی ژوند يې ځمکنی جنت جوړول غوښت. هغه د خدای په هکله هيڅ واضح او صفا خبره نه ده کړې. د ده خيال و چې د هغه په هکله غور او فکر د ده د ژوند د پاره ګټور نه دی. هغه د دې دنيا نه علاوه د ډېرو دنياو منونکی و. لاکن هغه د يو بل عالم منونکی نه و. هغه د دې دنيا د جوړښت او علل په هکله هم څه خاص رښا نه ده اچولې. د ده ټوله فلسفه هم د دې ژوند او د هغه اخلاقي نتائجو په هکله ده. ولې چې ده په داسې ماحول کې سترګي غوړولي وې کومه چې پر تناسخ[94] سخته ولاړ و. هم په دې سوب ده په خپلې فلسفې کې دې

[93] رائس ډيوډس

[94] تناسخ: د يو صورت نه بل صورت اختيارول

(c) ketabton.com: The Digital Library

نظريې ته ځای ورکړی او هغه يې د اخلاقي اصلاح د اهميت په هکله خاص آله جوړه کړه. هغهٔ د روح منونکی نهٔ ؤ او نهٔ يې د وجود نه بېل څيز بلله.

فلسفه

هغه په دې خبره ډېر ټينګار کاوه چي په کائنات کي چي څومره څيزونه دي هغه ټول د اسباب و علل ماتحت راځي او هر څيز په هره ګړی کي په غير محسوس او نامعلومه طريقه باندي بدلېږي را بدلېږي. يعني هر څيز د قانون تغير و تبدل او د علت (سبب، عيب) تابع دی.

هغه زموږ غوندي د جنت او دوزخ منونکی نهٔ ؤ، لاکن دا به يې هم تسليمول چي داسي دنياوي شته چېري چي ديوتاګان (فرشتې، بزرګان) اوسېږي. لاکن د هغه په خيال چي د دې ديوتاګانو ژوند هم تر دې حده مادي يا غير مادي کېدلای شي تر کومه حده چي هغوی په تېر ژوند (جنم) کي څومره نېکياني کړي وې. هغه به ويل چي ديوتاګان هم د انسانانو په شان مړهٔ شي او د هغوی دنياوي هم د هغوی په شان ختمي شي. هغه به ويل چي داسي تکليف رسونکي ځايونه هم شته چېري چي د انسانانو او ديوتاګانو په بد عمليو په هغه ځای کي مفهوم (ارادتاً) او مهجور (جدا،بېل) ذاتونه پيدا شي. لاکن کله چي د لومړي ژوند (جنم) د بديو اثر ځي نو هغه دنياوي هم غائبي شي. په دې ټولو دنياؤ کي برابر تبديلياني کېږي، بدلونونه پکښي راځي، او د دې د جوړېدو او ورانېدو دور مسلسل روان وي. د کوم د ابتداء او انتها د انسان د علم نه بهر ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ترکیب او تحلیل[95] قانون عام دی. د دې نه که انسان دی که دیوتا هیڅوک خلاصون نهٔ لري. هغه عناصر د کوم په ترکیب سره چې یو زيِ مس وجود جوړ شوی دی د دې تحلیل به یوه نه یوه ورځ ضرور کېږي او د ا د انسان جهالت او خود فریبي ده او هغهٔ دا خیال کوي چې هغهٔ په ټول عالم کي د هر څیز نه بېل دی او هغهٔ موجود بالذات[96] دی.

ماشوم چي کله ورو ورو غټېږي نو د دهٔ په دماغ کي یوه په ګرد لړلې آئینه کي د شاوخوا دنیا عکس لوېږي او هغه په یو غیر شعوري توګه ځان د دې ګرد لړلې دنیا مرکز بولي. بیا په کراره کراره دا دائره غټېږي. لاکن تر ځوانۍ پوري د رسېدو پر وخت هم انسان د ځان په هکله په دهوکه کي وي. هغه خپل ژوند په خواهشاتو او فکرو کي تېروي او د داسي څیزونو د حاصلېدو هڅه کوي چي هغه تر لاسه هم کړي نو خوشحال نهٔ وي، بلکې د دویم او نوي خواهشاتو سبب جوړ شي او په دې توګه هغه د یوه نه یوه خواهش په پوره کولو پسې لګیا وي هڅي کوي. د اکثرو خلګو دا خواهشات ډېر مردار او ذلیل وي. لاکن دا اقلیت چي ارزوګاني یې په هوا وي خود نمائش او خود غرضه وي او په نتیجه کي ځان غمزده او په رنځ کي مبتلا کړي.

د څیزونو عناصري ترکیب

موږ د دې وجې نه مجبور یو چي پر خود نمائش او نورو اسبابو نظر وکړو. د ګوتم د نظریې مطابق انسان د بیلابیلو اغراضو او صفاتو مرکب دی او دا ټول څیزونه مادي دي یا خود

---

[95] Composition and de composition
[96] Self existen

(c) ketabton.com: The Digital Library

مــادي نتيجــه. پــه دې توګــه دۀ د انســاني مرکــب د اجــزاؤ ترکيــب داسي بيان کړی دی.

(1) مادي صفات و خصوصيات يا شکل ۲۸ دي.

(الــف) عناصــر اربعــه (څلــور عناصــره): خــاوره، اور، اوبه او هوا

(ب) حــواس خمســه (پنځــه حواســه): ســترګي، پــزه، غوږونه، ژبه او وجود.

(د لمس د پاره)

(ج) د مادي پنځه خواصه: کړۀ وړۀ، غږ، بوی، خوند او جوهر

(د) جنس: نر او ښځه.

(ر) دريې مهــم حالتونــه: خيــال، قــوت حيــات[97]، مکــان و زمان[98].

(س) د اطلاع دوې زرائع: خبري اتري او اشاره.

(ش) د ژونــدي وجــود اووه صــفات: د بحاليــدو صــلاحيت، د مجتمع (جمــع کــړل شــوي) کيــدلو صــلاحيت، د تصــرف صــلاحيت، اســتداد (بېرته اخســتل)، انحطاط (کميــدل، تنزل)، تغير او لچک.

(2) احساســات (ايمــان) پــه شپږ قســمه دي. پنځــه خــو هغــه چــي د پنځــو حصــو پــه ذريعــه پيــدا کيــږي او شــپږم هغــه چــي د حــافظې، د ذهــن پــه ذريعــه پيــدا کيــږي. پــه دوی کــي د هــر يــوه دريې قسمه دي.

[97] Vitolity
[98] Space

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱، مقبول. ۲، غیر مقبول. ۳، معتدل، یعني هغه چي نهٔ مقبول وي او نهٔ غیر مقبول.

(3) تصورات مجرد و مشزع[99] (سینا) شپږ قسمونه دي. دا ټول د احساساتو سره تعلق لري. د بېلګي په توګه رنګ، مرغی، ونه وغیره د تصور باصره سره تعلق لري. د خوړوالي تعلق د څک سره او د خوشبو تعلق د شامه (بوی) سره وغیره وغیره.

(4) قوت او د رجحان (سنګهارا)[100]، ۵۲ قسمونه دي. دا قسمونه یو د بل مانع (منع کول) نهٔ دي، او په دوی کي بعضي مذکور الصدر مدات هم وي. لاکن د دې (سنګهارا) تر منځه به دا فرق وي چي تر اوسه څومره شیان ذکر شوي دي د هغې تعلق د خارجیت سره دی. لاکن اوس چي کوم بیانېږي هغه ټول داخلي دي.

(۱) پهاسا: التصال

(۲) دوان: یعني د التصال په وخت احساس

(۳) د سامان احساسات نتیجه، متنزع خیالات یا تصورات

(۴) چشنا: خیالات یعني د تصوراتو جوړښت

(۵) مناسیکار: غور او فکر کول، د خیالاتو راګرځول، اخوا دې خوا کول

(۶) ستي: حافظه،

(۷) جیوندریه: قوت حیات

(۸) اکاګانا: شخصیت

---

[99] شیو نرائن شمیم د دې ژباړه تفهیم کړې ده.

[100] ډېر خلګ د دې ژباړه تحت الشعور کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(۹)ونک: توجه
(۱۰) ویکار: تفتیش، پلټنه
(۱۱) ویریه: سعي
(۱۲) ادهیموکه: استواري
(۱۳) پتي: خوشحالي
(۱۴) چند: تشویش و تحریک
(۱۵) مجهتنا: بې اعتنائي
(۱۶،۱۷) تهین او بدهـ: نوم او بې حسي
(۱۸،۱۹) موه او پنا: ذهانت او کند ذهني
(۲۰،۲۱) اوبهـ او الوبهـ: حرص او قناعت
(۲۲،۲۳) اتپ او انوتپ: وېره او غصه
(۲۴،۲۵) هري او اهریک: حیا او بې حیائي
(۲۶،۲۷) دس او ادوس: نفرت او مینه
(۲۸،۲۹،۳۰) وسیکچا، سدها، وتهي: شک، اعتقاد او توهم.
(۳۱،۳۲) پسدهي: سکون وجودي یا دماغي.
(۳۳،۳۴) لهونا: دماغي یا وجودي چستي و بیداري
(۳۵،۳۶) مدونا: وجودي یا دماغي لچک یا نرمي
(۳۷،۳۸) کمتتا: وجودي یا دماغي تصرف[101]، پزیري و اثرپزیري.[102]
(۳۹،۴۰) پګوناتا: چالاکي یا مهارت وجودي یا دماغي

[101] Pliany
[102] Adoplablity

(c) ketabton.com: The Digital Library

(۴۱،۴۲) احلوکاتا : استقامت، وجودي یا دماغي
(۴۳ ، ۴۵) ستما : تقریر، عمل یا د ژوند په مناسبت و معقولیت
(۴۶) کرونا : د پردو د غم د پاره غم کول، دردمندي
(۴۷) مورنا : د پردو په خوشحالو کي خوشحال اوسېدل، مسرت ، اخوت
(۴۸) افتا : د پردو په خوشحالو غمزده کېدل، رشک
(۴۹) مچاریه: په خپلو خوشحالو کي د نورو خلګو ګډون نهٔ خوښول، خودغرضي
(۵۰) کوککه: تریو تندی
(۵۱) اودهکه: خودبیني
(۵۲) مانو : غرور.
(5) ونان : خیال و شعور، دا اخري سکندهـ دی، د دې ځای زړهٔ دی او د دې نهه اتیا ۸۹ قسمونه دي. او د دې تقسیم پر ښو او بدو شوی دی.[103]

د انسان وجود او دماغ هم د دې پنځو مرکباتو دی، لهذا بدهـ د یو تمثیل په ذریعه دا مسئله داسي را ښودلې ده. "لومړی، د ګروه (استاد) د مادي صفاتو مثال د یو ځګ غوندي دی کوم چي په کراره سره یو ځای کېږي او بیا بېرته ورک شي. د نورو ګروګانو (استادانو) د احساساتو مثال د اوبو د کوبۍ په شان دی کوم چي د اوبو پر سر اتڼ کوي. د درېیم ګرو

---

[103] ګوګرلي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مثـال د سـراب[104] دی، کـوم چـې د لمـر پـه ګرمـۍ کـې ښـکاري. د څلـورم ګــرو د دمــاغي او اخلاقــي رجحانــاتو مثــال د ونــي د ډډ غونــدي دی، کــوم چــي نـهٔ سـخت دی او نـهٔ وچ. او د آخـري ګـرو د خیـالاتو مثـال د بهتـرین خیـال یـا جـادو (سـحر، کـوډي) پـه شـان وي، پـه دې کـي و یـوه تـه هـم روح نـهٔ شـو ویـلای. وجـود همېشـه بـدلېږي، پـه دې توګـه د دهٔ کارونـه او صـلاحیتونه هـم بـدلېږي. انسـان پـه هـره دویمـه لمحـه کـي هغـهٔ انسـان نـهٔ پـاتي کېږي کـوم چـي د دې لـه مخـه وي. دا د دهٔ جهالـت دی چـي دی ځـان غیـر متغیـر وګڼـي او پـه ځـان کـي دننـه یــوه روح ګڼــي. لهــذا د بدهــ مــذهب د منونکــو دا خــاص فــرض جــوړېږي چــي هغــوی دي د شخصــیت او روح د خیــال څخــه پرهېــز وکـړي. پـه دې چـي پـر روح اعتقـاد (ایمـان) منجملـه او د اسـبابو یـو خـاص سـبب دی. زوکـړه او زوال، مـرګ او غـم او افسـوس و رنـځ. د بدهـ د خُلې نه د روح پر مسئله حسب ذیل[105] بیان منقول دی.

عدم روح

"بهکشـــوانو (پلویـــانو)! د روح پـــه هکلـــه بېلابېـــل معلمـین او بـرهمن چـي کومـه نظریـه وړانـدي کـوي هغـه هـم دغـه ده یـا خـو د پنځـه واړو سـکندهو (صـفاتو) مجموعـه ده یـا لـه دې نـه یـــو سکندهـــ (صـــفت) دی. پـــه دې بهکشـــوانو! جاهــل او غیرمتشـرع (پابنـد مـذهب بدهـ) هغـهٔ دي څـوک چـي نـهٔ خـو د متشـرع خلګـو پـه صـحبت کـي اوسـي او نـهٔ د دوی پـر شـریعت (بدهـ مـذهب) پـوهېږي، او نـهٔ د هغـه پـه څیـر ژونـد تېـروي. داسـي سـړی د

[104] سراب: په صحرا کي پر ځمکه د اوبو په شان د لېري نه ښکاري، خو چي څومره ورنزدې کېږې هغومره لېري کېږي.

[105] اسپنس هارډي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

روح پـه هکلـه دا خیـال کـوي چـي يـا خـو هغـه روپ (مـادي خصوصيت) دی يا پـه روپ کـي شـامل دی يـا پـه روپ کـي اوسـي. يـا هغـۀ دا خيـال کـوي چي ويـدان (احساسـات) شـته، يـا پـه ويـدان کـي اوسي يـا ويـدان لـري يا پـه ويـدان کـي شـامل دي. هم پـه دا توګـه نـور دري واړه سـکندهو (تصـورات، رجحانـات او عقـل) پـه هکلـه هـم داسـي سـوچ کـوي. نـو هـم پـه دې توګـه د روح پـه هکلـه پـه دې ټولـو طريقـو کـي پـه يـوه يقـين کـول داسـي دی لکـه دۀ تـه چـي " زۀ " پـه خيـال کـي پيـدا شـي. پـه دې کـي پنځـه واړه حواسـه، ذهنـي صـفات او جهالـت سـره ګـډ شـي. د دې احساسـاتو نـه چـي د جهالـت او اتصـال کومـه وجـه پيـدا کېـږي حسـياتي (پابنـد مـذهب بدهـ) غيـر متشـرع سـړی پـه دې مغـالطې کـي راګيـر شـي چـي" زۀ يـم، زمـا وجـود شـته، زۀ بـه يم، زۀ بـه نـۀ يم،زۀ بـه د مـادي صـفاتو لرونکـی يـم، يـا نـۀ يـم. لاکـن بهکشـو ! متشـرع مريـد بـاوجود د حـواس خمسـه لرلـو د دې جهالـت نـه ازادي تـر لاسـه کـړه، او هغـۀ تـه پوهـه راغلـه. هـم پـه دې وجـه دۀ تـه د " زۀ " سـوچونه اوس نـۀ راځـي". غـرض د روح نـه انکـار د بدهـ مـذهب يـو مهـم جـز (هنيـان يـا دکنـي بودهيـانو مطابق) دی.

اوس بـه دد ې مسـئلې حـل ډېـر ضـروري وي چـي روح يـو څيـز نـۀ دی او تناسخ (د يـو صـورت نـه بـل صـورت تـه تلـل)[106] يعنـي هـر واره پيـدا کېـدل هـم صـحيح دی نـو هغـه کـوم انسـاني څيـز پـاتي شـي چي دی هروار هروار پيدا کېږي؟

---

[106] برنوف.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تناسخ او کرم

ګوتم چونکې په هندوستان کې زوکړی ؤ او د دې ځای د فلسفې مطالعه یې کړې وه، په دې دهٔ د تناسخ نه انکار نهٔ شو کولای. هغهٔ د انسان هر وار پیدا کېدل او جنم اخستل ومنل، لاکن هغهٔ د روح قائل نهٔ ؤ او هغه یې د وجود نه بېل څیز ګڼلو څخه انکار کړی ؤ. په دې دهٔ ته د مذکور الصدر سوال تسکین بخشه ځواب ورکول ؤ. هغهٔ د دې حل د "کرم" د نظریې په صورت کې را مخته کړو، او هغه ته یې راز او معمه وویلو او سائل یې د نورو پوښتنو څخه را وګرځوو.

د نظریه کرم مطابق څنګه چې یو ځناور (انسان، حېوان، دیوتا) مړ شي د دهٔ د پاره یو نوی ژوند کم و بیش په ارام سره پیل شي. دا ژوند خوشحاله یا غمجن په دا حېثیت کېدای شي په کوم تناسب چې دهٔ ښه یا بد افعال او اعمال کړي وي. هغه سبب چې د نوي ژوند باعث جوړېږي هغه "ترشنا" (تشنګي) ده یا "اپاوان" (د نیولو هڅه) ده، بیا د حواس د ظاهري دنیا سره اتصال وشي او احساسات پیل شي. د دې احساساتو نه بیا د ضروریاتو تنده یعنې خواهشات پوره کول پیدا شي. د دې تندې نتیجه دا شي چې د دې خواهشات په قابو کې راوستلو فکر (اپاوان) کې شدت راشي. دا فکر د هغه نوي فرد په وجود کې راوستلو، د هغه نوي فرد ماحول، فطرت، مستقبل هغه "کرم" تر سره کوي کوم چې د دهٔ د لومړي ژوند (جنم) مېوه وي.

د "کرم" د دغې نظریې د دوو حدودو په منځ کې یو اعتدال پیدا کړی دی. پر یو حد خو هغهٔ خلک دي چې د روح منونکي دي، او هغهٔ یو غیر فاني څیز ګڼي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پـر دویـم حـد هغـهٔ خلـګ دي څـوک چـي اخلاقـي انصـاف او د حسـاب اخـرت منکـر دي. د بدهـ مـذهب منـونکي د روح منـونکي نـهٔ دي، لاکـن هغـوی پـه دې بانـدي ټینګـار کـوي چـي د اعمالو نتیجـه بـه ضـرور رسـي. نـو پـه دې توګـه دا د انسـان اخلاقـي فرض دی چي هغه دي نېک کارونه او عمل صالح وکړي.

لاکـن سـوال دا پیـدا کېـږي چـي کـه روح نشـته نـو د اعمـالو نتیجـه د څـهٔ؟ بدهـ مـذهب وایـي چـي روح نشـته لاکـن کـرم پاتـه وي. یعنـي د هـر وګـړي اعمـال، وینـاوي او د خیـالاتو نتـائج پاتـه وي او دا کـرم نـهٔ فنـا کېـږي. دغـه کـرم د یـوه مـړي شخصـیت اجـزا یوځـای سره راټـول کـړي او د یـوه نـوي وجـود او یـو نـوي فـرد صـورت اختیـار کـړي. لکـه څرنګـه چـي یـو ختمېـدونکی نسـل خپـل ټـول ښـهٔ او بـد راتلـونکي نسـل تـه پـه میـراث کـي پرېـږدي، هـم دغسـي هـر وګـړی چـي کلـه فنـا کېـږي نـو هغـه خپـل ټـول ښـهٔ او بـد و دې نـوي وګـړي تـه ورکـړي. پـه دې توګـه کـه د دې دور د تسلسـل نـه خلاصـون غـواړئ او د هـر واره زېږېـدو (جـنم اخسـتو) د مصـیبت نـه ځـان خلاصـول غـواړئ نـو انسـان تـه پکـار دی چـي د ګـوتم پـه ښـودلي لار روان شـي. کومـه چـي خوشـحالي، اطمینـان، عقـل، نېکـي، راحـت، سکون او د نروان (فنا) پوري یې رسوي.

سیدهالار

دا سـیدهالار پـر څلـورو حقـائقو بانـدي منحصـره ده. غـم، سبب د غم، انسداد غم او فنائې غم. د دې اجمالو تفصیل دا سي دی.

۱) د سـړي پـه ژونـد کـي هغـه واقعـات کـوم چـي د زوکـړي احسـاسـات انحطـاط (کمېـدل، تنـزل) و علالـت (نـاروغي) او د مـرګ متعلق دي، او هغـه چـي د څیزونـو نـه یـې جدا کـوي یـا یـې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

خوا بدیا سره اشنا کوي یا د ملکیت د ناشکره خواهش سره تعلق لري، په دي ټولو صورتونو کي هغه حالات پېښ راځي کوم چي د غم و الم نه ډک وي.

۲) د احساساتو نه وروسته چي کومه تنده یا خواهش پیدا کېږي، د کوم نه چي د خپل شخصیت بېلوالی یا د ځانګړي فکر غلط فهمي پیدا کېږي چي بیا د زیاتوب په وجه په هوس بدلېږي کوم چي د راتلونکي سباوون غوښتونکی یا د موجوده دنیا سره د تړون(میني) باعث وي د ټولو غمو جرړ دی.

۳) په دي که موږ دا تنده، دا خواهش او دا هوس ووژنو نو به موږ له هره غمه خلاصون ومومو.

۴) د دي مقصد د ترلاسه کولو یوازنۍ لاره "سیدها لاره" (صراط مستقیم) یا د بدهـ ښودلي تګلار ده. دا لاره څه کړکېچنه نۀ ده. دا یې د پیمائش پر بنیاد په اتۀ برخو تقسیم کړې ده، هغه اتۀ برخې دا دي.(۱)صحیح نظریه (۲)صحیح مقصد (۳)صحیح الفاظ (۴)صحیح کردار (۵)صحیح طریقه معاش (۶)صحیح هڅه (کوشش) (۷)صحیح احتیاط (۸)صحیح فکر و سکون.

څلور منازله حسب زیل دي.

۱) د مذهب تبدیلي. دا پر څلورو شیانو اړه لري.

(الف) د نېکو خلګو سره ناسته.

(ب) د بدهـ مذهب شریعت.

(ج) پر دي شریعت غور او فکر.

(د) نیک اعمال.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پر دې لومړي منزل د بدهـ منونکی نهٔ خود روح منونکی وي او نهٔ د رسم و رواج. او بیا هغه د ګوتم بدهـ پر تعلیماتو د شک پرته کامل یقین لرونکی شي.

(۲) صرف یو وار په دې دنیا کې زېږېدل، کوم څوک چې خپل مذهب تبدیل کړی وي نو هغه د شک، وهم او د انفرادیت څخه ازادي تر لاسه کړي. نفرت او وهم د کم نه هم کم کړي، نو په دې توګه به دی یو وار لا بیا ژوندی کېږي چې دا ټول څیزونه فنا کړي. په دې توګه د دهٔ یو کرم به هم پاته نهٔ شي (سالک دویم منزل ته ورسېدی)

(۳) دې دنیا ته به بیا نهٔ راګرځي. کله چې هوس او نفرت داسي ختم کړل شي چې خپل یو خواهش یا د نورو دپاره څه بده جذبه یا خیال نهٔ شي پیدا نو بیا د دویم وار زېږېدني ضرورت نهٔ پاتي کېږي. (سالک درېیم منزل پای ته ورسوو)

(۴) ارهت: دا هغه منزل دی چېري چې د علم او بصیرت چینې بهېږي، د جهالت خودبیني او غرور نوم نهٔ پاتي کېږي او د مادي او غیر مادي هیڅ یو ژوند خواهش نهٔ پاتي کېږي (دا اخر منزل دی)

ځنځیرونه

د دې منازلو تر سره کولو وروسته سالک دغه لس ځنځیرونه ښکوي چې هغه دادي. (۱) د شخصیت وهم (۲) پر بدهـ شک (۳) پر رسمونو یقین (۴) نفس پرستي او هوس پرستي (۵) نفرت (۶) په دې دنیا کې د ژوند خواهش (۷) د جنت خواهش (۸) غرور (۹) ځان ښهٔ او ربښتونی بلل (۱۰) جهالت.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د بدهـ مذهب پابند چي کله لومړي پنځه ځنځيرونه وښکوي نو به هغه "ارهت" شي. چي کله لس سره ځنځيرونه وښکوي نو دهٔ ته به د دهٔ مرتبه تر لاسه شي او د دې مرتبې تر لاسه کولو نوم "نروان" دی. د لفظ نروان لفظي معنا "فنا" کېده ده، لاکن دا فنا د روح مفروضه نهٔ ده، بلکې دا هغه ذهني او وجودي رجحان دی کوم چي د کرم د نظريې مطابق ځانګړې زېږېدنه (جنم) په وار وار منځ ته راوړي. دا رجحان هغه وخت فنا کېدای شي چي کله موږد دې خلاف (متضاد) رجحانات خپل کړو. چي کله دا خلاف رجحانات خپل حدِ کمال ته ورسي يعني چي مکمله نېکي، عقل او اطمينان حاصل شي نو دا نروان (فنا کېده) دی.

د نروان تر لاسه کولو وروسته نهٔ خو به فکر وي او نهٔ غم، نهٔ خواهش نهٔ ځانګړتيا، نهٔ کرم او نهٔ دويم ځل زېږېدنه. انسان به له دې ټولو ستونزو نه خلاصون تر لاسه کړي او د دې ژوند په ختمېدو به بيا په وجود کي نهٔ راځي[107]. لاکن د بدهـ مذهب

---

[107] مفکرين دې سوال ته له ډېره وخته فکرمند دي چي بېلابېل خلګ له عېبو سره ولي پيدا شي، او په ژوند کي داسي اختلاف ولي دی چي يو راجا دی او بل پرجا (رعايا) څوک امير دی څوک غريب، څوک په محلونو کي اوسي او څوک په کېږديو کښي. د دې سوال ځواب په دوو قسمونو دی.

يوه ډله د اهل مذاهب د قسمت يا نصيب (تقدير) منونکې ده. د دوی په خيال چي د خلګو څه نا څه احوال مخ کي هم تېر شوي دي. هم دغه د دهٔ قسمت يا نصيب دی. اوس چي هر څه په علم الهي کي راغلي دي هغه غلط نهٔ شي کېدای. په دې هر سړی به هغه ژوند تېروي چي د دهٔ په قسمت کي وي. په دې توګه په قسمت باندي يقين لرونکي خلګ د خپلي ناکامۍ ټول الزام پر قسمت واچوي او خپله ځان د افعالو او کردارو د ذمه وارۍ نه بچ کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پیروي صرف د کرم او جنم د لانجو څخه خلاصون نهٔ دی بلکې په ژوند کې نروان[108] تر لاسه کولو په ذریعه اطمینان، نېکي، عقل، د نفس پاکوالی تر لاسه کول دي کوم چې دا دنیا د انسان د پاره جنت جوړولای شي.

اخلاقي احکام

د دې اصولي تعلیماتو ماسوا اخلاقي احکام هم شته. او دا احکام صرف د مذهبي ژوند د تېرولو یا بهکشو (پلویانو)

دویمه ډله په کوم کې چې هند فلسفي او څه یوناني حکماء لکه فیثا غورث او افلاطون وغیره د تناسخ قائل دي، د دوی په فکر انسان په وار وار زېږدي. کله د انسان په شکل کښې، کله د ځناور (حیوان) په شکل کې او کله یا د نباتاتو په شکل کښي. هم دې ته زېږېدنه وایي.

هر موجوده ژوند د تېر ژوند پر اعمالو روان وي. که تېر ژوند څومره خوږ یا بد تېر شوی وي هم هغسې به روان ژوند خوشحاله په راحت یا په رنځ او تکلیف کې تېرېږي. که موږ نېک کردار وو نو زموږ روح به د ژوندانه د بېلابېلو ادوارو نه تېرېږي او هغه به په لویې روح کې جذب کېږي. کوم ته چې خدای یا برهما ویل کېږي.

که موږ مسلسل بد عملونه کوو نو موږ ته به اوږده اوږده ژوندونه په نصیب کېږي. تر دې انده چې د ژوند د ستونزو په تېرولو کې موږ و ښو کارو ته مجبوره شو او په دا طریقه پاک او سپېڅلي تر برهما پورې به بېرته رسو. د دواړو نظریو منونکي روح د وجود نه بېل څیز بولي او دې ته غیر فاني وایي.

[108] پروفېسر میکس ملر، پروفېسر چلډرس او رائس ډیوډس په ټول پټکو او بېلابېلو بودهي کتابونو کې د لفظ "نروان" پسې ګرځېدلي دي او په هر مقام یې د دې د استعمال په نتیجه کې دا څرګنده کړې ده چې د دې معنا مرګ نهٔ دی کوم چې د کرم او جنم نه خالي وي. د دې خاص مفهوم د پاره "پارلي نروان" او "انوپارلي سیشها" استعمالېدل. د نروان صحیح معنا د دنیاوي جنت ده، یعني داسې ژوند چې له فکره او خواهشه څخه خالي وي او د اطمینان او عقل څخه ډکه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پاره نـهٔ دي بلکـې عـام دي. او د هـر رنګـه خلګـو د پـاره د دې حکم ورکول شوی دی.

۱) غصـه، شـراب څښـل، ضـد، تعصـب، دهوکـا، حسـد، پـر ځـان سـختي تېـرول، د نـورو بـد ويـل، غـرور او بـد ګفتـاري غليـزه دي، د غوښو خوړل (غليزه) نهٔ دی.

د ماهي (کـب) او غوښـو نـه پرهېـز، لـڅ او سـېدل، وېښـته خـرول، د ځـان نـه ځيـرې جـوړول، پنـډ رخـت اغوسـتل، د اور ديـوي (اګنـي ديـوي) تـه قربـاني ورکـول، هيڅـوک هـم لـه توهماتو نـه نـهٔ شي پاکولای.

د ويـدونو تـلاوت، برهمنـو تـه خيـر ورکـول، د ديوتـا ګـانو مـخ تـه قربـاني ورکـول، پـر ځـان پـه يـخ يـا ګرمـی کـي سـختۍ تېـرول، هـم دغسـي نـور عبـادات کـوم چـي د بقـائې دوام د پـاره کېـږي، دا خبـري هيڅوک هم نهٔ شي پاکولای او نهٔ دا توهمات لېري کولای شي.

۲) مسـتقل مـزاج اوسـه، کـټ کـټ خنـدا پرېـږده، د باچاهـانو بـې هـوده کيسـې مـهٔ بيـانوئ، ژړل او دهوکـا ورکـول پرېږدئ، او بغيـر د څـه لالـچ، حسـد، تشـدد او جهالـت نـه بغيـر ژونـد تېر کړئ.

۳) اتـهٔ احکامـه ورکـړل شـوي دي چـي اتـهٔ علـوم يـا اپوستهـ بلل کېږي.

ژونـد مـهٔ ازاروی، چـي تاسـو تـه نـهٔ درکـول کېـږي هغـه مـهٔ اخلـئ، درواغ مـهٔ وايـاسـت، نشـه لرونکـي څيـز مـهٔ څښـئ، ناجـائز جنسـي تعلق مهٔ جوړوئ ولي چي دا بې انتها ټيټ حرکت دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ماخوستن ډېره مهٔ خورئ، ګلونو مهٔ اچوئ او خوشبو (عطر) مهٔ لګوئ، پر ځمکه صرف یوه پوزۍ (چټائي، نرۍ درۍ) اچوئ او پر پرېوزئ.

په دې اتو احکاماتو کې لومړي پنځه فرض او وروستني درې مستحب دي.

۴) د دین دارانو د پاره دا هم ښه ده چې هغهٔ دې د قمري میاشتې اوله، اتمه، څوارلسمه او پنځلسمې ورځې روژه (اپوسعتو) نیسي.

۵) په درېیم زیل کې د اتو احکاماتو علاوه دوه نور دي (۱) اتڼ، سندرې، ساز (موسیقي) او تمثیل نګاري (ډرامه ښودنه، نمائش کول) نه پرهېز کول. (۲) د سپینو او سرو زرو نه ډډه کول.

دا لس اخلاقي قانون "دس سیلا" بلل کېږي.

۶) لس ګناهوې یې هم راښودلي دي. درې وجودي (جسماني) دي لکه، مړی کول، غلا کول، او ناجائز جنسي تعلق جوړول. څلور د وېنا سره تعلق لري. یعني درواغ ویل، شیطانت کول، بدنامول، شکنځل کول، او فضول خبري کول. درې دماغي دي. لالچ، حسد او شک (یعني د بدهـ په تعلیماتو کې شک کول)

۷) ګوتم په یوه بیان کې د دنیا شپږ اطرافه ښودلي دي. لوېدیځ (مغرب)، ختیځ (مشرق)، سهېل (جنوب)، قطب (شمال) ځمکه او اسمان. هغهٔ ویلي دي چې "هر سړي ته پکار دی چې د شپږو اطرافو، د نېکیو په ذریعه حفاظت وکړي. خپل مور او پلار ختیځ وبولي. ښځه او ماشومان لوېدیځ وبولي. استادان سهېل،

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپـل ملګـري او خپلـوان دي قطـب. مـذهبي خلګ(کـه هغـه بـرهمن وي کـه بدهـ) اسـمان. غلامـان او مینځـي دي ځمکـه وبـولي. دغـه حکم يې په نور تفصيل سره داسي بيان کړی دی.

(۱) **مور او پلار او اولاد:** پر مور او پلار فرض دی چي

(الف) خپل ماشومان له بدو را وګرځوي.

(ب) هغو ته د نېکۍ تعليم ورکړي.

(ج) هغو ته د علوم فنون تعليم ورکړي.

(د) د هغو د پاره مناسب خاوند يا ښځه دي وګوري.

(س) د هغو د پاره دي ميراث پرېږدي.

پر اولاد فرض دی چي

(الـف) زهٔ بـه د هغـو خلګـو پالنـه کـوم څـوک چـي زما پالونکي وو (يعني مور او پلار)

(ب) زهٔ بـه د هغـه کـورنۍ چـارې تـر سـره کـوم کـومي چـي پردوی وې.

(ج) زهٔ بـه د هغـو د ملکيـت حفاظـت کـوم، زهٔ بـه د هغـو د جانشين جوړېدو هڅه کوم.

(د) د دوی د مـړهٔ کېـدو وروسـته بـه زهٔ دوی پـه عـزت سـره يادوم.

(۲) **شـاګرد او اسـتاد:** شـاګرد دي د اسـتاد عـزت داسـي وکړي.

(الف) په ولاړي دي د استاد تعظيم وکړي.

(ب) د هغه خدمت دي وکړي.

(ج) د هغه حکم دي مني.

(د) د هغه ضرورتونه دي ورپوره کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(ر) د هغه وینا دې په غور سره اوري.
استاد دې پر خپلو شاګردانو داسې مینه کوي.
(الف) هغو ته دې هغهٔ خبرې وروښودلې شي چې هغه ښې دي.
(ب) هغو ته دې دا ور ایزده کړي چې کله علم حاصل کړي نو نهٔ دې یې هېروي.
(ج) هغو ته دې مذهبي کیسې او سائنس وروښودل شي.
(ه) د دهٔ و ملګرو ته دې د دهٔ تعریف کوي.
(ر) هغوی دې له خطرو بچ کړي.
(۳) **خاوند او ښځه:** خاوند باید له خپلې ښځې سره داسې مینه وکړي.
(الف) د هغې دې عزت وکړي.
(ب) د هغې سره دې نېکي کوي.
(ج) د هغې سره دې وفاداري کوي، یعنې د خپلې ښځې ماسوا بلې ښځې سره دې تعلق نهٔ جوړوي.
(د) په نورو کې دې د دې عزت وکړي.
(ر) هغې ته دې مناسبې جامې او زېور ورکړي.
ښځه دې د خپل خاوند سره داسې تعلق وساتي.
(الف) هغهٔ دې د دهٔ د کور ښه نظم جوړ کړي.
(ب) د دهٔ د خپلوانو او ملګرو دې خدمت وکړي.
(ج) په پرده (عزت) سره دې اوسي.
(ه) فضول خرڅه دې نهٔ کوي.
(ر) کار دې ښهٔ په هنرمندۍ او بیدارۍ سره کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(۴) د ملګـرو سـره: باعزتـه سـړی دي د ملګـرو سـره داسـي رويه وکړي.

(۱) سـوغات دي ورکـړي(۲) خبـري دي پـه اخـلاق سـره ورسـره کـوي (۳) د هغـه د فائـدې د پـاره دي هڅـه کـوي(۴) د هغـه سـره دي پـه انصـاف سـره سـلوک سـاتي، يعنـي داسـي سـلوک چـي هغـه يـې د ځـان د پـاره ښـهٔ وګڼـي(۵) پـه خپـل دولـت او امـارت کـي دي شريک کړي.

هغهٔ خلګ دي خپل اخلاص له دهٔ سره داسي وکړي.

(۱) هغـهٔ وخـت دي د دهٔ سـاتنه وکـړي چـي دی نـهٔ وي خبـر. (۲) د هغـهٔ د ملکيـت دي هغـه وخـت سـاتنه وکـړي چـي دی بـې پـرواه وي(۳) د خطـرې پـر وخـت دي هغـه تـه پنـاه ورکـړي (۴) پـه بدقسـمتۍ کـي دي د هغـه ملګـری شـي (۵) د هغـه د خانـدان سـره دي ښه په نيکۍ سره تعلق وساتي.

(۵) ښـتن او غلام (مريـی): ښـتن دي د خپلـو غلامانو (مريانو) سره داسي سلوک وکړي.

(۱) د هغـه د طاقـت مطـابق دي د هغـو نـه کـار اخلـي(۲) هغـو تـه دي ښـهٔ مناسـب خـوراک او معـاش (تنخـواه) ورکـوي (۳) پـه نـاروغۍ کـي دي د دوی حـال پوښـتي (۴) پـه عامـه توګـه نـهٔ پخيـدونکي خوراکـو کـي دي دوی شـريک کـړل شـي، کلـه کلـه دي دوی ته ناغه ورکوي.

بيا دي غلام (مريی) داسي د اخلاص اظهار وکړي.

(۱) د هغـه تعظـيم دي کـوي (۲) د هغـې نـه وروسـته دي خـوب او ارام تـه ځـي (۳) څـه چـي ورکـول کيـږي پـر هغـه دي قناعـت

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوي(۴) کار دي ښهٔ په اخلاص سره کوي (۵) د هغه سره دي په ادب سره خبري کوي او پشایي دي د هغه تعریف کوي.

(۶) **عام (معمولي) بدهـ او مذهبي بدهـ** : نر دین دار بهکشو او د برهمنو دي داسي خدمت وکړي.

(۱) د زړهٔ نه دي مینه ورسره وکړي (۲) په ژبه دي مینه ورسره وکړي (۳) په خیال کي دي مینه ورسره وکړي (۴) د هغو دي په خوشحالۍ سره هر کلی وکړي (۵) او د هغوی دنیاوي ضرورتونه دي ورپوره کړي.

مذهبي خلګ دي له خپل کوربه سره داسي تعلق وساتي.

(۱) هغوی دي له بدو راوګرځوي (۲) د نېکۍ خوا ته دي یې وبولي (۳) هغو ته دي د مذهب تعلیم ورکړي (۴) د هغو شک دي لیري کړي او هغو ته دي د نروان لاره وروښایي.

منع کړل شوي کارونه

(۱) وسله خرڅول (۲) مینځه خرڅول (۳) غوښه خرڅول (۴) شراب جوړول او خرڅول (۵) زار خرڅول.

په دغو احکامو او هدایاتو باندي عمل کولو والا سړی ربښتوني خوشحالي تر لاسه کولای شي او که بدهـ په دې عمل وکړي نو هغه به د "ارهت" و درجې ته ورسېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

باب،۴

سنګهـ یا د خیر غوښتونکو جماعت

د دې مــذهب ابتــداء د ګــوتم د تــارک الــدنیا د ورځــې نــه وشـوه. څنګـه څنګـه چې د منونکـو او معتقـدینو پـه بدهـ کـې زیـاتوب کېـدی، هغسـې دا ډلـې هـم وده کولـه. لاکـن مـذهب تـر دې خیـر غوښـتونکو پـورې محـدوده نـهٔ ؤ ، دا مـذهب هغـه خلګـو هـم منلـو یـا یـې منـونکې وو چـا چـې کـورنی ژونـد کـاوه. او هغـه چـا هـم چـې تجـارت ، کښـت او پـه نـورو بېلـو کـارونو بوخـت وو. داسـې خلـګ هـم وو چـې هـر څـه یـې پرېښـې وو او راهبانـه (عابدانـه) ژونـد یـې خپـل کـړی ؤ. داسـې هـم وو چـې صـرف عقیـدتاً د شـریعت بدهـ منـونکې وو، او د دنیـا نـور کسب او روزګار به یې هم ورسره کاوه.

پـه فطـري توګـه هغـه خلـګ چـې بـه یـې هـر څـه ورتـه پرېښـې وو ډېـر قابـل احتـرام وو. د ګـوتم پـه دور کـې د داسـې خلګـو یـو انجمـن غونـدې جـوړ شـو، هـم دې تـه یـې سنګهـ ویلـو. تـر ټولـو وړومبې پـه دې سنګهـ کـې هغـه خلـګ داخـل شـول کـوم چـا چـې ګـوتم پرېښـې ؤ او "د شـت غـزالا" تـه راغلـې وو. کـرار کـرار نـور خلـګ هـم پـه دې کـې داخـل شـول. پـه پیـل کـې پـر داخلـې هیـڅ قسـم رسـم نـهٔ ؤ او نـهٔ قـوانین ورتـه جـوړ کـړل شـوي وو. وروسـتو بیـا د دې د پـاره قواعد جوړ کړل شول او منظم حېثیت یې اختیار کړو.

ولـې چـې صـرف رومـن کیتهولـک مـذهب نـه عـلاوه د دنیـا پـه یـوه مـذهب کـې هـم د سنګهـ غونـدې پـر مـذهبي پیشـواؤ مشـتمل مـنظم جماعـت نـهٔ ؤ. هـم پـه دې توګـه پـه دې کـې د داخلـې اصـول او پـه دې کـې شـامل د راهبـانو ورځنـی ژونـد او د دې علـم د دلچسـپی نـه نـهٔ

(c) ketabton.com: The Digital Library

شي خالي کېداى. پـه دې لړ تفصيل وړاندي کوو کوم څوک چي پـه سنګهـ کي داخلېږي هغهٔ تر ټولو له مخه داسي اقرار کوي.

شرائط و طريقه داخله

(۱) دى د[109]، چهوت[110] پـه ناروغى کـي نـهٔ دى اختـه، نـهٔ نـرى رنځ (دق) نهٔ توره غاړه او نهٔ د ميرګي ناروغي لري.

(۲) هغه نهٔ مريى[1] دى، نهٔ قرض دار او نهٔ عسکر.

(۳) هغـه خپـل ذمـه وار خپلـه دى، هغـه پـه خوښـه داخلـه غواړي.

(۴) دهٔ د خپل مور او پلار[2] نه اجازه اخستې ده.

کلـه چـي درخواست کننـده د دې خبـرو اقـرار وکـړي نـو بـه د هغـه سـر وخـرول شـي. هغـه بـه پنـډي جـامې پـه غـاړه کـړي، او يـو خـوا بـه ګوشـه نشـين شـي او بيـا بـه د تعلـيم او عمـل پـه ذريعـه دى دا هڅه کوي چي دى به د " ارهت " درجې ته رسېږي.

پـه پيـل کـي بـه د سنګهـ ټـول غـړي برابـر ګڼـل کېـدل، هـيڅ مشـر کشـر نـهٔ وُ، د هيچـا هـم څـه خـاص عهـده نـهٔ وه. لاکـن پـه وروسـتنى زمانـه کـي پـه کـراره کـراره پـه دې کـي بېلا بېـل منزلونـه

[109] لومړى قاعده د صحت د روغتيا اصول ده.

[110] چهوت: هغه جلدي ناروغي چي د بل انسان د لاس وروړلو سره پر هغه هم لګېږي، د طاعون په شان جلدي ناروغي

[111] د دويمي ضابطې نه څرګندېږي چي (الف) په هغه دور کي مريى توب وُ، او مريى د څښتن ملکيت ګڼل کېدو.(ب) دا ويدي قانون جاري وُ چي قرض خوا ، قرض دار خرڅولى شي، په دې توګه هغه مريى د دهٔ ملکيت وُ.(ج) دا هم څرګندېږي چي بدهـ مذهب د حکومت سره تصادم ته نهٔ وُ تيار.

[112] دا قاعده ګوتم بدهـ د راهل په سنګهـ کي د شاملېدو پر وخت د شدودهن پر احتجاج جوړه کړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

وتاکل شول او بېلابېلي عهدې جوړي کړل شوې. تر دې انده چې په تبت کي دا وخت یوه منظمه سلسله کومه چې د "دالائي لاما" پوري رسېږي. په لنکا 4 کي چې کومه طریقه رائج ده غالباً تر ټولو لرغوني ده. په دې چې په تري پټک کي هم داسي ذکر شوی دی، د دې خلاصه دا ده.

کوم د مالدار سړی چې په سنګهـ کي داخلېدل غواړي نو هغه وخت باید چې د هغهٔ عمرکم از کم اتهٔ کاله وي. لاکن باقاعده داخله به هغه وخت ورکول کېږي چې دی د شلو کلو شي. د داخلې پر وخت به تقریباً د لسو راهبانو کومېټه کښېني. د دې کومېټې صدارت (مشرتابه) به داسي سړی کوي چې تقریباً د لسو کلو نه د سنګهـ غړی وي. د دې کومېټې د غونډې د پاره به دوې پوزۍ (چټایاني) یو بل ته مخامخ اوارېږي، غړي به پر دې پوزو کښېني او صدر مجلس به د دې دواړو پوزو په سرکښې پر یوه پوزه کښېني. امیدوار به په ساده جامه کي "ګرداستر" (د پنډو جامو غوټه) په لاس کي داخلېږي. د دهٔ په مخ کي به یو داسي راهب وي چې د امیدوار نوم به په سنګهـ کي د داخلېدو د پاره اخلي. امیدوار چې څنګه صدر مجلس ووینې نو به سلام ورته کوي، او یو څه هدیه (شکرانه) به ورکوي. بیا به هغه درې واره د خپلې داخلې د پاره داسي الفاظ ادا کوي او درخواست به کوي چې

"محترمه! پر ما رحم وکړه، له ما څخه دا جامې واخله او ما په سنګهـ کي داخل کړه چې زهٔ د غم نه خلاصون و مومم او نروان (فنا) تر لاسه کړم".

(c) ketabton.com: The Digital Library

صـدر مجلـس بـه د امیـدوار نـه د پنـډو جـامو غوټـه واخلـي او څـه خـاص کلمـات د انسـاني وجـود د فنـا کېـدو د پـاره پـر خُلـه جـاري کـړي او هغـه غوټـه بـه د امیـدوار پـه غـاړه کـي ورواچـوي. امیـدوار بـه یـوې خـوا تـه ګوشـه شـي او خپلـي جـامې بـه وباسـي او هغـه پنـډي جـامې بـه پـه غـاړه کـړي. د جـامو د اغوسـتلو پـر وخـت بـه هغـهٔ څـو مخصوصـه فقـرې تکـراروي چـي د هغـه مطلـب بـه دا وي چي هغـه جـامې صـرف د حیـا او د شـرم د پـاره اغونـدي، پـه دې چـي د یـخ او ګرمـي نـه بـچ شـي. د پنـډو جـامو اغوسـتلو وروسـته امیـدوار بېرتـه د صـدر مجلـس مـخ تـه حاضـر شـي او "درې مـامن[113] او "لـس احکامه" درې درې واره تکراروي.

درې مامن دغه دي.

(۱) زهٔ په بدهـ کي پناه اخلم.

(۲) زهٔ په قانون (شریعت بدهـ) کي پناه اخلم.

(۳) زهٔ په سنګهـ کي پناه اخلم.

لس احکامه دادي.

(۱) زهٔ قسم خورم چي زهٔ به هیڅ یو جاندار نهٔ وژنم.

(۲) زهٔ قسم خورم چي زهٔ به غلا نهٔ کوم.

(۳) زهٔ قسم خورم چي زهٔ به د ناپاکۍ نه پرهېز کوم.

(۴) زهٔ قسـم خـورم چـي زهٔ بـه نشـه نـهٔ کـوم، هغـهٔ د ترقـۍ او د نېکۍ په لاره کي خنډ جوړېږي.

(۵) زهٔ قسم خورم چي زهٔ به دروا غ نهٔ وایم.

[113] مامن: (پناه اخستل) د پناه د اخستو هغه اجازیي اقرارونه چي په سنګهـ کي د داخلېدو پر وخت د کومېټې او صدر مجلس په مخ کي به ادا کېږي. مامن بلل کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(۶) زۀ قسم خورم چې زۀ به په ممنوع (منع کړل شوي) وختونو کي خوراک نۀ کوم.

(۷) زۀ قسم خورم چې زۀ به د اتڼ، سندري، ډرامه او ساز نه پرهېز کوم.

(۸) زۀ قسم خورم چې زۀ به لاړ (د ګلونو هار) تيل، او زېور به نۀ استعمالوم.

(۹) زۀ قسم خورم چې زۀ به بنګړي او جګ کټ نۀ استعمالوم.

(۱۰) زۀ قسم خورم چې زۀ به د هيچا نه سرۀ زر او سپين زر نۀ اخلم.

د دې سوګند سره اميدوار ودرېږي، دا به تسليم کړي بيا به د کوټې نه دباندي ووزي نو به هغۀ باقاعده اميدوار جوړشي. هغۀ د سنګهـ د غړو سره اوسېداى شي لاکن هغۀ ته تر اوسه بهکشو نۀ شي ويل کېداى. د بهکشو د جوړېدو د پاره به هغۀ څو ورځي د تېرولو وروسته بيا درخواست کوي. بيا به هغۀ د يوې کومېټې مخې ته حاضرېږي. کله چې اميدوار د کومېټې مخي ته ورشي نو هغه خپلي پنډي جامې وباسي او په ساده جامو کي به بيا هغه ټول رسمونه تر سره کوي کوم چې دۀ له مخه ادا کړي وو. لاکن دې ځلي د مامن او د احکام د اقرار کولو وروسته دباندي نۀ شي وتلى او صدر مجلس ته به درخواست کوي چې هغه دي زما ګرو (استاد) جوړېدل قبول کړي. نو چې کله صدر مجلس اظهار د رضا مندى وکړي نو به اميدوار يوې ګوشې ته ولاړ شي، چېري چې به د دۀ په غاړه کي د خير غوښتني کچکول (د خاورو غټه پيالـه) اچول کېږي. بيا يو راهب کوم چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دهٔ د داخلې وکیل وي دی د ځان سره کړي او د کومېټې مخې ته به یې حاضر کړي، او په ناستو راهبانو کې به یو دهٔ ته را پورته شي، اوس به درې سره داسې ولاړ وي چې امیدوار به د دواړو راهبانو په منځ کې وي او دواړه رهبان د دهٔ ښي او کیڼ اړخ ته. اوس به دا دواړه راهبان د دهٔ وکیلان بلل کېږي، هغوی به د دهٔ څخه دا پوښتني کوي.

ستا نوم څهٔ دی؟ ستا د ګرو (استاد) نوم څهٔ دی؟ ستا سره د خیر غوښتني کچکول او د بهکشوانو جامې شته؟ تا ته خو څه ممنوع ناروغي نهٔ ده؟ ستا مور او پلار تا ته د داخلې اجازه درکړې ده؟ تهٔ ازاد یې او په خپله خوښه په سنګهـ کې داخله غواړې؟[114]

کله چې د دې ټولو پوښتنو دوی ته ښه مطمئنه ځوابونه ورکول شي نو هغوی و کومېټې ته اطمینان ورکړي چې دی د دې قابل دی چې په سنګهـ کې داخل کړل شي. کومېټه دهٔ ته په سنګهـ کې د داخلېدو اجازه ورکړي، او امیدوار ورته په ګونډو شي او درې واره دا ووایي چې، بهکشوانو! زهٔ له تاسو نه د داخلې اجازه غواړم، پر ما رحم وکړئ او ما پورته کړئ. وکیلان بیا خپلې پوښتني درې واره په زوره تکرار کړي او درې واره د کومېټې نه پوښتنه کېږي چې د چا خو به د امیدوار پر شاملېدو اعتراض نهٔ وي. نو چې کله د چا اعتراض مخې ته نهٔ شي را نو دوی د صدر مخې ته تعظیماً سر کښته کړي او ووایي چې "

---

[114] Sacread Book of ast,
Vol; 8.Page;230 to 236

(c) ketabton.com: The Digital Library

فلانـی يـې پـه سنګهـ کـې داخـل کـړو، فلانـي د دهٔ ګـرو دی، کومېټـه د دې سره اتفاق کوي په دې خو خاموشه ده."

د دې مراسـمو پـه پـای کـې يـو غـړی ولاړ شـي او د سنګهـ قواعـد اورول پيـل کـړي او و داخـل شـوي اميـدوار تـه هـدايات ورکـړي چـې پـر دهٔ د دغـه قوانينـو پابنـدي لازمـي ده. نـوی راهـب د نـوي ګـرو سـره اوسـي، د هغـهٔ د حکـم تعميـل کـوي، او د هغـهٔ هـر قسـمه خـدمت کـوي. ګـرو دهٔ تـه د شـريعت تعلـيم ورکـوي او پـر دهٔ پوره حال احوال کوي.

دغسـي مبتـدي (نـوی راهـب) سـمزه بلـل کېـږي. مکمـل او اعلی ترين درجه د سمرن او بهکشو ده.

د سنګهـ د ټولـو غـړو پـه هکلـه ډېر تفصـيلي احکـام ورکـړل شـوي دي کـوم چـې پـه هـره مياشـت کـې د دوی پـه غونـډه کـې وړانـدي کېـږي. د دې احکـامو پـه هکلـه معلومـات پـه پنځمـه صدی ق،م کـې کېـږي او د دې د صـحيح يقـين کولـو ډېـر اسـباب دي چـې دا ګـوتم خپلـه مقـرره کړي وو.

د دې مختصر تفصيل دا سي دی.

(۱) **خـوراک:** راهـب وچ خـوراک صـرف تـر غرمـې خـوړلی شـي. د غرمـې نـه پـيا تـر بلـې ورځـې پـوري صرف شـودې څښـلی شـي يـا د دې غونـدې او بـه ايـز خـوراک. د نشـې نـه پرهېـز واجب دی. هغـه صـرف هغـه ځيزونـه خـوړلی شـي چـې دهٔ تـه پـه خيـر غوښـتني کـې تـر لاسـه شـوی وي. د خيـر غوښـتني طريقـه بـه داسـي وي چـې دی بـه خپـل د خـاورو پيالـه واخلـي او د هـر کـور پـر دروازه بـه چُپـه خُلـه ودرېـږي. کـه چـا وليـدو او يـو څـه د خـوراک ځيـزيـې د دهٔ پـه پيالـه کـي ورواچـوو نـو دی بـه هغـهٔ تـه دعـا کـوي او مـخ تـه بـه روانېـږي، يـا

(c) ketabton.com: The Digital Library

به چُپه خُله بلي دروازې ته ودرېږي، د دې خيال به نۀ کوي چې د کور څښتن امير دی که غريب، برهمن دی که بهنګي. دۀ ته چې هر څه تر لاسه کېږي هغه به خپل استوګن ځای (کټي) ته وړي، هلته به کښېني او دا غوښتلی خوراک به خوري، او د ځان سره به دا سوچ کوي چې دا وجود (جسم) څومره ازيت ناک دی چې د دې د پاره خير غوښتني ته انسان مجبور کېږي.

په راهبانو کې چې کوم خلګ پر لوړو مرتبو دي د هغوی د پاره غوښه خوړل، په مېلمستيا تلل او نور داسې خوراک کول ممنوع دی کوم چې بغير د خير غوښتني وي.

(۲) **استوګنه**: د استوګني د پاره يې ښه ځای ځنګل ښودلی دی. لاکن راهبان به په زياته په باغونو کې اوسېدل. د ګوتم په دور کې دولت مندو او عقيدت مندو د دۀ او د راهبانو د پاره داسې ځايونه(متهــ) جوړ کړي وو. داسې ځايونه وروسته بيا نور هم جوړ شول. د ګوتم په پېروي کې څلور مياشتي هم په داسې ځايونو کې د استوګني حکم ؤ، نوري اتۀ مياشتي به په تبليغ کې تېرول لازمي ؤ.

(۳) **جامه**: د دې په هکله داسې هدايات دي چې څومره چې کېدای شي د خلګو غورځولي، څري، زړې جامې دې اغوندي. لاکن د ګوتم په زمانه کې د راهبانو د پاره پنځې جامې متعين شوي وې. دا جامه پر درو کپړو مشتمله ده. لنګوټ(د چډي په شان)، تهبند (لنګ) او اوږد څادر چې د پښې سره داسې راچاپېره شي چې بيا هغه پر کينې وږې واچول شي او ښی وږه لڅه ښکاره وي. دا درې سره کپړې په خاص طريقه پرېکول

(c) ketabton.com: The Digital Library

کېږي او يا ګنډل کېږي چي وروسته يا دا په نور مصرف کي رانۀ شي او د زينت (ښائست) سبب ونۀ ګرځي.

(۴) **پرهېزګاري او لوړه** : د راهبانو د پاره جنسي تعلق قطعي منع دی. د دې د ګناه درجه د غلا او د قتل برابره ده. که په دې ګناهونو کي څوک د سنګهـ غړی راغی نو هغه به د سنګهـ نه ايستل کېږي. د لوړي په هکله هم ډېر سخت احکامات دي. راهب په يو وخت کي هيڅ کله هم د اتۀ څيزونو نه زيات نۀ شي ايښودلی. يعني درې سراؤ کپړو سره يعني ، لنګوټ، تهبند ، څادر، يو کمربند ، يو د خير غوښتني پيالـه ، يوه استرا ، يوه ستنه او يو چاڼ. دا اخري الذکر په دې ايښوولی شي چي هر د څښلو څيز به په کي چڼي او يا به يې څښي. داسي نۀ چي يو جاندار د دۀ په معده کي ولاړ شي او داسي نۀ چي يو راهب په ناخبرۍ کي د يوه جاندار د هلاکت باعث جوړ شي.

(۵) **فرمانبرداري (اطاعت)** : اطاعت صرف د شريعت لازمي دی. د يوه بزرګ يا د ځان نه مشر به صرف تعليم او تکريم ورته کافي دی. هيڅ يو نوی اميدوار يو زوړ او لوی راهب خپل د حکم پابند نۀ شي جوړولای. ګنې په هغۀ به په دې سلسله کي د حکم عدولي الزام ولګېږي. لکه څرنګه چي د افسر ماتحتي د ملازمانو له خوا کېږي په بدهـ مذهب کي داسي هيڅ نشته.

د يو نوي راهب د ورځني ژوند بيان په " ونيا چرياؤ " کي داسي راغلی دی.

" هغه به د لمر راختو نه مخ کي راپورته کېږي او لامبي به. يا به په وهار (بدهـ مندر، بدهـ عبادت خانه) کي جارو لګوي. يا به د بودهي وني (درختي) د بېخ خاوره (تهالا) صفا

(c) ketabton.com: The Digital Library

کـوي او د ښـنبـلو او بـه بـه ډکـوي، هغـه بـه چـهـي او د اسـتعمال قابـل بـه يـې جـوړوي. يـيـا بـه پـه يـو تـک تنهـا ځـای کـې کښـېني او پـر احکـام شـریعت بـه غـور کـوي. ییـا بـه د بـاغ نـه ګلونـه شـو کـوي او هغـه بـه پـر دې منـدر اچـوي چـېـري چـي د بدهـ یـادګـار ښـخ دي. کلـه چـي ګلونـه پـر پاشـي نـو بـه دا سـوچ کـوي چـي ګـوتم بدهـ څـومره جلیـل القـدر او عظـیم الامرتبـه انسـان ؤ او دی خپلـه څـومره بـې ایمانـه او ذلیـل دی. د هغـې نـه وروسـته بـه دی د خیـر غوښـتني کچکـول اخلـي او د خپـل ګـرو سـره بـه خیـر غوښـتني تـه ځـي. د هغـه ځـي نـه چـي راشـي نـو بـه او بـه راوړي او د خپـل ګـرو پښـې بـه ورومینځـي او هغـهٔ تـه بـه ډوډی ورکـوي. د هغـهٔ د خوړلـو وروسـته بـه دی خپلـه ډوډی خـوري او دواړه کچکولونـه بـه مینځـي. بیـا بـه تـر یـو سـاعت پـوري یـو ځـای کښـېني، د بدهـ او د هغـه پـر تعلیمـاتو بـه غـور کـوي، بیـا بـه یـو مـذهبي کتـاب را واخلـي د خپـل ګـرو نـه بـه سبق واخلـي یـا بـه د دې کتـاب نقـل کولـو تـه کښـېني او هـر وخـت بـه په دې کې لیکلي احکام، معنا او مطلب باندې غور کوي.

د دهیان قسمونه

د پلویـانو پـه وجـه بـه د ګـرو ډېـر وخـت بچـت شـي. دا ټـول وخـت به هغه په دهیان کې تېر کړي. د دې دهیان پنځه قسمونه دي.

(۱) پتـا بهاؤنـا (د مینـې دهیـان) : پـه دې دي غـور وکـړل شـي چـي د مصـیبت او سـتونزو څخـه ډک ژونـد نـه خلاصـون او خوشـحالي بـه څنګـه تـر لاسـه کېـدای شـي او کـه دا رنګـه خوشـحالي دنیـا تـه ورکـړل شـي نـو هغـه بـه څـومره ښـه وي، یعنـي د دهیـان کولـو والا دي خپـل زړهٔ د خلکـو د مینـې نـه دومـره ډک کـړي چـي وغـواړي نـو بـه ټـول جانـدار د مصـیبت او سـتونزو نـه خـلاص شـي او حسـرت او خوشـحالي بـه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ومـومي. مختصـر دا چـي هغـهٔ بـه د ټـول دنيـا دمينـي نـه خپـل زړهٔ ډک کړي او د ټولو به ښېګړه غواړي.

(۲) کرونــا بهاؤنــا (د همــدردی دهيــان): د دهيــان کولــو والا بـه دا سـوچ کـوي چـي دنيـا د غـم او وهـم نـه ډکـه ده، او د دې هڅـه بـه کـوي چـي د ټـول عـالم مجبـوره او مهجـوره خلګـو تکليـف محسـوس کـړي، او په دې توګه د هغوی د پاره په خپل زړهٔ کي همدردي پيدا کړي.

(۳) مـديتا بهاؤنـا (د خوشـحالی دهيـان): د نـورو خلګـو د خوشــحالی خيــال بــه ســاتي، او د هغــوی د خوشــحالی نــه بــه مسرت مومي.

(۴) اسوبهـ بهاؤنـا (د نجـات ،خلاصـون دهيـان): پـه دې بـه غـور کېـږي چـي وجـود څـومره خـراب څيـز دی، او هغـه څرنګـي د نـاروغی او مـرګ سـره مخـه کېـږي، او د دې د پابنـديو نـه خلاصـون څومري قدر ضروري دی.

(۵) اپکشــا بهاؤنــا (د دمــاغي اطمينــان دهيــان): پــه دې دهيـان کـي بـه درويـش يـا راهـب د ټـولي دنيـا ښـېګړي، بـدياني، رنـځ، خوشـحالی، روغتيـا، ناروغتيـا، دولـت، مسـکيني وغيـره بانـدي بـه غـور کـوي، او دا هڅـه بـه کـوي چـي د دې ټولـو خبـرو پـر دهٔ باندي څه اثر ونهٔ شي.

د راهبانو دسره د ګوتم اخري خطبه

پـه دې سلسـله کـي د ګـوتم اخـري خطبـه قابـل ذکـر ده کومـه چـي هغـهٔ د مـرګ نـه مـخ کـي پـه "کوټـا ګـاره هـال" کـي د راهبـانو د راجمـع کېـدو پـر وخـت کـړې وه. مـوږ د دې خطبـې تـه د سنګهــ د فرائضـو مغـز ويـلای شـو. پـه "بدهـ سـوتر" کـي چـي د کومـو الفـاظو نقل شوی دی هغه داسي دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګوتم وویل "اې دروېشانو! دغه قانون (شریعت) کوم چې ما پر تاسو ظاهره کړی دی ښه یې په یاد کړئ. په دې عمل وکړئ، دا مکمل کړئ او د دې تبلیغ وکړئ چې زما مذهب په دنیا کې د همدردي، دیوتاګانو او د خلکو د پاره تر ډېرو ورځو پاته شي. دا قانون (شریعت) څهٔ دی؟ دا څلور مخلصه مراقبې دي، څلور غتې هڅې دي، تر بودهیت پورې څلور واټه (سړکونه) دي، پنځه اخلاقي طاقتونه دي او افضل و اشرف اتهٔ اړخیزه لارې دي."

په دې جامع فقرو کې چې څه ویل شوي دي هغه ډېر تفصیل طلب دي، او په دې مختصر کتاب کې دومره ګنجائش نشته. په دې د دې معناوې په مختصره توګه بیانولو باندې اکتفا کوو.

(۱) اتهٔ اړخیزه لار: دا تعلیمات د بدهـ په سلسله کې بیان شوي دي.

(۲) څلور مخلصه مراقبې: (ستهي پتهانا) دا دي.

(الف) د وجود د کثافت (نجاست، پنډوالي) په هکله.

(ب) د هغه ګناهو په هکله چې د احساس په وجه پیدا کېږي.

(ج) د خیالاتو او تصوراتو غیرمستقل او غیرمستحکم کېدو په هکله.

(د) د ژوند د حالاتو او پابندیو په هکله.

(۳) څلور غتې هڅې: (سمبدهانا) دا دي.

(الف) د دې هڅه چې بد صفات نهٔ شي پیدا.

(ب) د پیدا شوو بدو صفاتو نه ډډه کولو هڅه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(ج) غیر موجود ښېګړې بېرته په وجود کې د راوستلو هڅه.

(د) د دې ښېګړو زیاتوب او ترقي کومې چې موجودې دي.

(۴) د ولایت څلور لارې (ادهي پدا) یعنې د ولایت څلور پایې (زینې، سېړۍ) دي.

(الف) د ولایت تر لاسه کولو مستحکمه اراده.

(ب) د دې تر لاسه کولو هڅه.

(ج) د دې د حصول د پاره د زړهٔ پاکي (طهارت).

(د) تلاش حق (د حق لټون).

(۵) پنځه اخلاقي طاقتونه: (پلاني) یا ذهني صلاحیتونه(اندرپالي) دا دي.

(۱) اعتقاد (ایمان، یقین، مذهب)

(۲) سرګرمي

(۳) یاد

(۴) غور

(۵) وجدان

د دې پنځه واړه اخلاقي طاقتونو نه د اعتقاد ماسوا څلور نور صفتونه شاملوو. یعنې څېړنه (تحقیق) کتب مذهب، مسرت، اطمینان و سکون او وجدان په دې کې ګڼوو. دې ته اووه پوهې (بودهي رنګونه) ویل کېږي.

په دې اړه دوې طریقې د راهبانو د وجدان د پاره ښودلې شوې دي او دې ته "جهان" او "سمادهي" ویل کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(۱)**جهـان** : دا د پـالي ژبـي ټکـی دی، پـه سنسـکرت کـي د دې مترادف ټکـی دهیـان دی، پـه عربـي کـي دې تـه استغراق ویـل کېـږي او پـه پښـتو کـي یـې معنـا د "خدای پـه یـاد کـي ورکېـدل" دي. د دې جهـان څلور منزلونه دي.

۱، لـومړی منـزل د خوشـحالۍ او مسـرت هغـه حالـت دی کـوم چـي پـه دې تنهـائي کـي پیدا شوی دی، کـوم چـي بـه پـه غـور او فکـر کـي تېرېږي.

۲، دویـم منـزل هغـه کېفیـت او سـرور دی کـوم چـي د اطمینـان او عمیـق (ژور، کامـل) نـه پیـدا کېـږي، چېـري چـي د غـور او تامـل (برداشـت) واسطه نشـته. پـه داسي حالـت کـي پـه خیـال کـي اسـودګي او انکشاف وي.

۳، درېـیم منــزل هغـــه اســـودګي ده کومـــه چـــي د نفـــس د خواهشـاتو پـه وژلـو پیـدا کېـږي، پـه کـوم کـي چـي د مسـرت څپـې پـه ټـول وجـود کـي غورځنـګ وهـي، پـه کـوم کـي چـي قناعـت، یادونـه او خوشحالیاني دي.

۴، څلـورم منـزل هغـه دی پـه کـوم کـي چـي بـې اثـري لا تعلقـي تـردې حـده وي چـي، نهٔ خـو دیـو امـر خوشـحالي وي او نـهٔ د کـومي خبـري غم. هلته د مسرت، رنځ د دواړو وجود نهٔ وي او نهٔ د غو څه اثر.

پـه لـومړي جهـان کـي درویـش پـه یـوه دقیـق مـذهبي نکتـې بانـدي غـور کـوي، فکـر کـوي او هـر اړخیـز نظـر پـرې اچـوي. پـه کـراره کـراره د دهٔ دمـاغي سـتونزي پـه تلـو شـي او انکشـافي کېفیـت پیـدا شـي. د دې کېفیـت د پیـدا کېـدو سره دویـم منـزل پیـل شـي، پـه دې چـي موضـوع غـور او فکـر د دهٔ د ذهـن نـه غائـب شـي او د دې پـر ځـای یـوه لویـه خوشـحالي پـه ټـول وجـود کـي محسوسېږي. یـوه بـې خـودي خـوره شـي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې کېفیت نه درېیم منزل پیل شي. لړ سات وروسته دا احساس مسرت هم په تلو شي او صرف د هغه یادونه پاتې شي او پر سالک هغه کېفیت خور شي چې نهٔ خو یوه خوشحالي پاتې شي او نهٔ یو رنځ. بلکې پر دهٔ بې پروائي او استغنا (بې فکري) خوره شي، او دا تکمیل ریاضت دی. دې ته "ابها" ویل کېږي او دا د ارهت درجه ده.

(۲) **سماهي:** دا هم هغسې په یو رنګه د سمریزم (ورد) ریاضت دی. د کوم په ذریعه چې پر خپل ځان داسې کېفیت را ولې چې هر رنګه احساس په وختې توګه ورک شي او انسان د وجود او وجودیت نه ځان منزه (د عیبو نه پاک) محسوس وګڼي. د دې ریاضت په وجه هغه کېفیت پیدا کولای شي په کوم کې چې یو ژوندی انسان د مړي په څېر معلوم شي او د لږ سات د پاره په دهٔ او په مړي کې هیڅ فرق نهٔ محسوسېږي. د داسې مهارت د تر لاسه کولو په هکله په بدهـ مذهب کې پر وجود باندې تر ټولو لویه فتح بلل کېږي. او "تبت لاما"[115] په دې کې ید طولی(کمال مهارت) لري.

د دې ریاضتونو په هکله دومره ویل ضروري دي چې دا د ګوتم بدهـ نه مخ کې په هندوستان کې وو، او خپله هغهٔ د جپ تپ (پرستش، بندګي) په وخت کې دا ازمایلي وو او بیا یې پرېښې وو. نو یقیناً دا د ګوتم بدهـ نه وروستو د برهمنو په مقابله کې شامل کړل شوي دي، او دا د بدهـ مذهب اصل جز ګڼل غلطي به وي.

[115] لاما : د تبت د بدهـ مذهب پېشواؤ لقب.

(c) ketabton.com: The Digital Library

باب، ۵

تبدیلیانی او زیاتوب

په تېرو پاڼو کې د بدهـ د تعلیماتو په هکله بحث وشو چې د دې مذهب تر ټولو لرغونو کتابونو کې موندل کېږي. لکه څنګه چې لیکل شوي دي چې په خپله د ګوتم د زماني هیڅ لیکلي اثار نشته، تر مو‌ړ چې رارسېدلي دي هغه د تري پټک ژباړه پسې ژباړه پسې ژباړه ده، کوم چې درې سوه کاله وروسته د اشوک په دور کې د نظم په شکل کې لیکل شوي ؤ. او د دې منبع (چینه) صرف حفظ ؤ. په دې کې شک نشته چې په آریا قوم او خصوصاً په دې هندوستاني ښاخ کې حفظ کول باقاعده د یو فن په حېث ګرځېدلی ؤ، او پوره پوره کتاب یادول دوی ته هیڅ خبره نهٔ وه. بیا هم د ژبې، لهجې، تلفظ او د الفاظو د ردو بدل نه انکار نهٔ شي کېدای. او د ژباړې په وخت یوه ساده خبره تر کومه ځایه ورسېږي. د تحریف (بدلولو) او افسانې امکان هم شته، او د هنیان[116] او ماهنیان فرقو د تفسیرونو اختلافاتو ګنجائش هم شته.

موږ تر دې وخته د دې خبري هڅه کړې ده چې هغهٔ خبري بیان کړل شي پر کومو چې د ټولو اتفاق دی.

متفق علیه (د ټولو رائې او خوښه) امورو نتائج

(۱) د دې متفق علیه امورو د مطالعې نه چې کوم امور مخې ته راغلي هغه دا دي چې ګوتم بدهـ د خدای د وجود نه

[116] بدهـ مذهب سلګونو کلونو وروسته په اتلس فرقو کې تقسیم شو. لاکن په دې کې دوې غټې فرقې دي. یوه " هنیان (ورکوټې ګاډی) دویمه ماهنیان(لویه ګاډی)" . د لنکا او برما خلک هنیان دي. د تبت، چین، جاپان او د شمالي بدهـ د ماهنیان منونکي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

انکار نهٔ دی کړی، لاکن هغهٔ د دې په هکله څه واضح خبره هم نهٔ ده کړې، د کوم په وجه چې د دهٔ و منونکو ته هدایت شوی وای.

(۲) هغه د روح نه انکار خو کړی لاکن د تتائجو منونکی ؤ. دغه مسئله بغیر د روح د وجود د تسلیمولو یو ګام هم مخته نهٔ شو تلی. په دې دهٔ د دې د حل د پاره د کرم نظریه رامخته کړه او دا یې په یوه توګه غیر فاني وګرځوله او ورسره یې په وجود کې د راوستلو باعث وګڼله. لاکن هغهٔ د دې سوال هیڅ ځواب نهٔ وویلو چې انسان ورومبې ځل ولې په وجود کې راغی؟ هغه وخت خو هیڅ کرم نهٔ ؤ، بیا نو هغه څهٔ وجه وه چې بیا عناصر و صفات د رجحاناتو سره جمع کړل شول او یو ژوند یې وبخښی؟

(۳) هغهٔ د دیوي او دیوتاګانو دنیا تسلیمه کړه، لاکن هغهٔ دوی هم د کرم پابند، او د انسان غوندې فاني یې وګرځول. لاکن نهٔ خو هغهٔ د دیوي او دیوتاګانو پر ژوند څه رڼا واچوله او نهٔ یې د انسانانو او د دوی تر منځ څه فرق ښودلو ضرورت محسوس کړو.

(۴) هغهٔ د انسان تر ټولو لویه ترقي نروان (فنا) تر لاسه کول وښودل. یعني په اطمینان او سکون سره ژوند او د تل د پاره فنا. دې څیز د انسان د ترقۍ، د ښهٔ نه ښهٔ جوړېدلو فطري خواهش واخستی. په هندوستان کې چې څومره مذاهب وو هغه د دې منونکي وو چې،

ژباړه

له دریاب نه ؤ راوتی دا ګوهر
بېرته ورک شو په دریاب کې دا

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دوی د اسې نروان چې دوی د ابدي پر ځای خاک نشین کړي په هیڅ توګه د سکون جوګه نهٔ شي کېدای.

(۵) هغهٔ د رسم مخالفت وکړو. د ذات د فرق نه یې انکار وکړو، او په سنګهه کې یې نائي او بهنګي دواړه داخل کړو. دا د آریائي روایاتو او مزاج خلاف ؤ. آریا همېشه د نسل د پاکۍ تر حده زیاته خیال ساتي. هغوی ځان تر نورو قومونو ښهٔ او لوړ ګڼي، او هغوی د دود، کلتور او نخښو ډېر زیات منونکي دي. په دې لـه سره په دې مذهب کې ډېري داسې نیمګړتیاوي وې چې په دې کي د تبدیلۍ او اضافې بغیر پاته نهٔ شو.

په پیل کې د جپ تپ (عبادت، بندګي، پرستش) نه ډېره کول او د وجود سختۍ خلاف ؤ، خو وروسته د دهٔ د بهکشوانو د ګوتم په ژوند کې چې کومه تنظیمي بڼه خپله کړه په دې کې جپ تپ، وجود آزاري ټول موجود دي. بهکشوان به راهبانه ژوند تېروي. د جنسي خوند نه به محروم وي. خیر به غواړي. زړې شړې جامې به اغوندي. پر نرمه بستره به نهٔ پرېوزي. خوشبو، عطر، غوړ به نهٔ استعمالوي. صرف تر غرمې به وچ خوراک کوي، او بیا به تر ډېره وږي اوسي. دا ټوله د اسانۍ برعکس د وجود ازارۍ صورتونه دي. په دې توګه مختلف جهان جپ تپ دي. لاکن د ګوتم شخصیت، د دهٔ عامه همدردي، د راج کمار (شهزاده) اوسېدو باوجود د یوه بهکشو غوندي ژوند تېرول د دهٔ د وجاهت او علمي قابلیت یوه خاصه غوښتنه درلوده او د دهٔ په مخ او ژوند کي د دهٔ تعریف یا زیان را ایستل ډېر زړور کار ؤ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اختلافاتو پیل

بیا هم د دهٔ په ژوند کښې د اختلافاتو علامات موجود وو. د بهنګي په سنګهـ کي د داخلي پر وخت د لوړ ذات غړو ډېره بده وګڼله. "جګال" د دهٔ خلاف راهبان وپارول. دیودت خو مخامخ بغاوت کړی ؤ. کله چي ګوتم مړ شو نو په تجهیز او تکفین کي جګړه پیل شوه، تر دا انده چي د دهٔ مرګ سل کاله وروسته د "ویسالي" په مقام یو کونسل وشو نو په سنګهـ کي بېخي پر وړو وړو خبرو جګړې پیل شوې. د بېلګي په توګه چي د بنکر په لوشي کي مالګه ټولول جائز دي که نهٔ. د غرمې دا وخت خوړلی شي که نهٔ. کله چي لمر دوې ګوتي شاته ولاړ شي یعني د غرمې نه د ماسپښین خوا ته نو مستې (ماسته) خوړلی شي که نهٔ. د بهنګو استعمال جائز دی که ناجائز. چټائي یا ریلۍ که بې کناره (غاړه) وي نو د هغه د پاره مقرره اوږدوالی جائز دی که نهٔ. د سرهٔ زرو او سپینو زرو ایښودل جائز دی که نهٔ[117] وغیره.

غرض نوي نوي قوانین جوړ شول، د ګوتم الفاظو نوي جامې واغوستې. بدهـ مذهب هره ورځ یوه نوې ځُغه بدلوله، او په لږو ورځو کي دومره اضافې وشوې چي د هر هېواد بدهـ مذهب د بل هېواد د بدهـ مذهب نه بېل شو.

د ګوتم نه مخ کي بدهیان

تر ټولو له مخه چي کومه خبره د ګوتم په هکله وویل شوه هغه دا وه چي ګوتم پخپله ویلي ؤ چي " زهٔ په خپلو پښش رو بدهیانو کي یو یم ". چي معنا یې دا شوه چي د دهٔ نه مخ کي ډېر بدهیان راغلي وو، او د دهٔ نه وروستو به هم راځي. نو په دې

[117] لاله لاجپت رائ

(c) ketabton.com: The Digital Library

توګـه دا وویـل شـو چـي یـو بدهـ پـه دنیـا کـي راشـي، د حقیقـت او رښـتونولۍ لاره وښـایي. لاکـن کلـه چـي دنیـا د دهٔ تعلیمـات هېـر کـړي نـو بیـا بـل بدهـ راشـي، بیـا هغـه راهنمـائي کـوي. پـه دې توګـه بـدهیان راځـي. د ګـوتم پـه هکلـه ویـل کېـږي چـي هغـهٔ ځلرویښـتم(۲۴) بدهـ دی. دهٔ نـه مـخ کـي درویښـت (۲۳) بـدهیان راغلـي دي. د ګـوتم نـه مـخ کـي چـي کـوم بدهـ راغلـی ؤ د هغـه نـوم " کسـیپ " ؤ او د هغـه تعلیمـات چـي پـه " سـوت پټـک " کـي دي د ګـوتم د تعلیمـاتو سـره ډېـر ورتـه والـی لـري. نـو پـه دې توګـه د کسـیپ او د دهٔ پـېش رو بـدهیان منـونکي پـه هندوسـتان کـي سراوسـتي تـه نـژدې تـر ځلـورمي صـدۍ عیسـوي پـوري موجـود وو، او فاهیـان د دې خلګـو ذکـر کـړی دی. دا خلګـو ګـوتم بدهـ نـهٔ منلـو بلکـې مرتـد یـې ګڼلـو او د دې منـونکي وو چـي یـو بدهـ بـه راځـي چي نوم به یې " ستر بدهـ یا د رحمت بدهـ[118] " وي.

د ګـوتم پـه هکلـه دا خبـره هـم مشـهوره وه چـي هغـهٔ اعلـم (لـوی عـالم، پـه ډېـرو ځـه خبـر) او معصـوم ؤ. د دهٔ د ژوکـړي پـه هکلـه داسـي کرامتونـه او د معجزو یقـین خلګـو تـه وښـودل شـو کـوم چـي د برهمنـو د خپلـو دیوتاګـانو پـه هکلـه وو او کـوم چـي د هـر

---

[118] عیسـائیانو راتلـونکي " متریـه بدهـ " تـه د مسیحؑ نـوم ورکـړی دی او هغـوی بدهـ مـذهب خلګـو تـه وایـي چـي حضـرت عیسـیؑ متریـه بدهـ دی. مسـلمانان د دې مـذهبي پیشـګوئي پـه هکلـه پـه ښـه انداز ویـلای شـي. ولـي چـي د قـرآن لـه رویـه د رسـول کـریمؐ تعریـف هـم رحمـت اللعـالمین دی، د متریـه بدهـ سره هـم معنـا دی. هسـي هـم د مسـلمانانو دا عقیـده ده چـي د نبـي کـریمؐ د راتللـو نـه مخ کي ټولو غټو مذهبي کتابونو کي د دهٔ ؐ د راتلو اطلاع موجوده ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مـذهب د بانیـانو پـه هکلـه د هغـوی پـه مـذهبي کتـابونو کـي بیـان شوي دي.

ګوتم د اولوهیت پر درجه

دا خبـره هـم کېدلـه چـي ګـوتم خپلـه د انسـان زوی نـهٔ ؤ. هغـهٔ خپلـه د یـو سـپین فیـل (هـاتهي) پـه شـکل د مـور پـه نـس (رحـم) کـي داخـل شـو. کلـه چـي هغـه وزوکېـدی نـو ځمکـي او اسـمان هغـهٔ تـه سجده وکـړه، ونـه خپلـه کـږه شـوه او د دهٔپـر مـوريـې سـوری جـوړ کـړو او دیوتاګـانو د دایـانو کـار ترسـره کـړو. ولـي چـي د دهٔ د مـور د نـس نـه د داسـي جلیـل القـدر هسـتي د زوکـړي نـه وروسـته د بـل اولاد زوکـړه مناسـبه نـهٔ وه. پـه دې هغـهٔ د ګـوتم د زوکـړي پـر اوومـه اسـمان تـه پورتـه کـړل شـوه. کلـه چـي هغـهٔ د مـورو نـس (رحـم مـادر) تـه راغـی نـو دودېـرش (۳۲) علامتونـه ظـاهر شـول. لـس زره نـړۍ (دنیـاوي) د رڼـاؤ نـه ډکـي شـوې، ړنـدو سـترګي ومونـدلې، ګـونګیـانو ژبـې، او کڼـو تـه غـوږونـه، کـاږه سـیدها شـول، ګـوډ پـر ګرځېـدو شـول او بنـدیان ازاد شـول. ټـول فطـرت پـه مسـکا شـو، د ځمکـي او اسـمان ټـول مخلـوق خوشـحاله شـو. د دوزخ اور سـوړ شـو، د معصـومینو پـه عـذاب کـي کمـی راغـی. هغـهٔ لـس میاشـتي د مـور پـه نـس کـي داسـي چـارزانو ناسـت ؤ چـي د هغـه نـوري مجسـمه صـفا ښـکاره کېدلـه او هغـهٔ پـه دې حالـت کـي دیوتاګـانو تـه تعلیم ورکولـو او د حق خبره یې ورته کوله.

معجزات

د زوکـړي نـه وروسـته هغـهٔ اووه ګامـه روان شـو او پـه لـوړ غـږ یـې داوویـل چـي " زهٔ د ټـول عـالم مختـار او مالـک یـم او دا زمـا اخرنـی ژونـد دی". کلـه چـي د زوکـړي وروسـته د مـذهبي رسـوماتو

(c) ketabton.com: The Digital Library

مطابق ورږومبي ځل مندر ته د دیوتاګانو مخي ته یې یوړو نو تول بتان د دهٔ په تعظیم کي ولاړ شول او د دهٔ په پښو کي په سجدو پرېوتل. کله چي د دهٔ د تعلیم د پاره د لېري لېري نه استادان راوغوښتل شول نو هغوی په وړومبي ورځ دا معلومه کړه چي هغهٔ په هر فن او علم کي د خپل استادانو نه ماهر او کامل دی. په ژوند کي یې هم داسي ډېري معجزې بیانېږي، د بېلګي په توګه هغهٔ څو واره د یو ځای نه تر بل ځای پوري په الوتو تللی ؤ. تخیل یې تر دا ځای پرواز وکړ چي د تبلیغ په شپږم کال کي هغهٔ په الوتو تر اسمانه ورسېدی چېري چي هغهٔ په تشنه دیولک[119] کښي خپلي مړې مور ته د شریعت تعلیم ورکړو.[120]

د ګوتم د مړ کېدو نه وروسته کله چي د دهٔ یو مرید " کاسیپ " دا خواهش وکړو چي کشکې دهٔ د ګوتم د پښو یو وار زیارت کړی وای په کوم چي د چکروتي راجاګانو علامات او نخښي موجودي وې نو د ګوتم پښي پخپله د کفن نه راووتې او چي کله هغهٔ خپلي سترګي پر ولګولې نو بېرته داسي په کفن کي دننه شوې چي نهٔ خو یوه غوټه خلاصه شوه او نهٔ یو ځای کفن ځیري شو.

د دې سره سره په هر ځای کي د بدهـ عقیدت مندانو د خپل هېواد برتري ښکاره کولو په خاطر د ګوتم په ژوند کي یې د داسي واقعاتو اضافه کړې ده چي نهٔ خو یې عقل مني او نهٔ څه

---

[119] تشنه دیولک: د بودهي مذهب مطابق په اسمان کي هغه ځای چېري چي د مړو ارواح اوسېږي

[120] بهګوان ګوتم بدهـ (هندي) مصنفه جناب بودها نندجي او پنډت چندر کاپرشاد جي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تـاریخي ثبـوت لـري. د بېلګـي پـه توګـه د لنکـا خلګـو پخپلـو مـذهبي کتـابونو کـي دا ليکلـي دي چـي ګـوتم د رې ځلـي لنکـا تـه راغلـی دی او د هغـهٔ غـاښ پـه لنکـا کـي ښـخ دی. دوی دا خبـره کـوي چـي د ګـوتم د سـوځولو وروسـته " ارهـات کـتم " د دهٔ غـاښ د چتـا (د سـوځولو ځـای) نـه راواخسـتو او دا مقـدس يادګارونـه يـې لنکـا تـه راوړو. د برمـا او د سيام خلـګ هـم د خپلو هېـوادو پـه هکلـه د داسـي واقعـاتو او يادګــارو مــدعي دي او ښــه مالګــه مصــالحه پــرې لګــوي او فرضي قصې د واقعاتو په حېث بيانوي.

د "ماهنيـان" فرقـې خلـګ کـوم چـي پـه تبـت، نېپـال، چـين، جاپـان او پـه منګوليـا کـي اوسـېږي دې مـذهب تـه يـې داسـي جامـه ورپـه غـاړه کـړې ده کـوم چـي د "هنيـان" فرقـې خلـګ يعنـي د لنکـا او برما بدهيانو د اعتقاداتو نه بالکل بېل څيز جوړ کړی دی.

قطبي (شمالي) بدهيان اوګوتم

د دې شـمالي بـدهيانو پـه نـزد د دهيـان (اسـتغراق، د خـدای پـه يـاد کـي ورکېـدل) پنځـه منزلونـه دي، او د دې دنيـا پورتـه د ديوتاګـانو دنيـا ده. او د هغـې پورتـه د برهمـا ښـپاړس دنيـاوي يـا بـرهم لـوک دی. د هـر دهيـان سـره درې بـرهم خلـګ تړلـي دي. کـوم سـړی چـي د اسـتغراق منزلونـه پـه دې دنيـا کـي تـر سـره کـړي هغـه نهـم بـرهم لـوک (عـالم ارواح) تـه ورسـېږي. څـوک چـي څلـور دهيانـه پـوره کـړي هغـه لسـم يـا يوولسـم بـرهم لـوک تـه ورسـېږي. نـور لوکونـه هلتـه پـه دهيـان سـره تـر لاسـه کېـږي. د هـرو درو لوکـو سـردار يـو دهيـاني بدهـ دی او ټـول بـرهم لـوک هـم پـه دغـه پنځـو دهيـاني بـدهوانو بانـدې تقسـيم دي. د هـر دنيـاوي بدهـ يـو همـزاد دهيـاني بدهـ وي. هغـه دنيـاوي بدهـ فـاني دی، لاکـن سـماوي (ابـدي) بدهـ يعنـي

(c) ketabton.com: The Digital Library

دهیاني بدهـ پاته وي. پنځه دنیاوي بدهیان هغه دي په کوم کې چې درې د ګوتم نه مخ کې راغلي دي، څلورم ګوتم خپله دی او پنځم " متریه بدهـ " راتلونکی دی. ولې چې د دهیاني بدهیانو تعداد غیر محدود دی. په دې دا سوال پیدا کېږي چې په پنځه بدهیانو کې برهم لوک ولې تقسیم دی؟ د دې ځواب دا ورکول کېږي چې دا دنیا په وار وار ورانېږي او جوړېږي او تر دې میعاده ترڅو چې دا دنیا ده. دې ته کلپ (د خدای یوه ورځ، چې زر کاله ده) ویل کېږي. په کلپ کې صرف پنځه دهیاني بدهیان او د هغوی اوتار (پیغمبران) دنیاوي بدهیان وي. د دې موجود کلپ پنځه بدهیان دي. د تبت او نېپال د بدهیانو د دې نظریې نه هیڅ تسکین ونهٔ شو. هغوی په لسمې صدۍ عیسوي کې په دې سلسله کې یو واجب الوجود بل زیات کړو چې ورته "ادي بدهـ " ویل کېږي. د دوی عقیده دا ده چې ادي بدهـ کوم چې همېشه وٙ او همېشه به یې د پنځه دهیانو په ذریعه پنځه دهیاني بدهیان د ځان نه پیدا کړل (یعنې د خپل وجود نه). دې دهیاني بدهیانو د خپل عقل او قوت فکر په ذریعه له خپل ځان نه پنځه بدهستو پیدا کړل. دې بدهستو بیا خپل د عقل و دانش نه کار واخستو او په یو غیر مادي جوهر کې یې یوه مادي دنیا پیدا کړه. زموږ دا موجوده دنیا د څلورم بدهستو تخلیق کرده ده. د کوم نوم چې " اولوکي تسور " دی. او دغه د تبت دلائي لاما په صورت کې ظاهرېږي.

سرحدي بدهـ: د سرحدي بدهیانو پردې هم تنده ماته نهٔ شوه. هغوی د مړي کول (قتل کول) عادیان ول او د "شیوجي"

(c) ketabton.com: The Digital Library

پجاريانو[121]. نو بيا چي کله "اسنګ راهب" هلته په شپږمه صدی عيسوي کي بدھ مذهب خور کړو نو دۀ دې مذهب ته يو بل رنګ ورکړو. اسنګ د بدهو برهم لوک يو څه خاص لوک سرحدي ديوتاګانو ته ورکړل او سرحديانو ته يې وويل چي دا ديوتاګان هم د بدھ پجاريان او د "لوکي تسور" منونکي دي. دې سړي کوډي (جادو) منتر زده کول هم د بدھ مذهب په رياضت کي شامل کړو. د دې نتيجه دا وخته چي په بدھ مندرونو کي د مختلفو ديوتاګانو و بتانو مخي ته عبادت کول يو رواج جوړ شو او صرف د غسي هغسي رسمونه د مذهب جز نۀ بلکې باقاعده منتر ويل او څه کوډي ووډي کول د بدھ مذهب خاص عناصر جوړ شوې.

[121] په موهنجوداړو کي چي کوم اثار موندل شوي دي، دې نه ثابتېږي چي د شيو د آرياؤ نه مخ کي دراوړ منونکي وو او آريا چي راغلل نو يې خپل کړ.
وګورئ د ډاکټر ايشوري پرشاد (تاريخ هند) مخ ۱۴ او ۶۳

(c) ketabton.com: The Digital Library

باب، ۶

د سنګهـ کونسلونه او اختلافات

په دې امورو ځان پوهول چې د دې مذهب خوربدنه څنګه وشوه، او په خپلو کې یې څهٔ څهٔ اختلافات وو او دې بېل بېل صورتونه ولې خپل کړل؟ د سنګهـ د تاریخ او د دې د کونسلونو د فیصلو په هکله هم علم ضروري دی. په دې باب کې په اختصار سره هم په دغه امورو بیان شوی دی.

لومړی کونسل

د ګوتم بدهـ د مړینې نه وروسته لومړی کونسل (غونډه) ۴۸۸ ق،م په راج ګهړې کې د راجا اجات سترو په مشرۍ کې وشو. د دې صدارت یو عالي مرتبه مواري "مها کشپ" کړی ؤ. دا کونسل د پشکال په باراني موسم کې پیل شو او برابر اووه میاشتې جاري ؤ. په دې کې پنځه سوه راهبان شریک وو. بقول د کنې بدهیان چې په هم دې کونسل کې د بدهـ تعلیمات سوتر " مختصر وجامع نظم " په شکل کې واړول شول او د "ترداد" په نامه په زمزمه سره یاد (حفظ) کړل شول. د دوی دعوه ده چې هم دغه ترداد وروستو د تري پټک په نامه سره ونومول شو. یعني تري پټک په معنا لفظ به لفظ ترداد دی. لوبدیځ[122] مورخین دا دعوه صحیح نهٔ بولي. هغوی وایي په تري پټک کې داسې داخلي ثبوتونه شته چې دا خبره د منلو ده چې د دې ډېرې برخې یقیناً د ګوتم بدهـ د مرګ نه وروستو تیار کړل شوي دي. په دې، دې ته خاص ترداد نهٔ شو ویلای. د دې د پاره دا امر قابل لحاظ دی چې په "دیپ ونس" کې چې کومې خبرې د

122 رائس ډیوډس

(c) ketabton.com: The Digital Library

تــرداد بیــان شــوي دي هغــه د دې برخــو نــه ډېــري بیلــي دي کــوم چــي پــه تــري پټــک کــي یــې ورکــړي دي او د دواړو موضــوعات هــم یــو بــل تــه ورتــه نــه دي. پــه دې معــدوم (نــابود کــړل شــوي) یــا مفروضــه تــرداد تري پټک ګڼل د عقل خلاف خبره ده.

بهرحــال دومــره خــو ټــول منــي چــي پــه لــومړي کونســل کــي ډېــري پرېکــړي شــوي وې، او مــنظم ســوترونو کــي چــي یــې څــه پــه یــاد کړل د هغه څه نا څه برخه په تري پټک کي ضرور شته.

دویم کونسل

د دې نــه وروســتو تــریــوه صــدی پــوري د هــیڅ یــو کونســل معلومــات نشــته. البتــه تقریبــاً د یــوې صــدی وروســتو د ویســال پــر مقــام یــو ســتره جلســه وشــوه. د دې کونســل وجــه دا وه چــي څــه راهبــانو د سنګهـ د قاعــدې خــلاف ورزي پیــل کــړې وه. لهــذا یــوې ډلــي بــه پــر بلــي ډلــي دا تــور لګــوی چــي هغــه د شــریعت خــلاف ډېــر امــور ترســره کــوي. نــو پــه دې دا ســوال پورتــه شــو چــي د دې ټولــو امــورو متعلــق یــو قطعــي پرېکــړه وشــي چــي آیــا د دې د کولــو اجــازه شته او که نهٔ.

د اختلافــاتو بنیــادي امــور هغــه وو چــي مــوږ د دې نــه مــخ کــي بیــان کــړل. یعنــي د غرمــې خــوراک د زوال تــر وختــه خــوړلی شــي کــه نــهٔ، پــه دې وخــت کــي مســتې (ماســتهٔ) یــا چکــه خــوړلی شــي کــه نــهٔ، سرهٔ زر، ســپین زر راهــب اخســتی شــي کــه نــهٔ وغیــره. د ډېــر بحــث نــه وروســتو دا پرېکــړه وشــوه چــي دا ټــول امــور مثــل ســابق ممنــوع بــه ګڼــل کېــږي. لاکــن جــدت پســندانو تــه دا خبــره بنــه نــهٔ ولګېــده، او د هغــه وخــت نــه دوې ډلــي (فرقــې) جــوړي شــوې. د دواړو بــه ځــان ځــان تــه کونســلونه کېــدل، او هــر جماعــت بــه ځــان بنــهٔ او دویــم بــد ګڼلــو

(c) ketabton.com: The Digital Library

هڅه کوله. د منځني اختلاف په وجه قصه دا ځای ته را ورسېده چي بودهي راهبان په اتلسو ډلو کي سره وو پشل شول. او هر یو[123] د صداقت او حق پرستۍ دعوېدار ؤ.

درېیم کونسل

درېیم کونسل د اشوک د باچا جوړېدو وروسته په اتلسم کال کي په پاټلي پتر (پټنه) ۲۵۲ ق،م کي وشو. په دې کونسل کي زر کسه بزرګ ترین راهبانو شرکت درلود او د دې صدارت تېسا[124] ولد موګلي وکړی. په دې کونسل کي د بدهـ ښودلي لومړي ځل سوتري او لیکلي بڼه "تري پټک" په نامه سره اختیار کړ. دا احکام، هدایات، قوانین او قاعدې د نظم په شکل کي ولیکل شول، او په وار وار په تکرار یې ور حفظ کړل. دا کونسل تر نهه میاشتو پوري جاري ؤ او هم د دې په نامه اشوک هغه پیغامونه ولېږل چي پر غرو باندي کنده[125] (ډبرلیکونه) دي. د مګدهـ باچا "پیاداسي" (رحم دل) د سنګهـ په هر کلي کي د هغه د خیر دعا کوي.

محترمو بزرګانو! تاسو خبر یاست چي زهٔ د سنګهـ او د بدهـ شریعت څومره عزت کوم او دا څومره محترم ګڼم. محترمو بزرګانو! بزرګ بدهـ چي څه فرمایلي وو هغه ډېر مناسب وو. که موږ د دهٔ شریعت خپل ماخذ جوړ کړو نو به رښتونی قانون (شریعت) تر ډېرو ورځو پوري قائم شي. محترمو بزرګانو! زهٔ

123 مهاونس

124 tissa

125 ګیا ته نژدې یوه غونډۍ ده، پروفېسر مکرجي دې ځي ته "بهیرو" او رائس ډیوډس "ببر" وایي. لاکن ډاکټر ایشوري پرشاد دې ته "بارابار" ویلي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

حسب زیل کتابونه د شریعت کوم چي د مقدس بدهـ د خُلې نه الفاظ راوتي دي دغسي ګڼم.

ونې سموکس (د ونې جوهر) الیه وسالي (دنیا د حق پرستان) اناګیت بهیاني (د مستقل وېره) منې ګاتها (د تهلا سندري) مهنه سوت (د عقلا سیرت) اپتسه (د تهول پتر سوالونه) مها راهل سوت (د راهل کو نصائح)

محترمو بزرګانو! زۀ هیله لرم چي مکرمه راهبه او مکرم راهب بـه دا د شریعت کتابونه لولي او پر دې به غور کوي او هم دغسي د دواړو وجود معمولي بدهیان به هم دغسي کوي. په دې غرض ما دا کنده (لیک) وکړو، او د خپل خواهش اظهار مي وکړو.[126]

د اشوک لېږلي مبلغین

دې کونسل د اشوک په وېنا دغه زیل سیمو ته مبلغین لېږلو پریکړه وکړه. د دې لړ لیک "دیپ ونس" او "مهاونس" سره د مبلغینو نومونو لیکو.

[126] د اشوک د دې کتبې نه دا خبره څرګندېږي چي هغه وخت دا کتابونه موجود وو او هم دغه قابل اعتبار ګڼل کېږي. لاکن په تري پټک کي چي کوم کتابونه شامل دي په هغو کي د دې نوم نشته. ممکنه ده چي دغه کونسل د دې کتابونو نومونه بدل کړي وي. بیا هم د دکني بدهیانو دعوه صحیح نۀ ګڼل کېږي، چي په تري پټک کي هغه ټولي خبري دي چي د اشوک نه مخ کي راروانې وې. په دې چي د تري پټک په لړ لیک کي د اشوک د دورې بر کتابونه شامل دي.

د ډیوډس دا خیال دی چي په تري پټک کي "پالي موکهـ" هغه دی کوم ته چي اشوک "سموکس" ویلي ؤ او "تره ګاتها" هغه دی کوم ته چي "سني ګاتها" ویلي ؤ. په دغه توګه د "اناګنابیاني" د موضوع لړ معلومات په "بتوتو" کي شته. د نورو کتابونو هیڅ معلومات نشته.

(c) ketabton.com: The Digital Library

	سیمه	مبلغ
۱	کشمیر او ګاندهار (کندهار)	"مجهتک" ولېږل شو
۲	هس (د سلطنت نظام د کني برخه)	"مها دیو" ولېږل شو
۳	ونواس (د راجپوتانه صحرا)	"اکهیت" ولېږل شو
۴	اپرننک (سرحد)	"باختري" دهم رکهت ولېږل شو
۵	مهراستهه (د بمبئ ولایت شمال ختیځ برخه)	"مهادهم رکهت" ولېږل شو
۶	یون لوک (باختر)	"مهارکهیت" ولېږل شو
۷	همنونت (منځنی همالیه)	"مجهم" ولېږل شو
۸	سون بهومي (ملایا)	"سین او اتر" ولېږل شول
۹	لنکا	"مهندر" وغیره ولېږل شول

په هم دغه کال اشوک یوه محکمه "دهرم مهاماتر" په نامه جوړه کړه د چا چي فرض ؤ چي د مذهب حقانیت قائم وساتي او د وحشي، ځنګلي قومونو د پالني او حقوقو خیال وساتي.

ځلورم کونسل

ځلورم کونسل د کنشک[127] غالباً ۱۲۵ څخه تر ۱۴۸ په دور کي وشو. په دې کونسل کي تقریباً پنځه سوه راهبان شریک وو. د دې درې ثبوته مخي ته راځي چي هغه وخت بدهـ مذهب په دوو فرقو (ډلو) "استهرویدوار" او "مهاسامګهیک" کي سره تقسیم وو او دا کونسل د دوی د اختلافاتو د ختمولو د پاره راغوښتل شوی یا جوړ شوی ؤ. د دې کونسل صدارت "وسو بندهو" کړی ؤ. په دې کي مذهبي عقائد له سره مرتب کړل شو. درې تفسیرونه تیار کړل شول په

[127] د کنشک د تاج پوشۍ د نېټي په هکله په مؤرخینو کي ډېر اختلاف دی. هیڅ یوه سنه نۀ شي بیانېدلای. دا سنه د "سرنیواس اچاریه" او "رام سوامي آنګر" د تاریخ نه ورکړل شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوم کي چي "مهادبهاشا" ترټولو زيات مشهور دی. دا کتاب د بدهيانو د شريعت په هکله ډېره مستنده ذخيره ګڼل کېږي. په دې تفسيرونو کي بقول "هوان سانګ" تريو لکهـ پوري اشعار وو. ويل کېږي چي دا تفسيرونه کنشک د مسو (تانبې) پر ټوټو وليکل او بيا يې تريوه لويه درونـد استوپه لاندي ښخ کړل، کوم چي د سري نګر (کشمير) سره نژدې ؤ. د دې استوپ تر اوسه درک نهٔ دی لګېدلی.

هنيان او ماهنيان

د دې کونسل نه څو ورځي وروستو په بدهـ مذهب کي دوې غټي فرقې جوړي شوې، کوم ته چي "هنيان او ماهنيان" ويل کېږي. هنيان هغه دي چي د لرغوني بدهـ مذهب منونکي دي، په لنکا او برما کي استوګن دي. دوی د روح نه انکار کوي او د خدای په هکله دا وايي چي بدهـ د دې په هکله هيڅ نهٔ دي ويلي، او موږ ته د دې د وجود او عدم وجود سره هيڅ کار نشته.

ماهنيان بدهـ په ستو يقين لري. بدهـ يو مافوق الانسان سړی ګڼي. د ديوي او ديوتاګانو منونکي دي. په کوډو (جادو) او منترونو يقين لري. په رسمونو عمل کوي او پر خدای يوائي نهٔ بلکې پر ډېرو خدايانو عقيده لري[128].

د ماهنيان ډلي باني (بنسټ اېښونکی) "ناګارجن" ؤ. دهٔ په بدهـ مذهب کي بهګتي (تعويز ګري، کوډي) او عامه مينه يې داخله کړه، او ورسره يې د خدای او ديوتاګانو نظريه هم شامله کړه چي دا بدهـ مذهب نور هم زړهٔ ښکونکی شو.

د "ونسټ سمتهـ" دا رائې ده چي ماهنيان ډله هنديان، بدهـ، ايراني، رومن او د يوناني مذاهبو يو کيچړی دی، کوم چي

---

[128] وګورئ د چارلس ايسټ کتاب

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګوتم يې د يوه ژوندي مثال په توګه پېښ کړو او په وچو او بې جان اخلاقي اصولونو کي يې ساه واچوله."

د زوال اسباب

دې تفريق او اختلاف چې په کومه طريقه په شمال کي دا مذهب مقبول کړو، هم دغسي د دې اثرات په هندوستان کي ډېر کم شول. د دې اندازه چيني سېلانيان "فاهيان ۴۰۰ عيسوي کي ۵۱۸ عيسوي او "هوان سانګ ۶۳۹ څخه تر ۶۴۸ عيسوي" په بيانونو کي څرګندېږي، چي بدهـ مذهب هم په دې سيمو کي پاته شوی ؤ د کومو سيمو راجاګانو چي د دې حمايت کوی. هم دغه وجه وه چي د اشوک او کنشکا نه وروستو صرف په پنجاب (د هند پنجاب) کشمير او بهار کي څو ورځي يې ځان ټينګ کړو. په دکني هندوستان باندي د دې هيڅ اثرات نهٔ ولېدل. د دې وجه د برهمنو او راجپوتو راجاګانو سخت مخالفت وو. د بعضو مؤرخينو خو دا خيال دی چي د برهمنو د خطا ايستلو په وجه ډېر خلک عملاً د دې مذهب مخالف شول. او د "کمال بټ"[129] او "شنکراچاريه"[130] د وېناؤ په وجه خو بدهيان په ډېر تعداد ووژل شو.

[129] "کمارل بهټ" په اوومه صدی عيسوي کي ؤ. هغه د ويدونو عظمت ثابت کړو او د هغهٔ ښودلي رسوماتو په سلسله کي د بدهـ مذهب يې ډېر مخالفت وکړ.

[130] شنکراچاريه د "کراله" په مقام په ۷۸۸ عيسوي کي وزوکېدی. دی د ويد ډېر لوی عالم ؤ، دهٔ انپشد، بهګوت ګيتا او د دوانت سوتر تفسيرونه وليکل. دی د جګت ګرو (استاد) په نامه مشهور شو. دهٔ په ميسور" دوارکا پوري" او بدري کدار کي مټهونه (مذهبي مدرسې) جوړ کړل او په ټول هندوستان کي يې دورې وکړې. د بدهـ مذهب د عالمانو سره يې مناظرې وکړې، هغو ته يې ماته ورکړه او په زرګونو بدهيان يې هندوان کړل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لهذا په "سارناتهـ" کي دا نخښي اوس هم ليدل کېږي چي هلته د هغه ځای استوپه او بدهي مندرونه يې په وار وار نړولي او برباد کړي دي. په دې توګه ما سوائې په لسمي او يوولسمي صدۍ پوري په نيپال او بهار کي د کوم باچا "پال" د دې مذهب منونکی ؤ، په پاته هندوستان کي دا مذهب پاته نهٔ ؤ. کله چي د پال سلطنت خاتمه اسلامي فتوحاتو وکړه نو دا مذهب هم خپل د زوکړي د ټاټوبه ورک شو.

خپله د دې مذهب په راهبانو او درويشانو کي دومره عياشي او حرص، او د وجود دومره اساني راغله چي اولس له دې مذهبه بېزاره او نفرت يې ور سره پيدا شو. د بدھ هغه تعليمات چي د اخلاقو په لوړتيا کي يې ثاني نهٔ درلود، د توهم پرستۍ، پابندۍ، د رسمونو او راهبانو د عياشۍ په وجه برباد شو او بدھ مذهب چي د اخلاقو د صحيح کېدو د پاره جوړ شوی ؤ د بد اخلاقيو مجموعه ځيني جوړه شوه. په دې هکله دومره نور ويل غواړم چي د اشوک او کنشکا باچاهانو د مشرتابه چي څومره تعريف وکړل شي، لاکن دا د منلو خبره ده، هم د دې باچاهانو په وجه خير غوښتونکي بدھيانو ته يې د "دلائي لاما" د محلونو لار ور وښوده، او په دوی کي يې داسي اخلاقي بدۍ پيدا کړې چي دوی د برهمنو او مسلمانانو په کمزورو حملو باندي سره وپاشل شول او د خپل ټاټوبي نه ورک شول.

(c) ketabton.com: The Digital Library

باب ،۷

بده مذهب په بېلا بېلو هېوادونو کښې

بدهـ مـذهب ګـوا د خپـل هېوادنـه وشـړل شـو او پـه هندوسـتان کـي ماسـوا د "سارناتهـ" او "ګيـا" د دې مـذهب منـونکي نـۀوو، لاکـن پـه ټولـه دنیـا کـي د دۀ د منونکـو تعـداد بـې شـمېره دی. نېپـال، تبـت، چـین، کوریـا، منګولیـا، جاپـان، برمـا، سـیام ،ملایـا، جـاوا، سـماټرا او سـري لنکـا کـي د دې مـذهب د تـابعینو کثـرت دی. پـه داسـي حـال کـي دا معلومـول بـه د دلچسـپی نـه خـالي نـۀوي چـي دا مـذهب دې هېوادونـو تـه څنګـه او پـه څۀ حـال کي ورسېدی؟ او د دې موجوده بڼه او اثرات څۀ دي؟

مـوږ د دې هېـوادو اجمـالي حـال بـه کېـدای شـي پـه تېـر یـو نـه یـو بـاب کـي پـه تغیـر سـره بیـان کـړی وي، اوس د دې اجمـال تفصیل حاضر دی.

لنکا:

د "ټیسـا باچـا" (۲۵۰ څخـه تـر ۲۳۰ق،م پـوري)[131] پـه زمانـه کـي د هندوسـتان شهنشـاه اشـوک خپـل زوی "مهنـدر" یـې د بدهـ مـذهب د تبلیـغ پـاره ولېـږی. مهنـدر تـر دا وختـه ۱۲ کالـه د درویشـۍ ژونـد تېـر کـړی ؤ. د کونسـل پـه دویم کـال مهنـدر لنکـا تـه روان شـو او د ځـان سـره یـې د راهبـانو یـوه ډلـه هـم ملګـرې کـړه. د دې خلګـو تـه تـري پټـک او د هغـه تفسـیرونه پـه یـاد ایـزده وو کـوم چـي پـه کونسـل کـي منظـور شـوي وو. دا تفسیرونه دوی د پالي نه سنګالي ژبې ته واړول.

ټیسـا د مهنـدر ډېـر زیـات خـاطر او خـدمت وکـړو. خپلـه یـې بدهـ مـذهب اختیـار کـړو او د هڅـه د اشـاعت امـر یـې وکـړو. دۀ د

[131] سونډرس ــ استهوري آف بدهازم

(c) ketabton.com: The Digital Library

مهندر په وېنا په اندودهـ پور کي يو "تهوپارام داګپ" (ستهوپه) هم جوړ کړو چي ترا وسه شته او د کوم په هکله چي دا مشهوره ده چي د دې لاندې د ګوتم د مغزي هډ ښخ دی. دې ته نژدې يو متهـ (مذهبي مدرسه) يې هم د هندوستانيانو راهبانو د پاره جوړ کړو. او د دې پراته ميله فاصله باندې يې "مهنتل وهار" جوړ کړو چي ترا وسه وجود لري. د "تهوپا رام دا ګپ" د جوړولو وروسته د باچا د کوريو څو ښځو خپلوانو د راهبي جوړېدلو خواهش ظاهر کړو. د دې د پاره مهندر خپله خور "سنګهـ سوترا" ورته راوغوښته کومه چي د دۀ سره په سنګهـ کي داخله شوې وه. هغه د نورو راهبانو سره لنکا ته راغله او د ځان سره يې د بودهي ونې يو ښاخلې هم راوړې. دا ښاخ په اندودهـ پور کي د "روانولي دا ګپ" سره ولګول شو او د دې تاريخي ثبوت دا دی په لنکا کي چي کومه بودهي ونه ده هغۀ د دې ښاخ ده. نن دا د نړۍ ترټولو لرغونې مذهبي ونه ده چي په ډېر اهتمام سره يې ساتنه کېږي. دې ونې يا د دې ونې و جړو ته او به رسول دا د هر بودهي د پاره د سعادت کار دی.

تيسا د شلو کالو د حکومت کولو وروسته مړ شو او مهندر هم د څو ورځو وروسته پسې مړ شو. د دوی دواړو د مرګ نه څو ورځې وروسته "تامل" قوم لنکا فتح کړه. لاکن ۱۶۴ ق، م کي هغه خلک وايستل شو او فاتح "دشت ګامني" هم د خپل نيکه تيسا غوندې بدهـ مذهب خپل کړو او د هغه مشرتابه يې پيل کړه. دۀ ډېر تعميرات جوړ کړل په کومو کي چي د "مهاتهوپ" او د "پتيل والا" غټ متهـ ډېر مشهور دي. په دې متهـ کي سوا سله (۱۲۵) کمبې (پايې) دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دهٔ د مـرګ نـه وروسـته دراوړ قـوم پـیا حملـه وکـړه، لاکـن دوی وتاګـامني پـه ۸۸ ق،م کـي د هېـواد نـه وشـړل. دې باچـا پـه لنکـا کـي تـر ټولـو لـوړ "داګـپ ابهیا ګـري" جـوړ کـړو او هـم د دهٔ پـه دور کـي درې سره پټـک د حـافظې نـه د پـاڼې پـر مـخ منتقـل شـول او د محقیقنـو پـه رائـې چـي اصـل تعلیمـات پـه دې کـي تـر ډېـره حـده کېـدای شـي او څـومره کتابونـه چـي د دې مـذهب پـه شـمالي هنـد ، نیپـال، چـین او تبـت کـي تـر لاسـه شـوي دي او د دې نـه وروسـتو لیکل شوي دي دومره مستند نهٔ دي.

دې نـه عـلاوه د بدهـ مـذهب پـه هکلـه کـوم کـار چـي پـه لنکـا کـي وشـو هغـه پـه پنځمـه صـدۍ کـي وشـو. ۴۳۰ عیسـوي تـه نـزدې د بدهـ مـذهب یـو مشـهور راهـب " بدهـ ګـوش " لنکـا تـه راغـی. دا سـړی ډېـر لـوی فلسـفي او عـالم ؤ. دهٔ د بدهـ مـذهب یـوه انسـائیکلو پیـډیا د " سـدهي مـاګ " پـه نامـه تیـاره کـړه او د پټـک ټـول تفسـیرات یـې د سـنګالي نـه پـالي تـه وژبـاړل. دا تفسـیرونه دومـره مشـهوره شـو چـي بقـول ډیـوډس چـي اوس یـو تفسـیر هـم پـه سـنګالي ژبـه کـي پـه لنکـا کـي نشـته. هغهٔ تفسـیرونه چـي پـه پـالي ژبـه کـي پـه لنکـا کـي موجود دي پـه مقدمه کـي یـې لږ لیـک ورکولی شـوی دی.

برما:

دلتـه د بدهـ مـذهب د ابتـدا پـه هکلـه بېـل بېـل بیانونـه دي. د برمـا خلـک وایـي چـي ګـوتم خپلـه دلتـه تشـریف راوړی دی، لاکـن دا د دوی خـوش عقیـده ده. پـه تـاریخي اعتبـار بدهـ مـذهب پـه لـومړي ځـل دلتـه د اشـوک د مبلغینـو پـه ذریعـه خورشـو، خـو پـه اصـل کـي ترقـي یـې پـه پنځمـه صـدۍ کـي وشـوه. کلـه چـي بدهـ ګهـوش لنکـا تـه ۴۵۰ عیسـوي دلتـه راغـی نـو بدهـ کېـدل پـه هغـه وخـت کـي داسـي رواج نیـولی ؤ چـي نـن پـه برمـا کـي

(c) ketabton.com: The Digital Library

جوړېدل د هغه ځای په رسمونو کې شامل شوی دی. د دې نتیجه دا شوه چې په هر کلي کې پګوړا (بدهـ مندر) دی. او تر ۷۵ زره زیات مذهبي خیر غوښتونکي (فقیران) دي. د بدهـ و بتانو ته سجده کول، د مذهبي عالمانو عزت، بېل بېل ارواح خبیثه باندې یقین لرل، د دوی مخ ته د مذهب یو جز ګرځېدلی دی. یو معمولي کلیوال د یوې ونې مېوه تر هغه وخته نه شي خوړلای، یا د یوه پټي ریبل نه شي تر سره کېدلای تر څو چې یې نټ (بازیګر، شعبده باز) ته قرباني نه وي کړې. کوم چې د ده په خیال په دې ونې یا په دې ځای قابض دی. بدهـ مذهب هلته او س داسې مات ګوډ خور شوی دی چې ګوتم دا ښودلي دي چې هر سړی د خپل نېک اعمالو په وجه یو "دیو" یا "وړوکی دیوتا" جوړېدای شي او د بد اعمالو په سوب یو "یک" یا "پریت" کېدای شي او دا دیوتا یا پریت د یوې لویې ارواح ماتحت دي کوم ته چې "نټ" ویل کېږي. د دې ټهو شمېر ۳۸ دی. په دوی کې چې کوم یو تر ټولو لوی دی د هغه نوم "بهګ من" دی. نو په دې وجه د دې ټهو د خوشحالۍ د پاره د ځناورو قربانۍ کېږي او شراب څښل کېږي، کوم چې د ګوتم د قانون بالکل خلاف دي. هغوی د خپلو اخترونو پر موقع ښه خوشحالیاني کوي، اتڼونه کوي، سندرې وایې او خیراتونه کوي. هغوی ګلان، د ګلونو هار او نور د نذر څیزونه د ځان سره اخلي او بدهـ مندر ته ځي. هلته په ګوډو شي او د بدهـ ښودلي الفاظ لولي. "انیک" "دکهـ" "اناتهـ" (ټول فاني دي) ټول د خوسائې نه خالي او ټول غیر حقیقي دي. د خیر ورکولو (منت ورکولو) وروسته ټوله شپه په اتڼ او نندارتون (تهیټر، سینما) کې تېروي. د غه ننداري هم د غه مندر په دالان کې کېږي او څوک د دولت څښتن (رئیس) د دې خرڅ پر ځان اخلي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اخترونو ماسوا د خوشحالۍ يوه بله خاص موقع، د يوه مذهبي راهب د مرګ ورځ وي. د چندې لړ ليک خلاص شي او يو غټ رقم جمع کړل شي. د چتا (د سوځولو ځای) شاوخوا يو عمارت جوړ کړل شي. ډېري نخښې ولګول شي او قسما قسم رنګين بېروغونه ولګول شي. لوبي تماشې او اتڼونه کېږي. په منځ کي مړی په شاتو (شهدو) او پر طلا (زربلخ) کي وپېچل شي. چي کله يې د سوځلو ورځ راشي نو يې په يوه داسي غونډۍ کښېږدي چي ييا يې په يوه رسۍ وتړي. دوې ډلي جوړي شي او د دواړو تر منځ رسه کشي پيل شي. کوم څوک چي دا رسه کشي وګټي هغه د ټولو اخراجاتو ذمه واره شي.

حقيقت خو دا دی چي دا خلک ځان ته بدهـ وايي، لاکن په دوی کي اکثره پر خدای او روح يقين لري او پر ته له نروانه د يوه جنت منونکي دي. چېري چي صالح او ښځه خلک ولاړ شي او د ديوتا ګانو سره ښځه په خوشحالۍ ژوند تېروي. عيسائي مشين ښځه په قوت سره خپل کار ته دوام بخښلی دی، او تر اوسه تقريباً په سوا کروړ اولس کي يې په مشکل سره يو برخي عيسائي مذهب خپل کړی دی. لاکن د دې ډېر اميد کېږي چي آخرالذکر د مذهب فروغ (خورېدنه) به مخي ته راشي.

(**نوټ**: بايد دا ياد وساتو چي دا ليک په ۱۹۴۲ کي ليکل شوی دی)

تبت:

په دې هېواد کي بدهـ مذهب څه خو د اشوک مبلغينو خور کړو او څه د کنشکا په دور کي. لاکن حقيقت دا دی چي دلته د دې مذهب خورېدنه باقاعده په اوومه صدۍ عيسوي کي وشوه، چي هلته د هغه ځای باچا دوه ودونه وکړل. يوه چينايي او يوه نيپالۍ شهزادګۍ

(c) ketabton.com: The Digital Library

وه. او دا دواړي د بدهـ مذهب منونکي وختلې. د دې شهزادګیانو په وجه د بدهـ مذهب خورېدنه په تبت کي په دومره تېزه وشوه چي د سلو کالو وروسته د دې ځای راجا باقاعده خلګ هندوستان ته ولېږل او بهکشو يې راوغوښتل، او دا بدهـ مذهب دې هېواد ته راورسېدو. دلته يې هغه وخت د دې مذهب منونکي او هغوی يې د ځان کولو په هکله دېري انساني قرباني ښه په زوروو وې، هلته د اولس په خيال په غونډيانو کي ګام پر ګام ارواح خبيثه خپل استوګن ځايونه جوړ کړي وو. او يو کار هم د دوی د خوشحاله کولو پرته نهٔ شو کېدلای. نو په دې توګه مذهبي پيشواؤ د دې موقع نه ګټه ترلاسه کړه او بدهـ مذهب ته يې يوه مخصوصه جامه ورپه غاړه کړه. د دې خلګو عقيدې اوس دا دي.

د ګوتم نه علاوه نور بدهـ هم شته. لاکن په هغو کي مخصوصه پنځه دي. ګوتم د دوی درېيم پېش رو او راتلونکی "مهتريه (متر) بدهـ" (رحمتي بدهـ) او په دوی کي د هر يوه بدهـ درې څهرې وي. دوه اسماني او يو ځمکنی. اسماني بدهـ خو دهياني بدهـ او بدهستو بلل کېږي او ځمکني صرف بدهـ بلل کېږي. په دې توګه د موجوده کلپ د پاره د پنځلسو بدهيانو لړليک وشو چي په اصل کي پنځه دي.

دهياني فکري بدهـ، بدهستو (د فکري بدهيانو دويمه څهره) او منشي (انساني) بدهـ.

دهياني	بدهستو	منشي
دروچن	سمانت بهدر	کرکوچند
اکشوهيه	وجرپاني	کنګ مني
رتن تهمبو	رتن پاني	کيسيپ
رپتابهـ	پدم پاني يا اولوکشيور	ګوتم
اموګ سدهـ	وسوپاني	متربدهـ

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغـه اولـو کشـیور چـي د ګـوتم پـه شـکل کـي راغلـی ؤ د "دلائـي لامـا" یـا تبـت د صـدر مـذهب بڼـه بـه خپلـوي. دلائـي لامـا څـه معمــولي انســان نــهٔ دی بلکــې د هغــه درجــه د "ادي بدهــیــا د خدای"وروستو ده.

دې نـه عـلاوه تبتـي بدهـیـو ازلـي یـو ابـدي یـو نـور مجسـم یـو قـادر مطلـق یـو د عقـل کـل، یـو د بخـت کامـل، یقیـن هـم لـري او پـه دوی کـي و هـریـوه تـه بیـل بیـل خدای ویـل کېـږي. بیـا نـو دلتـه "دیویـاني" هـم دي کومـو تـه چـي "نـار" ویـل کېـږي. یـوه نـاره خـو د کشـیور کورودانـه ده او دې د هغـو دواړو شـهزادګیانو بڼـه خپلـه کـړې وه کـومي چـي تـر ټولو لـه مخه بدهباچا د تبت نه را وادهٔ کړي وې.

یــوه دویمــه نــاره ډېــره بــدرنګې څهــره لــري. د دې درې شـکلونه او اتـهٔ لاسـونه دي. پـه دې کـي د یـوې څهـره بالکـل د سـور (خنځیــر) غونـــدي ده. د منګولیــانو دا یقــین دی چــي دا د "زار روس" پـه شکل کي هـم پـه دوی کـي د یوې زېږېدنه شوې ده.

دې نـه عـلاوه څـه پریـت (پېـري) هـم شـته چـي تـر ډېـره حـده بـدرنګي او وېرونکـي شـکلونه لـري. پـه دې وجـه د دوی مـاتحتین د شـیطانانو نـه وېرېـږي. د دې پریتونـو هـم د دوی پـه شـکل کـي ښځـي دي او دا ټول تر ډېره حده وېرونکي او ظالمان دي.

بیـا د دنیـا پـه څلـورو کونجونـو څلـور عنفریـت باچاهـان دي، او دوی هـم خوشـحاله کـول ضـروري دی. هـیڅ یـو کـار پرتـه لـه دې باچاهـانو د خوشـحاله کولـو چېـري چـي وي نـهٔ تـر سـره کېـږي. بیـا د جهـنم ملـک "یـم" هـم شـته. د چـا زېـرنګرانـي چـي اتـهٔ اورونـه او اتـهٔ زمهریـــري(یخ، ســـوړ) دوزخونـــه دي. د یـــم د کـــوروادني نـــوم "لهـامو" دی. دا دواړه خوشـحاله کـول تـر ډېـره حـده ضـروري دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دوی ماتحت يا په زرګونو په بېلا بېلو جنسونو کې د پيان او پريت دي، او د هر يوه خوا بدي کولو باندي مصيبتونه زياتېږي.

د تولو په آخر کې په سلګونو بودهي پيران دي او په دوی کې د هر يوه بت (مجسمه) اېښودل او د دوی عبادت کول د ثواب کار دی. د مذهبي خلکو بېل اقسامونه دي. د ټولو نه لوړه درجه د "لاما" ده. دا په دوه قسمه دي. يو زېړي خولۍ او دويم سرې خولۍ والا دي. د زېړو خوليو والا واده نهٔ شي کولای، سرې خولۍ والا واده کولای شي. دې نه علاوه د راهبانو بې شمېره تعداد وي. دوی خپل وجود په ډېرو سختيو او مصيبتو برداشت کولو باندي اموخته کړي. يوائې د واوري په دروکې، په څاهانو کې پراته وي. خوراک، څښاک، جامې او هر څيز نه بې پرواه وي.

دلائي لاما:

د دلائي لاما د مرګ نه نهه مياشتې وروستو څومره چې معشومان زېږي په دوی کې نوی دلائي لاما منتخب کېږي. د انتخاب طريقه يې ډېره دلچسپه ده. ټول معشومان په يو ځای کې جمع کړل شي، د مړي دلائي لاما مختلف څيزونه يو ځای کړل شي او په دې کې نور ډېر څيزونه ګډ کړل شي. کوم معشوم چې د دلائي لاما څيزونه خوښ کړي او نور شامل کړل شوي څيزونه نهٔ کړي خوښ، هغهٔ دلائي لاما ګڼل کېږي يا منل کېږي. فکر دا کېږي چې هر څوک خپل څيز خوښوي يا مينه ورسره لري، په دې توګه په دې معشومانو کې د کوم په صورت کې چې دلائي لاما دويم جنم اخستی وي، خپل څيزونه پېژني.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دلائـي لامـا وروسـته "لامـه اعظـم تـش لمپـو " وي. او د دهٔ ماتحـت يـا ډېـر لامـه اعظـم او يـوه "راهبـه اعظمـه" وي. يـا د دوی ماتحـت ډېـر لامـا او راهبـات وي. نـو پـه دې وجـه پـه تبـت کـې د لامـاؤ ډېـر کثـرت دی. او پــه دې غـرهٔ ايـزه سـيمه کـې تـر درې زره زيـات صومعې (عبادت خانې) دي.

د دې لامــاؤ او مـذهبي پېشــواؤ پـر اولـس ډېـر زيـات اثـر رسـوخ دی. هغـوی د دې مـذهبي خلګـو هـر کـار پـه اخـلاص بلکـې د مرّيـانو پـه شـان تـر سره کـوي. د دې اثـر وجـه يـوه خـو دا ده چـې د دې بـدهي تعليمـاتو او د پېشـواؤ د نفـس کشـۍ سِـکه د دوی پـر زړو پرتــه ده. بـل دوی دا ګڼـې چـې لامـا د دوی او د ارواح خبيثـه تـر مـنځ د يـو دېـوال حېثيـت لـري. کـه دی د دوی حفاظـت ونـهٔ کـړي نـو پريـت به دوی ژوندي پرې نږدي.

چين :

ويــل کېـږي چـي بدهــ مـذهب پـه دويمـه صـدی ق،م کـې چـين تـه ورسـېدی. لاکـن پـه تـاريخي اعتبـار پـه وړومبـۍ صـدۍ ق،م کـې هـيڅ يـو درک نـهٔ معلـومېږي. پـه دې صـدۍ کـې شهنشـاه چـين "مينګسـائي" يـو خـوب اوليـدو، د کـوم پـه موجـب دهٔ پـه خپـل سـلطنت کـې د هندوسـتان نـه د دې مــذهب مبلغـين راوغوښـتل. لاکـن د شهنشـاه د هڅـو بـاوجود دې بـودهي مـذهب تـر دروسـوو کـالو پـوري هـيڅ خـاص اثـر نـهٔ کـړو قـائم. د دې وجـه دا وه چـې پـه چـين کـې دوه فلسـفيانه مـذاهب موجـود وو، د کـوم پـه وجـه هلتـه يـو نوي او نابلده مذهب زر پېښې نهٔ شوې ټينګولای.

لــومړی مــذهب "تــاوي" دی او دويـم مــذهب "کنفوشــي".
تــاوي مــذهب د کــوډو او جــادو پــه وجــه او کنفوشـي د اخلاقيـاتو د

(c) ketabton.com: The Digital Library

درس پـه وجـه د بدهـ مـذهب پـه نسـبت پـه اولـس کـي کـم کشـش نـهٔ درلـود. بیـا هـم بدهـ مـذهب ورو ورو خـور شـو. لا اوس هـم د دې حالـت داسـي دی چي یـوه چینـي تـه هم خـالص نـهٔ شو ویـلای. چینایـان چـي پـه هـر مـذهب کـي خپـل د خوښـې نکـات رابېلـوي، هـم دغسـي دوی بدهـ مذهب د خپلو لو سره سم د څه نه څه جوړ کړو.

پـه درېیمـه صـدۍ عیسـوي کـي د دې مـذهب څـه لـږ اشـاعت وشـو او پـه څلورمـه صـدۍ عیسـوي کـي چـي کلـه "شـي هو" شهنشاه شو نو چینایانو هم بدهـ جوړېدل پیل کړو.

دې نـه وروسـتو پـه چـین کـي چي کلـه د دې مـذهب پـه هکلـه د خلکـو دلچسـپي پیـدا شـوه نـو فاهیـان (پنځمـه صـدۍ) هـوان سانګ (شـپږمه صـدۍ) او آئـي تشـنګ (اوومـه صـدۍ) کـي چـي کلـه هندوسـتان تـه راغلـل نـو د دې ځـای نـه یـې د بدهـ مـذهب ډېـر کتابونــه د ځانــه ســره یــوړل. دا څــومره کتابونــه چــي دي هغــه د فاهیـان پـه نقطـه نظر لیکـل شـوي دي. پـه دې توګـه د چـین بـدهیان د شمالي هند بدهیانو مقلدین (اقتدا کونکي) دي.

د چین او د تبت د بدهیانو تر منځ فرق

لاکـن پـه سـیمه ایـزه کچـه پـه دوی او د تبـت پـه بـدهیانو کـي تر ډېره حده فرق دی. هغه غټې خبري داسي بیانېدلای شي.

(۱) پـه چـین کـي د تبـت نـه کـم دیویـاني او دیوتاګـان دي. ګـوا د تبـت د خلکـو غونـدي هـم دلتـه بدهـ، بدهسـتو، پیـرا او عفریتي (پېریاني) دیوتاګان شته.

(۲) پـه چـین کـي راتلـونکي بدهـ یعنـي رحمتـي بدهـ د یـو معمـولي دیوتـا حېثیـت لـري او د هغـه څهـره همېشـه د یـوه مسـکي پنډ سړي غوندي وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(۳) مذهبي خلک په خاصه توګه یا بهکشو او لاما ډېر ذلیل بولي او د دوی هیڅوک عزت نهٔ کوي. د دوی اخلاق هم صحیح نهٔ دی. حالانکې د خپل اثرو رسوخ د پاره هغوی ډول ډول په خپل وجود باندې سختی تېروي. تر دا آنده چې پر خپل خریلي سر سرهٔ سکروټه کښېږدي او دعا غواړي. ګوتي او لاسونه په سرو سکروټو کې ووهي او په سوځولو یې تک تور واړوي. د دوی څه د نفرت یوه وجه دا ده چې چینایان خانداني ژوند تېرول خوښوي او دوی د هغه مخالف دي.

(۴) په دیویانو کې چینایان په خاصه توګه د رحم دیوي "کونین" ډېره خوښوي او دهغوی و عکسونو او بتانو ته په ډېر احترام او میني سره عبادت کوي.

جاپان:

په دې هېواد کې بدهـ مذهب د کوریا نه په کال **۵۵۲** عیسوي کې راغی. خپله په کوریا کې دا مذهب په څلورمي صدۍ عیسوي کې راغلی ؤ. هغه وخت په جاپان کې دوه مذاهبه خوروو. یو "شنتو" مذهب او دویم "کنفوشي". کنفوشي خو هغه د چین د اخلاقو ترجمان مذهب دی، لاکن شنتو مذهب خاندان د بزرګانو، مشرانو، ارواح او مناظره فطرت د قدرت په عبادت پوري اړه لري. د دې سره سره هغه د دې تعلیم هم ورکوي چې "سیکا دو" یعني د جاپان شهنشاه یو معمولي انسان نهٔ ؤ. بلکې هغه د لمر د دیوي زوی ؤ او د هغه په شان کې الوهیت (خدایي، معبودیت) څرګندېږي. دغه وجه ده چې شنتو مذهب له وخته د جاپان دولتي مذهب او سېدلی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نــو چــي کلــه بدهــ مــذهب جاپــان تــه ورســېدو نــو هغــه د دوارو مـذاهبو سـره لاره یـوړه. تـر دا آنـده چـي د بدهـ مـذهب جاپـاني مشـر شهنشـاه "شوتوکوئیشـي" دغـه قـول ډېـر مشـهور دی چـي " شنتو،کنفوشـي او بدهـ مـذهب" د یــوې ونــي دري ښـاخه دي". نــو د دې باچـا زیـر اثـر شـاهان جاپـان د دې مـذهب مشـرتابه یـې پـر ځـان واخسـته. نـو بـالاخر پـه اتمـي صـدۍ عیسـوي کـي د شـنتو "دیوتـا بدهـسـتو" ومنـل شـو او شـاه جاپـان د دلائـي لامـا پیـام رسـونکی ومنل شو.

دا صــورتحال تــر دوولســمي صـدۍ پــوري ؤ. لاکــن کلــه چـي د عیسـائیت اثـرات پـه زیاتېـدو شـول نـو بدهـ مـذهب یـوه بلـه چُغـه پـه غـاړه کـړه. پـه دې کـي د "هــونن" د تبلیـغ (۱۲۱۲،۱۱۲۳) عیسـوي نـه "جـوډو[132] نـومي یـوه نـوې فرقـه جـوړه شـوه. دې فرقـې د روح وجــود تســلیم کــړو او د خلاصــون د پــاره یــې پــر " امیــدا " بانــدي د عقیــدې وویلــو. د دوی پــه نــزد لکهنوکلونــو مــخ کــي "امیـدا " پـه انسـاني بڼـه زېږېـدلی ؤ او دنیـا تـه یـې د خلاصـون لاره ښـودله. دا خلـګ " امیـدا [133] ازلـي او ابـدي ګڼـي او وایـي چـي مـوږ چـي پـه کـي اوسـو، حرکـت کـوو او پـه وجـود کـي راځـو، دی. څـه مـوده وروسـته پـه جـوډو کـي هـم لـږ تغیـر پیـدا شـو او د دې نـوم "جوډوشن [134] شو.

دویمــه بدهــ فرقــه د "زن [135] پــه نامــه ســره نــومېږي. دا د جاپانیـانو ډېـر پـه زړه پـوري مـذهب دی. پـر وجـود د سـختیو تېرولـو

[132] JODO
[133] AMIDA
[134] JODOSHIM
[135] ZAM

(c) ketabton.com: The Digital Library

او جوړولـو قائـل دي او غـور او فکـر (ګيـان، دهيـان) تـه تـرجيح ورکـوي. دې فرقـې پـه جاپـان کـي لـوی لـوی مفکـرين او عملـي خلګ زيږولي دي.

دريمـه فرقـه "نيچـرن"[136] ده. دوی پـه دې خبـره زور کـوي چـي د هـر امـر د فيصـلې د پـاره بايـد چـي "سـوترو" ولوسـتل شـي کـوم چـي ګـوتم پربښـی ؤ او د مفسـرينو او علمـاؤ پـر رايـو چـي يقـين ونـهٔ کـړئ. د دې فرقـې پـه وجـه پـه ټولنـه کـي مزمـوم رسـومات ورک شول، ولي چي خلګو د بدهـ مذهب کتابونه لوستل پيل کړو.

بهرحـال پـه جاپـان کـي د بدهــ مـذهب ارتقـائي سـفر نـه دا ثرګندېږي چي بدهـ مت کله چي هم پـه يـو غيـر هېـواد يـا مـذهب کـي دا خـل شـوی دی نـو د هغـه هېـواد ډېـري خبـري پـه کـي شـاملي شـوي دي او ډېـري داسـي خبـري کـومي چـي هېـواد والـو د طبيعـت خلافـي دي، پربښي دي.

پــه جاپــان کــي د نــورو هېــوادو پــه شــان بدهــ مــذهب د رسـېدو سـره د روح قائـل شـو. ديوتاګـان او ديويـاني يـو ازلـي او ابـدي ذات منـونکي شـو او د کـرم (کرمـا) جګـړې يـې هېـري کـړې. د جاپـان ظـاهري مـذهب د چـين و مـذهب تـه ډېـر ورتـه دی. البتـه دلتـه ديوتاګـان، اسـماني خـدايان ګڼـل شـوي. دا خـالق هـم دي، ازلـي هـم ابـدي هـم او قـادر مطلق هـم. د دوی نومونـه "دينـي جـي او اميـدا" دي. پـه بدهسـتو کـي کونـو (چينـي کـونين) ډېـره پـه زړهٔ پـوري ده او هغــه د اميـدا سـره پـه جنـت کـي ملکـه ده او د دوی د اجازت نه بغير هيڅوک هلته نهٔ شي داخلېدای.

[136] NICHLREN

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي نه علاوه نوري ډېري ديوياني او ديوتا ګان شته چي پر هغو باندي د دوی يقين دی. هغه په دې چي جاپاني بدهـ مذهب د ډېرو ديويانو او ديوتاګانو منونکي او د هغوی عبادت کونکي دي. لاکن د دې خبرو باوجود د بدهـ مذهب د راهبانو پر اولس باندي هيڅ خاص اثر نشته او دوی ته د جنتر او منتر والاؤ ماسوا خلګ په بله سترګه نۀ ګوري.

نېپال:

په نېپال کي چي کوم بدهـ مذب دی پر هغه باندي د تبتي بدهـ مت اثرات پراته دي. هغوی هم د سيمه ايزه ديوي او ديوتاګانو منونکي دي. لاکن سره له دې چي د نېپالي خدای منونکي هم دي او ګوتم انسان بللي. ښاغلي هوګن چي د هغه ځای د بدهيانو احوال بيان کړی دی او د خپل يو بدهـ ملګري ځواب يې داسي بيان کړی دی چي د دۀ په سوال کولو يې و دۀ ته ورکړی دی.

بدهـ څوک دی؟ هغه خدای دی، خالق دی، نبي دی که پير دی؟ هغه د اسمان نه پيدا شو که د ښځي د نس نه؟

ځواب دا راکړل شو. په سنسکرت کي د بدهـ معنا د عقل مند ده، يا هغه چي د هغۀ معلومات د عقل نه کېدای شي، او دا د خدای د نومونو نه يو دی، د کوم په وجه چي موږ و هغه ته او هي بدهـ هم وايو چي هغه مخلوق نۀ بلکي خالق دی. ساکيه بدهـ (ګوتم بدهـ) دنياوي دی او انسان دی. د حقيقي بدهـ په عبادت کولو هغۀ ډېر لوړ مقام ته ورسېدی او هغۀ نروان تر لاسه کړو. موږ په دې هغۀ ته بدهـ وايو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوچین، آوا، فارموسا وغیره:

کوچین، آوا، فارموسه، جاوا او په سماترا کې بدهـ مذهب په ثلورمې، پنځمې او په وروستیو صدیو کې د چین په مرسته خور شو. منګولیا او سائیبیریا ته هم له دې ځای لاړو. په دې ځایونو کې د دې مذهب منونکي بې شمیره دي. دې نه مخ کې دا مذهب په کابل یا سقند، بلخ و بخاره کې خورشوی ؤ. د دې مقاماتو د حالاتو په هکله قاهین، هوان سانګ او د سنګ یان په بیاناتو کې موندل کېدای شي. سنګ یان دا بیان کړی دی چې په هغه دور کې د "ختن باچا" ګوا د بدهـ مذهب منونکی نهٔ ؤ. بیا هم د دهٔ په هېواد کې زیات شمېر د بدهـ مذهب د پیروکارانو وو او د هندوستان نه به مبلغین تلل راتلل[137]. بلخ بدهـ ؤ، لاکن په کافرستان کې یو تاتاري د دې مذهب سخت دښمن ؤ او چېرې چې به یې د دې مذهب پیروکاران لیدل، وژل به یې.

هوان سانګ لیکلي دي چې په افغانستان کې "کپا" نومي یو بودهي باچا باچهي کوله. لاکن صومعې په زیاته

137 د مردم شماری تازه اندازې مطابق دا وخت درې نیم کروړه هنیان بدهـ په لنکا، برما، سیام، انام وغیره کې دي. او جاوا، سماترا، بهوټان، سکم، تبت، چین، نیپال منګولیا او جاپان وغیره کې تقریباً پنځوس کروړه ماهنیان بدهـ مذهب پیروکاران به وي. په دې توګه په ټول نړۍ کې د دې مذهب منونکو تعداد تقریباً ثلور پنځوسه ۵۴ کروړه دی.

(**نوټ**) باید دا یاد وساتو چې دا کتاب وړومبې ځل په **۱۹۴۲** عیسوي کال کې لیکل شوی ؤ. اوسنی تحقیق په نړۍ کې د بودهیانو دا شمېر ښیي.

Buddhism is a religion practiced by an estimated **488 million** in the world, **495 million**, or 535 million people as of the 2010s, representing 9% to 10% of the world's total population. China is the country with the largest population of Buddhists, approximately 244 million or 18.2% of its total population.

(c) ketabton.com: The Digital Library

توګه شاړي وې. په کندهار کي هم متهونه خالي وو. په پېښور کي د کنشک جوړ کړی متهـ په زم زمه ؤ. لاکن په عامه توګه خلګ د ماهنيان فرقې منونکي وو. البته په کشمير کي د بدهـ مذهب خورا زور ؤ. هلته پنځه سوه صومعې او پنځه زره راهبان وو. په سندهـ کي خلګ د هنيان فرقې منونکي وو. په موجوده دور کي ماسوا د کشمير بعضي ختيځ برخوکي، د دې مذهب منونکي په دې سيمه کي نشته. د دوی ځای اسلام ونيو، لاکن په دې مسلمانانو کي د اسلافو د اثراتو په وجه تر ډېره حده توهم پرستی ځای نيولی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ضمیمه، ۱

ضمیمه جات (ترخځي)

چرخ حیات (د ژوند پیّه)

موږ د دې له مخه لیکلي دي چې څرنګه صلیب (✝) د عیسائیانو، سواستکا (□) د آریاؤ او هلال (☾) د مسلمانانو نخښه ده، هم دغه رنګه چرخ حیات (د ژوند پیّه) د بدهیانو نخښه ده. دا هم موږ وښودل چې دا نښان څنګه په وجود کې راغی او په پیل کې د دې څهٔ معنا وه. وروسته بیا بدهیانو دې پیّې ته د مجسمې (بت) شکل ورکړو، ګول پیّه یې جوړه کړه او په هغه کې یې بېل بېل شکلونه جوړ کړل. داسې د رې رنګه بېلا بېل چرخونه تر لاسه شوي دي. یو د "اجنتا" په سمڅې (غار) کې، یو په "تبت" کې او یو په "جاپان" کې. ډاکټر واډل دا ثابته کړې دي چې په دې چرخونو کې د بدهـ د تعلیماتو دوولس عکسونه ظاهر کړل شوي دي، او هغه په دې ذیل طریقه دا بیان کړي دي.

(۱) اودهیان (جهل)

د اجنتا په عکسو کې یې جهل داسې ښکاره کړی دی چې د یو وړوند اوښ په پزه کې جلب پروت دی چې یو ساروان نیولی دی. په تبتي عکس کې یو وړوند د لاري پوښتنه کوي روان دی. په جاپاني عکس کې د انسان پرته د یو "دیو" عکس دی.

(۲) سنکهارا (قوت او رجحان)

دا خیال د اجنتا په سمڅې کې کمهار (کولال) د دهٔ چاک (سپینه خاوره) او جوړ شوي څیزونه ښکاره کړي دي. په تبتي عکس کې صرف شکل او چاک او لوښي ښکاره کړل شوي

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي. کولال نشته. په جاپاني عکس کي کولال او لوشي دواړه غائب دي، صرف چاک يې ښکاره کړی دی.

(۳) ونانا (هوش، سود)

د اجنتا او جاپان په عکسو کي يې صرف يوه بيزو (شادي) ښکاره کړې ده. لاکن په تبتي عکس کي يې بيزو په يوه ونه خېږي ښکاره کړې ده. د هغه ځای لاما دا عقيده لري چي په لومړي سر کي د انسان عقل د بيزو وي، او بيا په کراره کراره په علم و تجربې سره ترقي کوي.

(۴) روپ (مادي خصوصيات و صفات)

په اجنتا کي يې دوه عکسونه ښکاره کړي دي، د کوم مطلب چي نهٔ واضح کېږي. په تبتي عکس کي يوه کشتۍ له دريابه اوړي ښکاره کېږي. په جاپاني عکس کي په کشتۍ کي يې سړی هم ښکاره کړی دی.

(۵) کل آئتا (شپږ ولايتونه يا حواسه)

يعني حواس خمسه او شپږ طاقت ذهني چي "من" ورته ويل کېږي. د اجنتا په عکس کي يې يوه انساني څهره ښکاره کړې ده کومه چي په نقاب کي پټه ده. د دې نقاب شاته يې سترګي، غوږونه، زيورات په واضح توګه ښکاره کړي دي. او پر تندي يې يو سوری د سترګي په څير ښکاره کړی دی. په جاپاني عکس کي يې صرف يو انسان ښکاره کړی دی او په تبتي عکس کي يې يو داسي کور ښکاره کړی دی چي شپږ طاقه لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(۶) پهیاسو (اتصال)

د اجنتــا پــه عکــس کــي دا شــکل ســره راغونــډ شــوی دی. پــه جاپــاني او تبتــي عکســو کــي یــې یــو داســي ســړی ناســت ښــکاره کــړی دی د کوم په سترګه کي چي غشی لګېدلی دی.

(۷) دوانا (احساسات)

د اجنتــا پــه عکــس کــي دا شــکل خــراب شــوی دی. پــه تبتــي او جاپــاني عکســو کــي عاشــق او معشــوق غــاړه پــه غــاړه ښــکاره کــړل شوي دي.

(۸) ترشنا (تشنګي، تږی والی)

یو سړی او به څښني ښکاره کړی دی

(۹) اپا دهنا (ګرفت)

پـــه اجنتـــا او جاپـــاني عکســـو کـــي شـــکلونه خـــراب شـــوي دي. په تبتي عکس کي یو سړی ګل شُوکوي ښکاره کړی دی.

(۱۰) بهاؤنا (میلان یا رجحان)

پـــه اجنتـــا او جاپـــاني عکســـو کـــي دا ځایونـــه خـــراب شـــوي دي. په تبتي عکس کي یوه حمل داره ښځه یې ښکاره کړې ده.

(۱۱) جاتي (زوکړه، پیدائش)

د مور او معشوم (زچه او بچه) عکسونه دي.

(۱۲) مرت (مرګ)

پـــه دې کـــي د ســـپین ږیـــري تـــوب، کمزورتیـــا او مـــرګ عکسونه دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ضمیمه،۲

د سور (خنځیر) غوښه یا کمبهي

په بودهي کتاب کې آخري خوراک چې ګوتم خوړلی ؤ (د چندسنار په کور کښې) هغه وریځې او یوه ترکاري وه چې "سکرمردو " بلل کېده. لو پدیځ مؤرخینو د سکرمردو ژباړه د خنځیر د غوښې کړې ده، لهذا په دې توګه د رائس ډیوډس غوندې محقق هم آخري خوراک د غه ښودلی دی. لاکن د جدید تحقیق نه دا څرګنده شوه چې د "سکرمردو " معنا د "هغه خوراک ده چې خنځیر یې خوري".

په مهابدهي جنرل ۱۹۰۱ کې د دې لفظ تحقیق شوی دی او دا یې ویلي دي چې په بهار کې کمبهي یا کهنبه ته " سکرمردو " ویل کېږي. د دې نور نومونه ګورجیا ، کرستها او بلې لوتېن دی.

ښاغلي ستهراس، پروفېسر میونس او سوبهدرا بهکشو د دې دغه معنا اخستې ده. شمیم هم دغه لیکلې ده. لاکن امیر احمد علوي صاحب د دې لفظ ژباړه په شکرقندي(لبلبو) سره کړې ده چې بظاهر صحیح نهٔ ده. دا سې څرګندېږي چې کمبهي کوم چې د موتها د جرړي غوندې دی، خنځیر ډېر خوښوي او دا په ډېر شوق سره خوري. په لرغوني زمانه کې کېدای شي چې انسانانو هم دا پخوو او خوړو. نو په دې توګه چندا هم خپل پیرو یا ګرو (استاد) د پاره دا خوښ کړی وي، او ورتیار کړی یې وي. کله چې ګوتم دا وخکو نو هغه محسوس کړو چې په دې کې یو زهرجن څیز یا جرړه ګډه شوې ده. دهٔ نور

(c) ketabton.com: The Digital Library

بهکشـوان د دې د خوړلـو نـه منـع کـړو او ټـول دېـګ (پتیلـه) یـې پـه ځمکه کې خښ کړو.

دا بحـث فضـول او بـې فائـدې دی چـې ګـوتم د خنځیـر غوښـه خوړلـه او کـه نـه. پـه دې چـې د دې نـه د دې لفـظ صـحیح مفهـوم نـهٔ معلـومېږي او پـه واقعـاتو کـې د ژبـاړې بایـد خیـال وساتل شي نهٔ چې هغه د اعتقاداتو سره اړه لري که نهٔ؟

د ګـوتم پـه هکلـه چـې هغـه د خنځیـر غوښـه یـا د هغـه رنګـه بلـه غوښـه خوړلـه صـحیح دی کـه نـهٔ. پـه دې تو ګـه ګـوتم بـه همېشـه ویـل چـې د خیـر پـه کچکـول کـې چـې و بهکشـو تـه د خـوراک هـر څیـز واچـول شـي بایـد بهکشـو هغـه وخـوري. ظـاهره ده چـې بهکشـوان بـه کـور پـه کـور د خیـر غوښـتنې د پـاره ګرځېـدل. د چنـډال او د شـودر پـه دروازه بـه غوښـه هـم وراچـول کېـده، او دا رنګـه ګـوتم او د هغـه پلویـانو بـه غوښـه هـم خوړلـه. پـه دې تو ګـه د دیـودت دا اصـرار چـې پـه پلویـانو دې د غوښـه خوړلـو بنـدیځ ولګېـږي، نـو ګـوتم صـفا انکـار وکـړو او وې ویـل چـې بهکشـو تـه چـې څـه پـه کچکـول کـې ور اچـول کېـږي هغـهٔ دې خـوري. کـوم چـې پـه دې هېـواد کـې خـوړل کېږي او چېري چې دی خیر غواړي.

بهرحـال دا خبـره اوس صـحیح ده چـې هغـهٔ خـوراک چـې ګـوتم خـوړلی ؤ هغـه د خنځیـر غوښـه نـهٔ، بلکـې هغـه د کمبهـې جـرړې وې، کـوم چـې د لانـدې (ټیـټ) ذات خلګـو پـه هغـه وخـت کـې د ترکارې په طور خوړلو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ضمیمه،۳

د بده د زوکړي ځای (لمبیني باغ)

په ۱۰۹۶ کال کې ډاکټر فوهرر په نیپال استیټ کې د ننه د رامندیي په سیمه کې د ډبري یو مینار په ځمکه کې ننوتی موندلی ؤ. په دې ډبره د اشوک شاه مګدهـ یو کتبه وه چې د هغې نه ښکاره کېدله چې هغه د خپل تخت نشینۍ نه شل کاله وروسته هلته راغلی ؤ او د آس په شکل یو تمبه (ستون) یې هلته نصب کړی ؤ. په یوه برج یې هلته ولیکل چې "دلته بدهـ زوکړی ؤ." دا استوپه، آس او تمبه د برېښنا د ټکي نه غورځېدلي وو. آس خو نهٔ شو پیدا لاکن تمبه نزدې په یوه مندر کې پرته تر لاسه شوه. دلته یو صندوق هم وموندل شو چې په کې ګلدان، زیورات او جواهرات تر لاسه شول او د هغې نه دا هم ځرګنده شوه چې هم دغه ځای د ګوتم د زوکړي ځای دی.

غرض د هر اړخ نه دا ثابتېږي چې هم دغه هغه ځای دی چې ګوتم د مور د نس نه دې دنیا ته راغی. د دې ځای د څرګندېدو نه دا ځای د بدهي خلګو د پاره د یو زیارت حېثیت وموندی. ښاغلي شیو نرائن شمیم تر دې ځای د رسېدو بیان داسي کړی دی.

"دې ځي ته د نیپال دربار د اجازت نه تلی شې. له دربار نه د څه مدد غوښتلو هم ضرورت کېدی شي. اتهٔ ساعته د ډولۍ د "اسکا بازار" نه تر سرحد پوري رسېدی شې. دې نه مخ کې خوړونه (شېلې) راځي. د فیل په ذریعه به دې نه پرېوتل وي. بیا به ځنګل راځي. هلته د ځنګلي بوټو په منځ کې دا تمبه موندل شوې ده. څو ګزه مخ ته تللو وروسته د هغهٔ تالاب نخښې هم ښکاره دي چې د ګوتم مور غسل پرې کړی ؤ او کوم خوړ (شېله)

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې د "تیل دریا" په نوم په بدهستو کې لیکل شوې دی او س هم د هغې نوم دغه دی.

شري مهاراج بهادر نیپال په دې مقام د مسافرو او سېلانیانو د پاره یوه آرام ګاه هم جوړه کړې ده. موندل شوې تمبې باندې یوه ډبره د حفاظت د پاره ایښودل شوې ده، لاکن تمبه او برج یې په خپل اصل حالت کې نهٔ دي ایښي کوم چې به ښه موزو وه".

نیپال استېټ د بدهیانو د پاره نوري اسانتیاوې جوړې کړې دي، او چین، تبت، جاپان او د هندوستان نه خلک د دې ځای د زیارت د پاره راځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ضمیمه، ۴

دمړني ځای (کسي نګر ضلع ګور کهپور)

د ښاغلي شیو نرائن شمیم د خُلې نه هغه حالات هم واورئ.

"که مسافر ګور کهپور د ریلوې لائن څلور استېشنه مخکې ولاړ شي او هلته پر دیوریا استېشن شپوه (کوز) شي نو د لته د لارې سوارلي موندلی شي. کومه چې به تا بشرح رانی کس "کسیا "ته رسوي. ۱۲بجې نه تر ۲ بجې د مه کولای شې. لارې بېرته دیوریا ته رائحي. که دې دا سفر خوښ نه وي نو ګور کهپور نه کسیا (کسي نګر) ۳۵ میله لیرې پر یو پوخ سړک دی. کارګاډې په ۲۵ روپو د رسره ځي او رائحي. کسیا هغه ځای دی چېرې چې بدهـ بهګوان نروان موندلی ؤ. یعني هغه کالبد خاکي (د خاورو قالب) پرېښي وه. د مندر بېرته مرمت کړل شوی دی. مجسمه چې اوس په پرته (ویده) حالت کې ده مخکې ریزه ریزه شوې وه. دا ریزې (ټکړې) یې بېرته راټولي کړې او بیا یې مجسمه بېرته ځیني جوړه کړه. دا مجسمه دا وخت ۲۰ فټه اوږده ده. زیارت کونکو دا مجسمه د سرو زرو په ورقو پوښولې ده. د کتاري (یو قسم نرۍ ګنې چې ګوره ځیني جوړېږي) پرده پر پرته ده، بتې هر وخت پر بله ده. د سنګ آسن (په وقار سره د ناستې حالت) په لاس دا انند غمزده مجسمه جوړه ده او دوه نور سنګې هم ورسره دي. د دې مندر سره نږدې یوه استوپه ده. د هغې سره دوه مدفون څاهان هم موندل شوي دي".

هم دغسې ډېر کهنډرات هم موندل شوي دي. مندر ته نږدې د بدهـ یو استاده (ولاړه) مجسمه هم موندل شوې ده چې ښه په سلیقه نصب ده. کوم چې د هغه ځای خلک د "رماهته" مجسمه ورته وایي. مندر ته نږدې یو برمي رئیس د زیارت کونکو د پاره د رمسال

(c) ketabton.com: The Digital Library

جوړ کړی دی. په دې کې یو برمي بهکشو اوسېږي. د برما د سنګ مرمر او د پیتلو نه جوړ بدهي مجسمې ایښودل شوي دي. په دروازه کې د برما ساخت یو ګهنټی راځوړند ده. په کلونو کلونو دا مندر په ډېر خراب حالت کې ؤ، آخر په کال ۱۸۷۷ کې ښاغلي کارلائل دا سره برابر کړو. د کوم احوال چې د سنګ مرمر په یوه تختی داسې لیکل شوی دی.

"دا مشهوره مجسمه او بدھ مندر د بدھ د نروان د حالت دي او دې ته نزدې دوه استوپونه کیندل شوي دي. د مجسمې ډېرې ریزې ریزې توټې ځای په ځای پرتې وې، دا ټول را جمع کړل شول، دې ته ترتیب ورکولو وروسته بېرته مجسمه خپل اصل حالت کې جوړه کړل شوه. د مندر مرمت هم وشو او پردې چت هم واچول شو.

کسي نګر

اې، اې کارلائل

مارچ ۱۸۷۷

آرکیلاجکل اورسیز"

په اصل کې دا ځای د بدھیانو په تیرتهو[138] کې یو ضروري تیرتهـ دی. اول خو صرف د هندوستان بدھ منونکي راتلل، خو اوس هلته کلیزه میله جوړیږي. د شاوخوا نه بلکې د لېرې لېرې نه هم خلګ دې میلې ته راځي. اوس ښه رش کش جوړ شوی دی.

ص په بدھ کتابونو کې د دې نوم "کوسي نکلا " دی. کوسي نګر، کسي نګر هم راغلی دی، خو اوس ورته "کسیا " ویل کېږي.

[138] تیرتهـ : د زیارت کونکو مقدس د لامبلو ځای، د دریاب غاړه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ضمیمه،۵

نالند یا نلند پوهنتون (یونیورستی)

راج ګړهـ ته پر اووه ۷ میله فاصله باندي یو کلی د نالند په نامه ؤ. اوس دې ته "لوی کلی" (بڑاگاؤں) ویل کېږي. ګوتم بدهـ دلته دري میاشتي استوګنه کړې وه، او ډېري خطبې یې ورکړي وې. د دې ځای امیر سوداګرانو د کومو تعداد چي پنځه سوه وو، لس لکهه اشرفۍ چنده یې وکړه. په دې پیسو یې څو کلي واخستل او د هغو نه یې یو متهه جوړ کړو او ګوتم بدهـ ته یې نزرانه کړو. ډېرو راجاګانو په دې کي اضافه وکړه. د منځني هند یو راجا دلته یو هال او د ټول عمارت نه یې چاپېره یو پوخ دېوال جوړ کړو. او په هغه کي یې صرف یوه دروازه ورکړه. په دې ځای کي به د خپل وخت نوموړي راهب او علماء اوسېدل. نو کله چي به یو څوک د علم د حاصلولو د پاره راغی، نو کوم راهب چي به د دربان دنده تر سره کوله هغۀ به د دې طالب علم نه څو پوښتني وکړې. ترڅو چي دې دربان ته د خپل مطلب ځوابونه نۀ شو ترلاسه تر هغو به دا طالب علم دننه نۀ شو تلای. غالباً د داخلې د امتحان ابتداء به د دې ځای نه کېده.

بهرحال په لږ وخت کي دې متهه د یوه پوهنتون عالمګیر شهرت تر لاسه کړو. د فاهیان په دور کي دا لا نۀ وه مکمله شوې، لاکن هوان سانګ دې ځای نه علم تر لاسه کړو. لاکن ات سانګ دلته په دغه کال کي تعلیم حاصل کړو او هوان سانګ شپږ کاله د دې ځای لوستلی روزګار بلل کېده. د معلمانو شمېر ډېر وو. نو په دې توګه زر ۱۰۰۰ عالمان داسي وو

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې پر شلو علومو یې بیان کولای شو. په پنځه سوه ډېرش عالمانو کښې لس داسې (بشمول هوان سانګ) عالمان وو چې په پنځوسو مضامینو کې ماهر وو. ماهر و فاضل مثل "ناګارجن" او "آریا دیو" د دې پوهنتون په وده کې لویه ونډه درلوده. د هوان سانګ په دور کې "سدا بهار" د دې پوهنتون صدر ؤ. دا عالم داسې جامع فضیلت لرونکی ؤ چې پر هر مضمون یې علم درلود.

د وخت سلطنت ډېر کلي دې مټهـ ته وربخښلي وو. د دې نه علاوه اولس هم هر قسمه کومک ورسره کولو. چې په نتیجه کې و طالب علمانو ته هیڅ مشکلات نهٔ وو. بلکې د کور نه هم زیات آرام ده ؤ او هغوی ښهٔ په شوق سره زدکړه کوله.

د لرغوني اثارو محکمې (محکمه اثار قدیمه) په دې ځای کې ډېرې کیندني وکړې او ډېر لرغوني اثار یې وموندلو کوم چې په کتلو ارزي.

پای

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library